CURTEA DE APEL
CRAIOVA

CURTEA DE APEL
SUCEAVA

TRIBUNALUL
RIJEKA

FUNDAȚIA GERMANĂ
PENTRU COOPERARE JUDICIARĂ
INTERNAȚIONALĂ

Daniel-Mihail Șandru Irina Alexe Petronel Dobrică

STUDIU LEGISLATIV ȘI SOCIOLOGIC PRIVIND MĂSURILE DE PROTECȚIE ÎN MATERIE CIVILĂ

EDITURA UNIVERSITARĂ

Proiect finanțat prin programul "Justice"al Uniunii Europene JUST/2015/JTRA/AG/EJTR/8645

STUDIU LEGISLATIV ŞI SOCIOLOGIC PRIVIND MĂSURILE DE PROTECȚIE ÎN MATERIE CIVILĂ

DESPRE AUTORI

Daniel-Mihail ŞANDRU este profesor universitar la Universitatea Creştină „Dimitrie Cantemir” şi Universitatea din Bucureşti. A fondat şi coordonează Centrul de Studii de Drept European al Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române. Judecător ad hoc la Curtea Europeană a Drepturilor Omului şi arbitru la Curtea de Arbitraj Comercial Internaţional de pe lângă Camera de Comerţ şi Industrie a României. Preşedinte al Societăţii de Ştiinţe Juridice şi al Asociaţiei Române de Drept şi Afaceri Europene. Redactor şef al Revistei române de drept european (Wolters Kluwer). Poate fi contactat la adresa mihai.sandru@csde.ro; pagina web: www.mihaisandru.ro

Irina ALEXE este cercetător ştiinţific asociat la Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române. Este absolventă a Facultăţii de Drept din cadrul Academiei de Poliţie „Alexandru Ioan Cuza” şi doctor în drept al Facultăţii de Drept a Universităţii din Bucureşti. Şi-a desfăşurat activitatea timp de aproape 20 de ani în Ministerul Afacerilor Interne iar în prezent este ofiţer în rezervă. Este expert în elaborarea şi susţinerea, în cadrul procedurilor guvernamentale şi parlamentare, a proiectelor de acte normative ce vizează domeniul afacerilor interne, funcţionarea administraţiei centrale şi locale, respectiv coordonarea activităţii prefecţilor. Domeniile sale de interes vizează dreptul administrativ, dreptul constituţional şi dreptul european. Poate fi contactată la adresa irina_alexe@yahoo.com; pagina web www.irinaalexe.ro

Petronel DOBRICĂ este conferenţiar la Universitatea din Bucureşti, Facultatea de Sociologie şi Asistenţă Socială, Departamentul de Sociologie. Domeniul său de specializare este sociologia devianţei, sociologia instituţiilor totale, sociologia pedepsei. Coordonează programul de master Devianţă Socială şi Criminalitate. A condus programe de cercetare naţionale în domeniul relaţiilor inter-etnice, probaţiunii şi penitenciarelor. Este expert al unor instituţii internaţionale şi naţionale în proiecte privind probaţiunea şi penitenciarele (Comisia Europeană, UNICEF, Avocatul Poporului, Ministerul Justiţiei). Poate fi contactat la adresa petroneldobrica@yahoo.com

Contribuţia autorilor:
Temele 1 şi 2 au fost redactate de dr. Irina Alexe; temele 3, 4 şi 5 au fost redactate de prof. univ. dr. Daniel-Mihail Şandru, temele 6 - 10 de către conf. univ. dr. Petronel Dobrică. Coordonatorul studiului: prof. univ. dr. Daniel-Mihail Şandru.

DANIEL-MIHAIL ŞANDRU
IRINA ALEXE
PETRONEL DOBRICĂ

STUDIU LEGISLATIV ŞI SOCIOLOGIC PRIVIND MĂSURILE DE PROTECȚIE ÎN MATERIE CIVILĂ

EDITURA UNIVERSITARĂ
Bucureşti, 2017

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Ştiințifice (C.N.C.S.) şi inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor şi Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ŞANDRU, DANIEL-MIHAIL
Studiu legislativ şi sociologic privind măsurile de protecție în materie civilă / Daniel-Mihail Şandru, Irina Alexe, Petronel-Mirel Dobrică –
București : Editura Universitară, 2017
Conține bibliografie
ISBN 978-606-28-0599-9

I. Alexe, Irina
II. Dobrică, Petronel Mirel

34
316

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062805999

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2017
Editura Universitară
Editor: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, Bucureşti
Tel.: 021 – 315.32.47 / 319.67.27
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021-315.32.47 /319.67.27 / 0744 EDITOR / 07217 CARTE
comenzi@editurauniversitara.ro
O.P. 15, C.P. 35, Bucureşti
www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

Tema nr. 1 - Rolul şi obiectivele Regulamentului (UE) nr. 606/2013..... 7

Tema nr. 2 - Cadrul legal european cuprinzând:

Regulamentul (UE) nr. 606/2013 al Parlamentului European şi al Consiliului privind recunoaşterea reciprocă a măsurilor de protecție în materie civilă, adoptat la Strasbourg la 12 iunie 2013;

Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European şi a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație şi şedere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii şi membrii familiilor acestora, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 şi de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE şi 93/96/CEE;

Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene..... 30

Tema nr. 3 - Recunoaşterea şi executarea ordinelor de protecție în Uniunea Europeană. Practică judiciară în materie la nivelul Uniunii Europene. 48

Tema nr. 4 - Aplicabilitatea Regulamentului (UE) nr. 606/2013 în contextul Regulamentelor Bruxelles Ia şi Bruxelles IIa. 58

Tema nr. 5 - Cooperarea dintre judecătorul național şi CJUE în interpretarea şi aplicarea unitară a Regulamentului (UE) nr. 606/2013..... 65

Tema nr. 6 - Referințe sintetice de sociologie: - Sociologia dreptului: Perspective, metode, instrumente de cercetare; - Societățile contemporane: reglementări legale şi diverse grupuri sociale..... 87

Tema nr. 7 - Legea ca instrument de schimbare socială: - Utilizarea legii: condiționarea culturală şi aplicarea legii; - Definiții oficiale şi definiții practice: reglementări legale şi viața de zi cu zi. 103

Tema nr. 8 - Protecția drepturilor civile ale cetățenilor în spațiul european din perspectivă sociologică..... 119

Tema nr. 9 - Aplicarea metodelor de cercetare sociologică la realitatea juridică..... 121

Tema nr. 10 - Analiza legislației şi jurisprudenței europene şi din perspectivă sociologică..... 123

Bibliografie selectivă 126

Notă. Ghidul are în vedere legislația şi jurisprudența disponibile la data de 8 mai 2017, dată la care au fost accesate ultima dată adresele web din material.

TEMA 1

ROLUL ŞI OBIECTIVELE REGULAMENTULUI (UE) NR. 606/2013

Consideraţii generale

Tratatul privind funcţionarea Uniunii Europene (TFUE)[1] reglementează, în titlul V, Spaţiul de libertate, securitate şi justiţie. Ce este şi prin ce se realizează acesta? Răspunsurile care interesează materia noastră se regăsesc chiar în textul art.67[2], în conformitate cu care spaţiul de libertate, securitate şi justiţie este constituit cu respectarea drepturilor fundamentale, a sistemelor de drept şi al tradiţiilor juridice ale statelor membre, pentru a se asigura un înalt nivel de securitate în satele membre, precum şi libera circulaţie a persoanelor. Acest obiectiv poate fi realizat nu numai prin măsuri de coordonare şi de cooperare între autorităţile poliţieneşti şi judiciare şi alte autorităţi competente, ci şi prin recunoaşterea reciprocă a deciziilor judiciare în materie penală ori prin facilitarea accesului la justiţie, inclusiv pe baza principiului recunoaşterii reciproce a deciziilor judiciare şi extrajudiciare în materie civilă. Reliefându-se astfel, din descrierea spaţiului european de libertate, securitate şi justiţie, un puternic caracter transfrontalier, şi cooperarea trebuie să fie eficace.

Pentru a crea mecanismele necesare consolidării, la nivelul Uniunii Europene (UE), atât a liberei circulaţii a persoanelor, cât şi pentru facilitarea

[1] Versiunea consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană şi a Tratatului privind funcţionarea Uniunii Europene, Protocoalele, Anexele, Declaraţiile anexate la Actul final al Conferinţei interguvernamentale care a adoptat Tratatul de la Lisabona, semnat la 13 decembrie 2007 şi Tabelele de corespondenţă sunt publicate în JO *C 326 din 26.10.2012, p. 0001 – 0390,* şi sunt disponibile la adresa http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT.

[2] Articolul 67 (ex-articolul 61 TCE şi ex-articolul 29 TUE): „*(1) Uniunea constituie un spaţiu de libertate, securitate şi justiţie, cu respectarea drepturilor fundamentale şi a diferitelor sisteme de drept şi tradiţii juridice ale statelor membre. (2) Uniunea asigură absenţa controalelor asupra persoanelor la frontierele interne şi dezvoltă o politică comună în domeniul dreptului de azil, al imigrării şi al controlului la frontierele externe care este întemeiată pe solidaritatea între statele membre şi care este echitabilă faţă de resortisanţii ţărilor terţe. În înţelesul prezentului titlu, apatrizii sunt asimilaţi resortisanţilor ţărilor terţe. (3) Uniunea acţionează pentru a asigura un înalt nivel de securitate prin măsuri de prevenire a criminalităţii, a rasismului şi a xenofobiei, precum şi de combatere a acestora, prin măsuri de coordonare şi de cooperare între autorităţile poliţieneşti şi judiciare şi alte autorităţi competente, precum şi prin recunoaşterea reciprocă a deciziilor judiciare în materie penală şi, după caz, prin apropierea legislaţiilor penale. (4) Uniunea facilitează accesul la justiţie, în special pe baza principiului recunoaşterii reciproce a deciziilor judiciare şi extrajudiciare în materie civilă.”*

accesului acestora la justiție, dar mai ales pentru protecția acestora, TFUE structurează temele aferente spațiului european de libertate, securitate şi justiție în patru domenii referitoare la politici privind controlul la frontiere, dreptul de azil şi imigrarea[3], cooperarea judiciară în materie civilă[4], cooperarea judiciară în materie penală[5] şi cooperarea polițienească[6]. Este cunoscut faptul că ultimele dintre aceste două domenii făceau parte, anterior modificărilor aduse tratatelor constitutive ale UE prin Tratatul de la Lisabona, din fostul pilon III al UE[7], iar instituțiile UE nu aveau competențe de reglementare a domeniilor respective şi nu puteau adopta nici regulamente şi nici directive, aceste domenii fiind reglementate prin cooperare interguvernamentală[8]. În ceea ce priveşte primele două domenii, tratatul atribuie noi competențe instituțiilor UE, cele care interesează în mod expres studiul nostru vizând principiul recunoaşterii reciproce a deciziilor judiciare şi extrajudiciare în materie civilă, cu incidență transfrontalieră, şi accesul efectiv la justiție. După eliminarea pilonilor UE poate interveni în reglementarea tuturor celor patru domenii menționate, potrivit competențelor prevăzute de tratat, inclusiv adoptând regulamente şi directive.

Întemeindu-se pe dispozițiile TFUE, pentru realizarea scopurilor şi pentru respectarea principiilor enunțate anterior, dar mai ales pentru menținerea şi continuarea, în oricare dintre statele membre[9], a protecției efective a persoanelor fizice care călătoresc sau se stabilesc într-un alt stat membru decât cel care le-a acordat o măsură de protecție, instituțiile competente ale UE au propus, dezbătut şi

---

[3] TFUE - articolul 77 (ex-articolul 62 TCE), articolul 78 (ex-articolul 63 punctele 1 şi 2 şi ex-articolul 64 alineatul (2) TCE), articolul 79 (ex-articolul 63 punctele 3 şi 4 TCE) şi articolul 80.

[4] TFUE - articolul 81 (ex-articolul 65 TCE).

[5] TFUE - articolul 82 (ex-articolul 31 TUE), articolul 83 (ex-articolul 31 TUE), articolul 84, articolul 85 (ex-articolul 31 TUE) şi articolul 86.

[6] TFUE - articolul 87 (ex-articolul 30 TUE), articolul 88 (ex-articolul 30 TUE) şi articolul 89 (ex-articolul 32 TUE).

[7] Cooperarea polițienească şi judiciară în materie penală (CPJP). O analiză concludentă referitoare la aceste aspecte este realizată de **Robert Schütze**, în lucrarea *Dreptul Constituțional al Uniunii Europene* (trad. Mihai Banu, Mihaela Banu), Editura Universitară, Bucureşti, 2012, pp.43-44. Potrivit acestuia „*...întrucât Uniunea nu se bazează formal pe un singur tratat, Tratatul de la Lisabona a desființat cu succes pilonii Uniunii (de la Maastricht). Fostul „pilon al doilea" cu privire la PESC a fost integrat în (noul) TUE. În esența sa, PESC a fost consolidată în privința politicii de apărare a Uniunii. (Rolul sporit al politicii de apărare europene a determinat dizolvarea Uniunii Europei Occidentale.) Cu privire la cel de-al treilea pilon, Tratatul de la Lisabona a transferat CPJP în fostul prim pilon. Cel de-al treilea pilon (de la Amsterdam) s-a „reunit" astfel cu restul pilonului inițial (de la Maastricht) în materia justiției şi afacerilor interne şi amândouă sunt acum sub cupola supranațională a titlului V al părții a treia din TFUE"*.

[8] „*Cel de-al treilea pilon era tot atât de interguvernamental ca şi pilonul al doilea. Procedurile sale de luare a deciziilor şi calitatea normativă a dreptului său erau lipsite de caracter supranațional"* - **Robert Schütze** *op.cit.*, p.32.

[9] Potrivit Protocolului nr.21 privind poziția Regatului Unit şi a Irlandei cu privire la spațiul de libertate, securitate şi justiție, şi Protocolului nr.22 privind poziția Danemarcei, anexate la TUE şi la TFUE, cele trei state beneficiază de un regim derogatoriu şi de aşa-numitele clauze „*opt-in*" şi „*opt-aut*", care le acordă, fiecăruia dintre ele, dreptul de a opta să participe sau să nu participe la adoptarea măsurilor legislative în acest domeniu ori la aplicarea unei măsuri deja adoptate, respectiv le permite în orice moment să nu aplice o măsură care vizează spațiul de libertate, securitate şi justiție.

adoptat acte legislative care să reglementeze domeniile respective. Exemplificăm printr-o directivă[10] în materie penală, adoptată în anul 2011, întemeiată pe art.82 TFUE, o altă directivă[11] adoptată în anul 2012, privind sprijinirea şi protecţia victimelor criminalităţii şi un regulament[12] în materie civilă, întemeiat pe art.81 TFUE, regulament care, aşa cum vom detalia în secţiunea următoare, completează inclusiv directiva din 2012. Astfel după se observă în documentele publicate de House of Commons[13] la prima lectură în Consiliu proiectul a fost amânat întrucât s-a considerat că art. 81 alin. (1) lit. d) nu poate constitui un temei pentru ordinul de protecţie în materie civilă.[14]

Rolul regulamentului

De ce a fost nevoie de un astfel de regulament? Atât necesitatea, oportunitatea, dar mai ales rolul regulamentului rezultă din preambulul acestuia. Amintind obiectivele UE de a menţine şi dezvolta spaţiul de libertate, securitate şi justiţie în cadrul căruia să fie asigurată atât libera circulaţie a persoanelor cât şi facilitarea accesului la justiţie, în special prin intermediul principiului recunoaşterii reciproce a deciziilor judiciare în materie civilă, respectiv al liberei circulaţii a măsurilor de protecţie, este motivată necesitatea şi oportunitatea adoptării măsurilor în domeniul cooperării judiciare în materie civilă cu implicaţii transfrontaliere,[15] prin intermediul regulamentului. Comparativ cu anii trecuţi,

[10] Directiva 2011/99/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind ordinul european de protecţie, publicată în JO L 338, 21.12.2011, p.2; în conformitate cu considerentele (40) – (42) din preambul directivei, Regatul Unit a notificat intenţia sa de a participa la adoptarea şi aplicarea directivei, iar Irlanda şi Danemarca nu participă la adoptarea directivei, nu au obligaţii în temeiul acesteia şi nu fac obiectul aplicării sale.

[11] Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 25 octombrie 2012, de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea şi protecţia victimelor criminalităţii, publicată în JO L 315, 14.11.2010, p.57.

[12] Regulamentul (UE) nr.606/2013 al Parlamentului European şi al Consiliului din 12 iunie 2013, privind recunoaşterea reciprocă a măsurilor de protecţie în materie civilă, publicată în JO L 181, 29.06.2013; în conformitate cu considerentele (40) şi (41) din regulament, Regatul Unit şi Irlanda şi-au notificat intenţia de a participa la adoptarea şi aplicarea regulamentului iar Danemarca nu participă la adoptarea sa, nu are obligaţii în temeiul acestuia şi nici nu face obiectul aplicării sale.

[13] House of Commons, European Scrutiny Committee - Forty-First Report 41st Report of Session 2010-12, secţiunea „26 MOJ (33131) (31634) European Protection Order", p. 142 şi urm. Documentul este disponibil la adresa https://www.publications.parliament.uk/pa/cm201012/cmselect/cmeuleg/428-xxxvi/42802.htm şi în format pdf în Google Books.

[14] A se vedea şi **Stawomir Buczma, Rafał Kierzynka,** Protection of victims of crime in the view of the Directive 2012/29/EU establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime in the European Union and the Directive 2011/99/EU on the European protection order, p. 10-11. Documentul este disponibil la adresa http://www.ja-sr.sk/files/Kierzynka_Buczma_Protection%20of%20victims.pdf. Studiul face parte dintr-un proiect cu tema „Judiciary and protection of victims" realizat în cooperare Visegrad judicial academies de către Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury, Országos Bírósági Hivatal şi Justiční Akademie. Proiectul este disponibil la adresa http://www.ja-sr.sk/files/E-BOOK_Judiciary_and_protection_of_victims_EN.pdf

[15] A se vedea şi **Codrin Macovei,** *Dreptul European al contractelor - Modernizarea normelor de drept conflictual,* ed. a II-a adăugită, Ed. Universităţii Al. I. Cuza, Iaşi, 2009, p. 21 şi urm.

ultimii ani au fost consideraţi ca fiind cu progrese reduse, dar Regulamentul nr. 606/2013 constituie o (mică) extindere a principiului recunoaşterii reciproce.[16]

Astfel, în textul regulamentului se menţionează că „*într-un spaţiu comun de justiţie fără frontiere interne, dispoziţiile referitoare la garantarea recunoaşterii rapide şi simple şi, atunci când este cazul, la executarea într-un alt stat membru a măsurilor de protecţie dispuse într-un stat membru sunt esenţiale pentru a asigura faptul că protecţia acordată unei persoane fizice într-un stat membru este menţinută şi continuată în orice alt stat membru în care călătoreşte sau se stabileşte persoana respectivă. Ar trebui garantat faptul că exercitarea legitimă de către cetăţenii Uniunii a dreptului de liberă circulaţie şi şedere pe teritoriul statelor membre, în conformitate cu articolul 3 alineatul (2) din Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE) şi cu articolul 21 din TFUE, nu duce la o pierdere a protecţiei respective”*[17] iar *„încrederea reciprocă în administrarea justiţiei în Uniune şi obiectivul de a garanta o circulaţie mai rapidă şi mai puţin costisitoare a măsurilor de protecţie pe teritoriul Uniunii justifică principiul potrivit căruia măsurile de protecţie dispuse într-un stat membru să fie recunoscute în toate celelalte state membre fără a necesita proceduri speciale. Prin urmare, o măsură de protecţie dispusă într-un stat membru (denumit în continuare „stat membru de origine”) ar trebui să fie tratată ca şi cum ar fi fost dispusă în statul membru în care se solicită recunoaşterea (denumit în continuare „stat membru solicitat”).”*[18]

În acest context, pentru realizarea obiectivului menţionat, de garanta o circulaţie liberă a măsurilor de protecţie, mai rapidă şi mai puţin costisitoare, dar şi recunoaşterea, respectiv executarea unei astfel de măsuri în statele membre, a fost adoptat regulamentul supus analizei, cu caracter obligatoriu şi cu aplicabilitate directă în statele membre, cu excepţia Danemarcei[19].

Textul art.288 TFUE (ex-articolul 249 TCE) reglementează actele legislative adoptate de Parlamentul European şi Consiliu[20]. Din analiza acestora rezultă că, spre deosebire de directivă, care „*este obligatorie pentru fiecare stat membru destinatar cu privire la rezultatul ce trebuie atins”*, lăsându-se „*autorităţilor naţionale ale statelor membre competenţa în ceea ce priveşte forma şi mijloacele”* prin care prevederile directivei sunt transpuse în legislaţia naţională a statului membru respectiv (este necesar astfel, în cazul directivei, un act naţional de

---

[16] **Jörg Monar,** *Justice and Home Affairs,* Annual Review, JCMS 2014 Volume 52, p. 152.
[17] Considerentul (3) din preambul.
[18] Considerentul (4) din preambul.
[19] A se vedea *supra 8.*
[20] Pentru distincţia referitoare la formele pe care le poate lua dreptul secundar al UE şi la instrumentele juridice ale acestuia a se vedea **Robert Schütze**, *op. cit*.,p.307: „*Dispoziţia recunoaşte astfel trei instrumente juridice obligatorii – regulamente, directive şi decizii – precum şi două instrumente fără forţă juridică obligatorie. De ce a fost nevoie de trei instrumente obligatorii distincte? Răspunsul pare a rezida în efectele lor specifice – directe şi indirecte – în ordinile juridice naţionale. În timp ce regulamentele şi deciziile au fost considerate acte ale uniunii care stabileau direct norme de drept (secţiunea 2), directivele păreau a fi concepute ca forme indirecte de legislaţie (secţiunea 3).”*

transpunere)[21], regulamentul „*are aplicabilitate generală*", „*este obligatoriu în toate elementele sale şi se aplică direct în fiecare stat membru"*.

Apreciem astfel că rolul regulamentului este acela de a asigura, având în vedere principiul recunoaşterii reciproce, un cadru legislativ unitar, obligatoriu şi direct aplicabil prin care o măsură de protecţie în materie civilă, emisă de o autoritate competentă dintr-un stat membru va fi recunoscută şi aplicată, fără proceduri speciale, în oricare dintre satele membre, cu excepţia Danemarcei, chiar şi în condiţiile exercitării de către cetăţenii UE a dreptului la liberă circulaţie şi şedere în satele membre UE, fără ca exercitarea acestui drept să conducă la pierderea protecţiei oferite în statul membru de origine.

Este cunoscut faptul că o mare parte a cetăţenilor UE, în exercitarea dreptului la liberă circulaţie şi şedere, călătoresc sau îşi stabilesc reşedinţa într-un alt stat membru decât statul membru de origine şi este important ca o măsură de protecţie dispusă în statul membru de origine să fie recunoscută de statul membru solicitat ca şi cum ar fi fost dispusă de acesta. De asemenea, este important ca, chiar dacă beneficiarul unei măsuri de protecţie călătoreşte sau se stabileşte într-un alt stat membru decât cel care a acordat protecţia, să beneficieze în continuare de această protecţie. Aceste deziderate pot fi realizate prin intermediul regulamentului care face obiectul analizei noastre.

Obiectivele regulamentului

Analizând textul regulamentului putem identifica, chiar în preambulul acestuia, obiectivele specifice pe care adoptarea regulamentului a vizat să le atingă. Acestea se subsumează rolului regulamentului, concură la realizarea acestuia şi se referă la: aplicarea doar în materie civilă; egalitate şi nediscriminare; protecţia victimei în contextul liberei circulaţii a persoanelor; respectarea tradiţiilor juridice şi sistemelor naţionale ale statelor membre; recunoaşterea reciprocă a măsurilor de protecţie; recunoaşterea doar a obligaţiei impuse prin măsura de protecţie; posibilitatea ajustării măsurii de protecţie; facilitarea liberei circulaţii, uniformă, mai rapidă şi mai puţin costisitoare, a măsurilor de protecţie în cadrul UE; garantarea dreptului la apărare al persoanei care reprezintă ameninţarea, precum şi la un proces echitabil; acordarea atenţiei cuvenită interesului persoanei protejate de a nu i se dezvălui locul în care se află sau datele de contact; posibilitatea refuzului recunoaşterii sau executării unei măsuri de protecţie şi limitarea acestuia; accesul efectiv la justiţie al persoanei protejate; şi, respectiv, facilitarea aplicării regulamentului.

[21] Pentru o discuţie despre semnificaţia autonomiei statelor membre în privinţa adoptării de măsuri (*lato sensu*) pentru transpunerea directivei a se vedea **Irina Alexe, Constantin Mihai Banu,** *Transpunerea directivei prin ordonanţă de urgenţă. Exemple recente din dreptul român şi aspecte comparate*, pp.132 – 136, în volumul Directiva – act de dreptul Uniunii Europene – şi dreptul român, coordonatori: Daniel-Mihail Şandru, Constantin Mihai Banu, Dragoş Călin, Editura Universitară, Bucureşti, 2016. Despre directivă, act de dreptul UE şi despre transpunerea acesteia de către statele membre, a se vedea, în acelaşi volum, **Constantin Mihai Banu,** *Introducere. Directiva – act de dreptul Uniunii Europene*, pp.15 – 32.

Vom detalia, în următoarele paragrafe, toate aceste obiective, dar analiza noastră se va limita în acest moment doar preambulul, nu şi textul regulamentului. Analiza textului regulamentului va fi realizată în cuprinsul temei următoare.

• ***Aplicarea doar în materie civilă***

Potrivit dispoziţiilor considerentelor (9) şi (10) din preambulul regulamentului, acesta se aplică numai măsurilor de protecţie dispuse în materie civilă, fiind excluse măsurile de protecţie adoptate în materie penală. „*(9) ... Măsurile de protecţie în materie penală fac obiectul Directivei 2011/99/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind ordinul european de protecţie*[22]*. (10) Noţiunea de materie civilă ar trebui interpretată în mod autonom, în conformitate cu principiile de drept al Uniunii. Caracterul civil, administrativ sau penal al autorităţii care dispune o măsură de protecţie nu ar trebui să fie determinat în ceea ce priveşte evaluarea caracterului civil al unei măsuri de protecţie*."

Referitor la principiile de drept al UE profesorul Norbert Reich preciza faptul că „*„Principiile generale" ale dreptului UE au fost recunoscute de mult timp ca parte a dreptului nescris. Ele au fost dezvoltate într-o serie constantă de jurisprudenţă a ceea ce în prezent este denumită Curtea de Justiţie a Uniunii Europene („CJUE" sau mai simplu „CEJ") care îşi derivă mandatul din art. 19 alin. (1) TUE, potrivit căruia [ea] „asigură respectarea dreptului în interpretarea şi aplicarea tratatelor". Dreptul – das Recht – le droit – această formulă se găsea deja în Tratatul CEE iniţial şi a fost preluată prin ceea ce a devenit ulterior Tratatul CE după Amsterdam (art.220 CE) şi a rămas neschimbată în ultima versiune [a tratatului], cea de la Lisabona. Cu toate acestea, „promovarea" sa din ceea ce este denumit în prezent Tratatul privind funcţionarea Uniunii Europene („TFUE"), fostul Tratat CE, în Tratatul privind Uniunea Europeană („TUE"), care conţine principiile şi instituţiile fundamentale ale Uniunii, relevă statutul şi importanţa sa proeminente în ordinea juridică şi politică."*[23]

Potrivit aceluiaşi autor, „*Dreptul civil al UE, spre regretul multor observatori care nu par a înţelege limitele de competenţă ale UE în temeiul principiului atribuirii (art. 5 alin. (1) şi (2) TUE), constă într-un număr de reguli, nu întotdeauna sistematice, iar, în multe situaţii, incoerente, cu caracter imperativ şi excepţional dispozitiv. Dezvoltarea „principiilor generale" trebuie să ţină cont aşadar de această natură întrucâtva puţin riguroasă a dreptului civil al UE drept corpus normativ orientat funcţional. Nu înseamnă totuşi că nu există caracteristici generale care nu ar putea fi utilizate pentru a interpreta aceste prevederi şi pentru a completa lacunele în sensul menţionat anterior. Este însă necesar un avertisment: principiile nu trebuie utilizate pentru a extinde domeniul de aplicare a „dispoziţiilor generalizate". Carta arată în mod clar că drepturile care trebuie respectate, iar principiile care observate, incluse în ea, nu pot fi utilizate pentru a*

[22] JO L 338, 21.12.2011, p. 2

[23] **Norbert Reich,** *Principii generale ale dreptului civil al Uniunii Europene*, (trad. Constantin Mihai Banu), Editura Universitară, Bucureşti, 2013, p.3.

stabili noi competenţe sau pentru a le modifica pe cele existente ale UE (art. 51 alin. (2)). Aceasta nu scuteşte desigur dreptul UE şi cel al statelor membre, care îl execută pe cel dintâi, să respecte aceste principii şi să facă obiectul controlului jurisdicţional." [24]

În plus, analizând considerentul (11) al preambulului amintim doar o chestiune ce va fi analizată pe larg într-o temă ulterioară şi anume relaţia Regulamentului 606/2013/UE cu Regulamentele Bruxelles I a[25] şi Bruxelles II a[26]. Textul indicat precizează faptul că regulamentul nu trebuie să aducă atingere Regulamentului Bruxelles II a, menţionând în mod explicit că „*deciziile luate în temeiul Regulamentului Bruxelles II a ar trebui să continue să fie recunoscute şi aplicate în temeiul regulamentului respectiv."*

- ***Egalitate şi nediscriminare***

Unul dintre obiectivele regulamentului este acela ca el „*să se aplice măsurilor de protecţie dispuse în vederea protejării unei persoane atunci când există motive serioase de a considera că viaţa, integritatea fizică sau psihică, libertatea şi securitatea personală sau integritatea sexuală este ameninţată, de exemplu pentru prevenirea oricăror forme de violenţă bazată pe gen sau de violenţă în cadrul relaţiilor apropiate, cum ar fi violenţa fizică, hărţuirea, agresiunea sexuală, urmărirea, intimidarea sau alte forme de constrângere indirectă. Este important de subliniat faptul că prezentul regulament se aplică tuturor victimelor, indiferent dacă este vorba sau nu de victime ale violenţei bazate pe gen."*[27]

Observăm astfel că obiectivul de a asigura egalitatea şi nediscriminarea este asigurat prin faptul că măsurile de protecţie sunt aplicabile tuturor persoanelor prezumate victime, pe baza unor motive serioase privind ameninţarea vieţii, integrităţii (fizice, psihice ori sexuală), libertăţii şi securităţii personale. De asemenea, observăm că măsurile de protecţie urmează a fi aplicate pentru prevenirea oricăror forme de violenţă (bazată pe gen sau în cadrul relaţiilor apropiate) sau a diverselor forme de constrângere indirectă iar regulamentul se aplică tuturor victimelor, chiar dacă este sau nu vorba despre victime ale violenţei bazate pe gen, iar în continuare vom observa, subliniind în context acelaşi obiectiv de egalitate şi nediscriminare, informaţiile şi sprijinul acordat victimelor. Astfel, aşa cum vom detalia în paragraful următor, o persoană căreia i se asigură protecţie în temeiul regulamentului poate să fie definită în acelaşi timp şi ca victimă a criminalităţii.

---

[24] **Norbert Reich,** *op.cit.*, p.21.

[25] Regulamentul (UE) nr. 1215/2012 al Parlamentului European şi al Consiliului privind competenţa judiciară, recunoaşterea şi executarea hotărârilor în materie civilă şi comercială, JO L 351, 20.12.2012, p. 1.

[26] Regulamentul (CE) nr.2201/2003 al Consiliului din 21 noiembrie 2003 privind competenţa, recunoaşterea şi executarea hotărârilor judecătoreşti în materie matrimonială şi în materia răspunderii părinteşti, JO L 338, 23.12.2003, p.1.

[27] Considerentul (6) din preambulul regulamentului.

• ***Protecția victimei în contextul liberei circulații a persoanelor***

Complementar textului considerentului (3) din preambul, în contextul tot mai întâlnit al mobilității cetățenilor UE, în exercitarea dreptului acestora la liberă circulație şi şedere pe teritoriul statelor membre, garantat, aşa cum am subliniat anterior, de tratatele constitutive ale UE, a fost necesară asigurarea faptului că măsurile de protecție acordate unei persoane fizice de un stat membru nu sunt pierdute ci, dimpotrivă, sunt recunoscute, menținute şi continuate în oricare dintre statele membre decide să călătorească sau să se stabilească persoana respectivă.

Am subliniat anterior că regulamentul este aplicabil doar în materie civilă, nu şi în cea penală însă chiar preambulul regulamentului menționează, în considerentele (7) şi (8), că „*Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 25 octombrie 2012 de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea şi protecția victimelor criminalității* [28] *garantează că victimelor criminalității li se pun la dispoziție informații adecvate şi un sprijin corespunzător"* [29] , regulamentul completând astfel Directiva 2012/29/UE, iar „*faptul că o persoană face obiectul unei măsuri de protecție dispuse în materie civilă nu exclude neapărat posibilitatea ca persoana respectivă să fie definită drept „victimă" în temeiul directivei menționate"*[30].

Potrivit directivei, victima a fost definită, în textul articolului 2, ca „*(i) o persoană fizică ce a suferit un prejudiciu, inclusiv o vătămare a integrității sale fizice, mentale sau emoționale, sau un prejudiciu economic, cauzate în mod direct de o infracțiune; (ii) membrii familiei unei persoane al cărei deces a fost cauzat în mod direct de o infracțiune şi care au suferit prejudicii în urma decesului persoanei respective."*

Prin Directiva 2012/29/UE[31] au fost instituite, la nivelul UE, cum chiar titlul acesteia o arată, norme minime privind drepturile, sprijinirea şi protecția victimelor criminalității iar obiectivele principale ale acesteia urmăresc ca victimele criminalității să poată primi informații, sprijin şi protecție adecvată, respectiv să poată participa la procedurile penale care se desfăşoară într-un stat membru UE, urmând ca drepturile de care beneficiază victima să fie aplicate în mod nediscriminatoriu. De asemenea, potrivit articolului 1 alineatul (1) al directivei, „*Statele membre garantează faptul că victimele sunt recunoscute şi tratate cu*

[28] JO L 315, 14.11.2012, p.57.
[29] Considerentul (7) din preambulul regulamentului.
[30] Considerentul (8) din preambulul regulamentului.
[31] Directiva a intrat în vigoare la data de 15 noiembrie 2012 iar statele membre UE au avut obligația să o transpună în legislația națională până la data de 16 noiembrie 2015. Potrivit măsurilor naționale de transpunere comunicate de statele membre, disponibile la adresa http://eur-lex.europa.eu/ legal-content/RO/NIM/?uri=celex:32012L0029, în cazul României a fost comunicat un număr 29 de măsuri prin care prevederile directivei au fost transpuse în legislația națională. Apreciem acest număr ca fiind unul rezonabil, având în vedere, pe de o parte, faptul că unele acte normative menționate erau deja în vigoare anterior directivei şi au rămas în vigoare întrucât nu contravin prevederilor acesteia ci concură la îndeplinirea obiectivelor directivei iar, pe de altă parte, numărul foarte mare de măsuri naționale de transpunere comunicate de alte state membre cum ar fi Regatul Unit (86), Lituania (60) sau Ungaria (55).

respect, atenţie şi profesionalism şi de o manieră individualizată şi nediscriminatorie, în toate contactele cu serviciile de sprijinire a victimelor sau de justiţie reparatorie sau cu o autoritate competentă, care intervine în cadrul procedurilor penale. Drepturile prevăzute de prezenta directivă se aplică victimelor de o manieră nediscriminatorie, inclusiv în ceea ce priveşte statutul acestora din punctul de vedere al reşedinţei."

- ***Respectarea tradiţiilor juridice şi sistemelor naţionale ale statelor membre***

Din analiza considerentelor (12) şi (13) ale preambulului rezultă aplicabilitatea regulamentului în relaţia cu sistemele naţionale ale statelor membre şi tipurile de autorităţi cărora regulamentul le este aplicabil, precum şi autonomia procedurală naţională, inclusiv prin aplicarea limitărilor specifice[32]. Am observat chiar la debutul analizei noastre că spaţiul european de libertate, securitate şi justiţie se bazează şi se constituie inclusiv cu respectarea drepturilor fundamentale, a sistemelor de drept şi al tradiţiilor juridice ale statelor membre.[33]

Textul considerentului (12) prevede că regulamentul „*ţine seama de diferitele tradiţii juridice ale statelor membre şi nu aduce atingerea sistemelor naţionale în ceea ce priveşte dispunerea măsurilor de protecţie. Prezentul regulament nu obligă statele membre să îşi modifice sistemele naţionale astfel încât să permită dispunerea de măsuri de protecţie în materie civilă, nici să introducă măsuri de protecţie civilă pentru aplicarea prezentului regulament."*

Observăm astfel delimitarea în ceea ce priveşte regulamentul, care vizează recunoaşterea reciprocă a măsurilor de protecţie în materie civilă şi dreptul sistemelor naţionale ale statelor membre de a dispune, cu respectarea tradiţiilor juridice proprii, măsuri de protecţie. Observăm că nici nu există obligaţia, pentru statele membre, de a-şi modifica sistemele naţionale în scopul de a dispune măsuri în materie civilă sau pentru aplica regulamentul, ci este suficientă doar aplicarea regulamentului, în sensul recunoaşterii măsurilor de protecţie în materie civilă dispuse autorităţile altor state membre UE.

Astfel, „*pentru a ţine seama de diferitele tipuri de autorităţi care ordonă măsuri de protecţie în materie civilă în statele membre şi, spre deosebire de alte domenii ale cooperării judiciare, prezentul regulament ar trebui să se aplice atât autorităţilor judiciare, cât şi celor ale autorităţilor administrative, cu condiţia ca acestea din urmă să ofere garanţii cu privire, în special, la imparţialitatea lor şi la dreptul părţilor la o cale de atac judiciară. În nici un caz nu ar trebui ca autorităţile poliţieneşti să fie considerate autorităţi emitente în sensul prezentului*

[32] Pentru o analiză detaliată a autonomiei procedurale naţionale a statelor membre în raport cu dreptul Uniunii Europene, dar şi cu privire la limitele acestei autonomii a se vedea **Robert Schütze,** *op. cit.,* p. 376 – 405, iar pentru o analiză detaliată a principiului efectivităţii a se vedea **Norbert Reich,** *op. cit.*, p. 145 - 213.

[33] A se vedea şi **Codrin Macovei,** *Unificarea dreptului contractelor - O perspectivă europeană*, Ed. Junimea, Iaşi, 2005, p. 7 şi urm.

regulament", se arată în cuprinsul considerentului (13) din preambulul regulamentului.

Cea mai importantă precizare este, în opinia noastră, aceea că autoritățile polițieneşti nu pot fi considerate autorități emitente care pot ordona măsuri de protecție în materie civilă în statele membre.

O altă precizare se referă la tipurile de autorități care ordonă măsuri de protecție în materie civilă şi la faptul că, spre deosebire de alte domenii ale cooperării judiciare, în această materie a recunoaşterii reciproce a măsurilor de protecție, autoritățile pot fi atât autorități judiciare cât şi autorități administrative.

Dacă în ceea ce priveşte autoritățile judiciare nu este necesară nici o precizare suplimentară, referitoare garanțiile pe care trebuie să le ofere, întrucât acestea sunt presupuse a exista tocmai prin caracterul judiciar al autorității, în cazul autorităților administrative textul stabileşte condiția că acestea trebuie să ofere garanții în special cu privire la imparțialitatea lor şi cu asigurarea dreptului părților la o cale de atac judiciară.

Rezultă, din context, autonomia națională procedurală, cu limitele acesteia, trasate de cele patru principii descrise în doctrina de drept european: principul interpretării conforme (*„instanțelor (şi organelor administrative) naționale le revine o obligație de interpreta dreptul național în măsura posibilului în lumina dreptului european"*), principul echivalenței (potrivit căruia *„regulile procedurale naționale nu ar putea face realizarea drepturilor europene mai puțin favorabilă decât realizarea drepturilor naționale asemănătoare"*, o interdicție a discriminării procedurale, ce *„impune instanțelor naționale să extindă căile procesuale naționale la acțiuni europene asemănătoare"*), principiul efectivității (presupune că *„regulile procedurale naționale – chiar dacă nu sunt discriminatorii – nu trebuie să facă realizarea drepturilor europene „imposibilă în practică"* şi *„impune ca aceste căi procesuale naționale să nu facă executarea dreptului european „excesiv de dificilă")* şi principiul răspunderii[34]. Vom analiza în detaliu principiul efectivității în cadrul unei secțiuni următoare, în care vom analiza şi aplicabilitatea regulamentului în raport cu Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.

În singura hotărâre preliminară pronunțată până în prezent cu privire la interpretarea Directivei 2012/29 (şi respinsă pentru necompetență vădită) Curtea de Justiție a subliniat rolul tradiției juridice a statului membru în materie penală[35], la punctele 36 - 40, după cum urmează:

„36. Această directivă se întemeiază pe articolul 82, paragraful 2, TFUE care dispune că, în măsura în care este necesar pentru a facilita recunoaşterea reciprocă a hotărârilor judecătoreşti şi a deciziilor judiciare, precum şi cooperarea polițienească şi judiciară în materie penală, având o dimensiune transfrontalieră, Parlamentul European şi Consiliul, hotărând prin directive în

[34] **Robert Schütze**, *op. cit.,* p. 379 şi 404. Analizând aceste aspecte, autorul subliniază că, *„în mod tradițional, toate aceste limitări ale principiului autonomiei procesuale naționale nu impun autorităților naționale să creeze noi căi procesuale. Această limitare absolută a fost atacată de un al patrulea principiu – principiul răspunderii."* – p.404.

[35] Cauza C-484/16, Semeraro, Ordonanța din 16 decembrie 2016, ECLI:EU:C:2016:952, pct. 36-40.

conformitate cu procedura legislativă ordinară, pot stabili norme minime. Aceste norme minime iau în considerare diferențele dintre tradițiile şi sistemele juridice ale statelor membre şi vizează, în special, drepturile victimelor infracționalității.

37. Contrar paragrafelor 1 şi 2 ale articolului 83 din TFUE, care constituie temeiurile juridice pentru adoptarea directivelor pentru stabilirea unor norme minime privind definirea infracțiunilor şi a sancțiunilor, este clar că articolul 82, paragraful 2, TFUE nu atribuie competența legiuitorului Uniunii Europene, nici pentru definirea elementelor infracțiunilor, nici pentru a obliga statele membre să califice anumite acte „infracțiuni".

38. Articolul 83 TFUE prevede, pe de o parte, în paragraful 1, că Parlamentul European şi Consiliul, hotărând prin directive în conformitate cu procedura legislativă ordinară, pot stabili norme minime cu privire la definirea infracțiunilor şi a sancțiunilor în domenii ale criminalității de o gravitate deosebită de dimensiune transfrontalieră ce rezultă din natura sau impactul acestor infracțiuni ori din nevoia specială de a le combate pornind de la o bază comună. Terorismul, traficul de persoane şi exploatarea sexuală a femeilor şi a copiilor, traficul ilicit de droguri, traficul ilicit de arme, spălarea banilor, corupția, contrafacerea mijloacelor de plată, criminalitatea informatică şi criminalitatea organizată sunt domeniile vizate dar, în funcție de evoluția criminalității, Consiliul poate adopta, hotărând în unanimitate, şi după aprobarea Parlamentului European, o decizie care să identifice alte domenii ale criminalității care îndeplinesc criteriile prevăzute la acest paragraf.

39. Pe de altă parte, articolul 83, paragraful 2, TFUE prevede că, în cazul în care apropierea actelor cu putere de lege şi a normelor administrative ale statelor membre în materie penală se dovedeşte indispensabilă pentru a asigura punerea în aplicare eficientă a unei politici a Uniunii într-un domeniu care a făcut obiectul unor măsuri de armonizare, prin directive se pot stabili norme minime referitoare la definirea infracțiunilor şi a sancțiunilor în domeniul în cauză. Aceste directive sunt adoptate prin procedura legislativă ordinară sau specială identică cu cea utilizată pentru adoptarea măsurilor de armonizare în cauză, fără a aduce atingere articolului 76 TFUE.

40. Rezultă că articolul 83, paragrafele 1 şi 2 TFUE nu conferă în plus Uniunii competența de a adopta norme privind definirea infracțiunilor, cum ar fi infracțiunea de abuz în cauza principală."

- ***Recunoaşterea reciprocă a măsurilor de protecție***

În ceea ce priveşte atingerea obiectivului de recunoaştere reciprocă a măsurilor de protecție, precizăm că elementele care concură la realizarea acestuia, respectiv principiul recunoaşterii reciproce, diversitatea măsurilor de protecție prevăzute de legislațiile statelor membre, durata măsurilor de protecție, corelată cu durata efectelor recunoaşterii măsurilor de protecție, efectele recunoaşterii şi limitele acestora sunt descrise în textele cuprinse la considerentele (14), (15), (16) şi (17) din preambulul regulamentului.

Astfel, potrivit considerentului (14), *„în baza principiului recunoaşterii reciproce, măsurile de protecție dispuse în materie civilă în statul membru de origine ar trebui recunoscute în statul membru solicitat ca măsuri de protecție în materie civilă în conformitate cu prezentul regulament”,* iar în conformitate cu acelaşi principiu*, „recunoaşterea corespunde cu durata măsurii de protecție. Cu toate acestea, ținând seama de diversitatea măsurilor de protecție în legislațiile satelor membre, în special în ceea ce priveşte durata şi de faptul că prezentul regulament se va aplica în mod tipic situațiilor urgente, efectele recunoaşterii în temeiul prezentului regulament ar trebui, în mod excepțional, să se limiteze la o perioadă de 12 luni de la eliberarea certificatului prevăzut în prezentul regulament, indiferent dacă măsura de protecție însăşi (fie aceasta o măsură provizorie, limitată în timp sau cu caracter nedefinit) are o durată mai mare” –* considerentul (15).

Putem observa, din analiza textelor celor două considerente menționate, că recunoaşterea măsurilor de protecție dispuse în materie civilă de către statul membru de origine sunt recunoscute ca atare în statul membru solicitat, pe baza regulamentului şi a principiului recunoaşterii reciproce, pe durata existenței măsurii, dar efectele recunoaşterii măsurii de protecție nu pot avea o întindere mai mare de 12 luni de la data eliberării certificatului prevăzut de regulament, chiar dacă măsura a fost instituită pentru o perioadă de timp mai mare sau nedeterminată.

Pentru a introduce această limitare temporală a recunoaşterii efectelor unei măsuri de protecție pe teritoriul statului solicitat au fost luate în considerare diversitatea măsurilor de protecție în legislațiile statelor membre, dar şi caracterul urgent al unei astfel de măsuri de protecție întrucât, după cum am arătat anterior şi vom detalia ulterior, chiar şi în materie civilă, astfel de măsuri presupun protejarea unei persoane fizice de un posibil agresor care ar putea să-i amenințe integritatea fizică sau psihică.

Ce se întâmplă, totuşi, dacă durata măsurii de protecție depăşeşte 12 luni ori nu este limitată în timp, iar persoana protejată îşi exercită dreptul la liberă circulație şi şedere pe teritoriul unui alt stat membru al UE? Această limitare temporală a efectelor recunoaşterii măsurii de protecție conduce sau nu la pierderea, de către persoana protejată, a protecției de care beneficiază prin măsura de protecție instituită de autoritățile statului membru de origine?

Răspunsurile la aceste întrebări sunt nuanțate în textul considerentului (16), care prevede că, *„în cazurile în care durata unei măsuri de protecție depăşeşte 12 luni, limitarea efectelor recunoaşterii în temeiul prezentului regulament ar trebui să nu aducă atingerea dreptului persoanei protejate de a invoca măsura de protecție respectivă în temeiul oricărui alt act juridic al Uniunii disponibil care prevede recunoaşterea sau de a solicita o măsură de protecție națională în statul membru solicitat.”* Observăm astfel că limitarea efectelor recunoaşterii nu anulează, în esența sa, dreptul persoanei protejate ci doar măsura de protecție nu mai poate fi recunoscută, după expirarea termenului respectiv, în temeiul Regulamentului 606/2013, însă persoana protejată are dreptul de a invoca măsura de protecție respectivă în temeiul oricărui alt act juridic al UE disponibil care prevede recunoaşterea sau are posibilitatea, de a solicita autorităților statului

solicitat, o măsură de protecţie naţională. Evident că această nouă solicitare, adresată autorităţilor naţionale ale statului solicitat, dacă ameninţarea mai persistă şi este necesară protecţia, trebuie să respecte, pentru acordarea protecţiei, legislaţia naţională a acestui stat membru UE.

Totodată, considerentul (17) al preambulului stabileşte în mod explicit caracterul excepţional al limitării efectelor recunoaşterii, astfel: „*limitarea efectelor recunoaşterii este excepţională datorită caracterului special al obiectului prezentului regulament şi ar trebui să nu constituie un precedent pentru alte instrumente în materie civilă şi comercială”*.

- ***Recunoaşterea doar a obligaţiei impuse prin măsura de protecţie***

Un alt obiectiv al regulamentului, strâns legat de obiectivul privind recunoaşterea reciprocă a măsurilor de protecţie, care are menirea de a-l nuanţa şi circumscrie în acelaşi timp, este cel care vizează recunoaşterea doar a obligaţiei impuse prin măsura de protecţie. De altfel, considerentul (18) din preambul enunţă încă de la debutul textului său acest obiectiv, detaliat în continuare în textele considerentelor (18) şi (19).

Potrivit considerentului (18), „*Prezentul regulament ar trebui să abordeze doar recunoaşterea obligaţiei impuse prin măsura de protecţie. Acesta ar trebui să nu reglementeze procedurile pentru punerea în aplicare sau executarea măsurii de protecţie şi nici să nu includă în sfera sa de aplicare potenţialele sancţiuni care ar putea fi impuse dacă obligaţia dispusă prin măsura de protecţie ar fi încălcată în statul membru solicitat. Aspectele respective sunt lăsate la latitudinea statului membru respectiv. Cu toate acestea, în conformitate cu principiile generale ale dreptului Uniunii şi, în special, cu principul recunoaşterii reciproce, statele membre urmează să garanteze că măsurile de protecţie recunoscute în temeiul prezentului regulament pot produce efecte în statul membru solicitat.”*

Cu alte cuvinte, aşa cum am arătat şi anterior, când am analizat rolul regulamentului, acesta nu reglementează proceduri pentru punerea în aplicare sau pentru executarea unei măsuri de protecţie şi nici sancţiuni pentru posibila încălcare a obligaţiei dispuse prin măsura de protecţie, acestea fiind aspecte reglementate de legislaţiile naţionale ale statelor membre, ci are rolul doar de a asigura, la nivelul UE, un instrument juridic obligatoriu, direct aplicabil în toate statele membre (cu excepţia Danemarcei) prin care să fie recunoscută de către statul membru solicitat obligaţia impusă prin măsura de protecţie. Sunt reafirmate, în contextul instituirii obligaţiei, pentru statele membre, a garantării că măsurile de protecţie recunoscute în temeiul regulamentului pot produce efecte în statul membru solicitat, principiile generale ale dreptului UE, în mod expres fiind menţionat principiul recunoaşterii reciproce, principii pe care le-am analizat anterior.

De asemenea, considerentul (19) prevede că „*Măsurile de protecţie care fac obiectul prezentului regulament ar trebui să ofere protecţie persoanei protejate la locul său de reşedinţă sau la locul său de muncă sau la un alt loc pe care persoana respectivă îl frecventează cu regularitate, precum reşedinţa unor rude apropiate*

sau şcoala sau instituția de învățământ frecventată de copilul său. Indiferent dacă locul în cauză sau întinderea zonei care intră sub incidența măsurii de protecție este descrisă în măsura de protecție printr-una sau mai multe adrese specifice sau prin menționarea unei anumite zone circumscrise în care persoana care reprezintă amenințarea nu poate pătrunde sau, respectiv, de care nu se poate apropia (sau o combinație a celor două), recunoaşterea obligației impuse prin măsura de protecție se referă mai curând la scopul pe care locul îl îndeplineşte pentru persoana protejată, decât la adresa specifică."

Din analiza acestui din urmă considerent rezultă o detaliere a obiectivului de recunoaştere doar a obligației impuse prin măsura de protecție, care se referă mai curând la scopul pe care locul îl îndeplineşte pentru persoana protejată decât adresa specifică. Se menționează astfel în mod expres că, pentru recunoaşterea obligației, impuse persoanei care reprezintă amenințarea, prin măsura de protecție, nu este obligatoriu ca locul sau întinderea zonei care intră sub incidența măsurii să fie descrise prin adrese specifice sau prin menționarea unei anumite zone în măsura de protecție, ci trebuie ca aceste măsuri de protecție să asigure protecția persoanei protejate în/la locul său de reşedință, de muncă sau pe care îl frecventează cu regularitate.

- ***Posibilitatea ajustării măsurii de protecție***

O strânsă legătură cu aspectele menționate anterior, referitoare la obiectivele recunoaşterii reciproce a măsurilor de protecție, respectiv a recunoaşterii doar a obligației impuse prin măsura de protecție, o are posibilitatea ajustării măsurii de protecție de către autoritățile statului solicitat, descrisă în considerentele (20) şi (21) ale preambulului, după cum urmează:

„(20) Prin prisma celor menționate anterior şi cu condiția ca natura şi elementele esențiale ale măsurii de protecție să fie menținute, autorității competente a statului membru solicitat ar trebui să i se permită să ajusteze elementele de fapt ale măsurii de protecție atunci când o astfel de ajustare este necesara pentru ca recunoaşterea măsurii de protecție să fie efectivă în termeni practici în statul membru solicitat. Elementele de fapt includ adresa, amplasamentul general sau distanța minimă pe care persoana care reprezintă amenințarea trebuie să o păstreze față de persoana protejată, de adresă sau de amplasamentul general. Cu toate acestea, tipul şi caracterul civil al măsurii de protecție nu pot fi afectate de o astfel de ajustare.

(21) În vederea facilitării oricărei ajustări a măsurii de protecție, certificatul ar trebui să indice dacă adresa specificată în măsura de protecție constituie locul de reşedință, locul de muncă sau un loc pe care persoana protejată îl frecventează cu regularitate. În plus, dacă este cazul, ar trebui, totodată să se indice în certificat zona circumscrisă (raza aproximativă de la adresa specifică) căreia i se aplică obligația impusă prin măsura de protecție persoanei care reprezintă amenințarea."

Din analiza acestor texte rezultă mai multe trăsături ale ajustării măsurii de protecție, după cum urmează:

- ajustarea nu poate afecta nici tipul şi nici caracterul civil al măsurii de protecție;
- ajustarea măsurii de protecție este o posibilitate şi nu o obligație pe care autoritățile statului solicitat o au în procedura de recunoaştere a măsurii de protecție dispusă de autoritățile statului de origine;
- necesitatea ajustării se circumstanțiază obiectivului ca recunoaşterea măsurii de protecție să fie efectivă în termeni practici în statul membru solicitat;
- natura şi elementele măsurii de protecție trebuie să fie menținute;
- ajustarea vizează doar elementele de fapt ale măsurii de protecție (adresa, amplasamentul general sau distanța minimă pe care persoana care reprezintă amenințarea trebuie să o păstreze față de persoana protejată, de adresă sau de amplasamentul general);
- elementele referitoare la ajustarea măsurii de protecție se înscriu, de către autoritățile statului membru solicitat, în certificat[36].

Urmărind obiectivul facilitării ajustării măsurii de protecție, textul referitor la certificat arată că acesta ar trebui să conțină două elemente care vizează locul. Primul este cel potrivit căruia ar trebui să indice dacă adresa specificată în măsura de protecție constituie locul de reşedință, locul de muncă sau un loc pe care persoana protejată îl frecventează cu regularitate, iar al doilea, menționat în certificat numai dacă este cazul, vizează faptul că ar trebui ca în certificat să se indice zona circumscrisă (raza aproximativă de la adresa specifică) căreia i se aplică obligația impusă prin măsura de protecție persoanei care reprezintă amenințarea.

Considerăm relevante şi subsumate acestui obiectiv şi textele considerentelor (28) şi (29) din preambul, care menționează în mod expres:

"(28) Emiterea certificatului nu ar trebui să facă obiectul niciunei căi de atac.

(29) Certificatul ar trebui rectificat în situațiile în care, din cauza unei erori sau a unei inadvertențe evidente, cum ar fi o eroare de dactilografiere sau o eroare de transliterare sau de copiere, certificatul nu reflectă în mod corect măsura de protecție, sau ar trebui retras dacă este evident că a fost acordat în mod greşit, de exemplu atunci când a fost utilizat pentru o măsură care nu intră în domeniul de aplicare al prezentului regulament sau când a fost emis cu încălcarea cerințelor pentru emiterea sa."

Inexistența unei căi de atac pentru emiterea certificatului este justificată, în opinia noastră, pe de o parte prin caracterul autorității care emite certificatul (judiciară sau administrativă, după caz, cu garanțiile menționate anterior), pe de altă parte prin faptul că, aşa cum am menționat anterior, certificatul nu creează nici drepturi noi pentru persoana protejată şi nici obligații noi pentru persoana care

[36] Descrierea şi conținutul certificatului vor fi analizate atât în paragrafele următoare cât şi în cuprinsul celei de-a doua teme, unde va fi analizat şi conținutul Regulamentului 606/2013/UE.

reprezintă amenințarea, precum şi din urgența recunoaşterii unei astfel de măsuri de protecție, corelată cu obiectivul de liberă circulație, mai rapidă şi mai puțin costisitoare a măsurilor de protecție în cadrul UE, pe care îl vom analiza ulterior.

Observăm de asemenea că certificatul poate fi rectificat sau retras.

- Rectificarea poate avea loc în două cazuri ce vizează erori mai degrabă de formă decât de fond, respectiv dacă:
  - certificatul conține erori sau inadvertențe evidente (erori de dactilografiere sau de transliterare ori de copiere);
  - certificatul nu reflectă în mod corect măsura de protecție.
- Retragerea poate avea loc în două cazuri ce pun în discuție chiar fondul măsurii şi legalitatea acesteia, respectiv dacă:
  - este evident că a fost acordat în mod greşit (a fost utilizat pentru o măsură care nu intră în domeniul de aplicare al regulamentului);
  - a fost emis cu încălcarea cerințelor pentru emiterea sa.

Ce se întâmplă în cazul suspendării ori al retragerii măsurii de protecție sau al retragerii certificatului în statul membru de origine? Răspunsul este dat de textul considerentului (33) al preambulului, potrivit căruia *„În cazul suspendării sau retragerii măsurii de protecție sau al retragerii certificatului în statul membru de origine, autoritatea competentă a statului membru solicitat ar trebui, la transmiterea certificatului relevant, să suspende sau să retragă efectele recunoaşterii şi, după caz, executarea măsurii de protecție."* Observăm astfel că, după luarea măsurii de suspendare sau de retragere în statul membru de origine este necesară notificarea autorității competente a statului membru solicitat cu privire la măsura luată, astfel încât aceasta din urmă să suspende sau să retragă efectele recunoaşterii ori executarea măsurii de protecție.

- ***Facilitarea liberei circulații, uniformă, mai rapidă şi mai puțin costisitoare, a măsurilor de protecție în cadrul UE***

Obiectivul de a facilita libera circulație, uniformă, mai rapidă şi mai puțin costisitoare, a măsurilor de protecție, vizează tot certificatul şi se regăseşte descris în textele considerentelor (22), (23) şi (24) din preambul, în conformitate cu care:

„(22) Pentru a facilita libera circulație a măsurilor de protecție în cadrul Uniunii, prezentul regulament ar trebui să introducă un model uniform de certificat şi să dispună crearea unui formular multilingv în acest scop. Autoritatea emitentă ar trebui să elibereze certificatul la cererea persoanei protejate.

(23) Câmpurile pentru text liber din formularul standard multilingv pentru certificat ar trebui să fie în număr cât mai redus, astfel încât traducerea sau transliterația să poată fi asigurată în cele mai multe cazuri fără a impune nici un cost persoanei protejate prin utilizarea formularului standard în limba relevantă. Toate costurile pentru traducerile necesare, altele decât pentru textul formularului standard multilingv, urmează să fie alocate în conformitate cu dispozițiile legislației satului membru de origine.

(24) În cazul în care un certificat conține text liber, autoritatea competentă a statului membru solicitat ar trebui să determine dacă este necesară traducerea sau transliterația. Acest lucru ar trebui să nu împiedice persoana protejată sau

autoritatea emitentă a statului membru de origine să furnizeze o traducere sau o transliterație din proprie inițiativă."

Analizând textele menționate şi corelându-le inclusiv cu textul considerentului (28) al preambulului (care, aşa cum am arătat anterior, se referă la faptul că emiterea certificatului ar trebui să nu facă obiectul niciunei căi de atac), apreciem că obiectivul regulamentului, de a facilita libera circulație, mai rapidă şi mai puțin costisitoare, a măsurilor de protecție, se caracterizează prin următoarele trăsături:

- model uniform de certificat;
- formular standard multilingv;
- certificat eliberat de autoritatea emitentă la cererea persoanei protejate;
- câmpuri pentru text liber cât mai reduse în formularul standard multilingv, care să faciliteze traducerea sau transliterația;
- nici un cost impus persoanei protejate prin utilizarea formularului standard multilingv;
- formularul standard multilingv va fi utilizat în limba relevantă;
- alocarea costurilor pentru traduceri (altele decât cele pentru textul formularului standard multilingv) se va face în conformitate cu legislația statului membru de origine;
- autoritatea competentă a statului membru solicitat determină dacă este necesară traducerea sau transliterația unui certificat care conține text liber;
- pot furniza, din oficiu, o traducere sau o transliterație, autorității competente a statului membru solicitat, atât persoana protejată cât şi autoritatea competentă a statului membru de origine;
- emiterea certificatului nu ar trebui să facă obiectul niciunei căi de atac.

Pentru a veni în sprijinul persoanei protejate, regulamentul menționează, în textul considerentului (30) al preambulului, obligația autorității emitente din statul membru de origine ca, „*la cerere, să asiste persoana protejată",* astfel încât ca aceasta să obțină „*informații privind autoritățile statului membru destinatar în fața cărora măsura de protecție urmează să fie invocată sau executarea urmează să fie solicitată"*.

Precizăm că, pentru realizarea obiectivului liberă circulație, uniformă, mai rapidă şi mai puțin costisitoare, a măsurilor de protecție, aşa cum vom analiza ulterior, în temeiul regulamentului, Comisia Europeană a adoptat un regulament de punere în aplicare[37] a dispozițiilor din Regulamentul (UE) nr.606/2013, referitoare la certificat şi formularul standard multilingv.

Relevant pentru analiza noastră şi pentru adoptarea regulamentului de punere în aplicare a Regulamentului (UE) nr.606/2013 apreciem a fi şi textul considerentului (36) din preambul, în conformitate cu care „*Pentru a se asigura condiții uniforme pentru punerea în aplicare a prezentului regulament, ar trebui*

[37] Regulamentul de punere în aplicare (UE) nr. 939/2014 al Comisiei din 2 septembrie 2014 de stabilire a certificatelor menționate la articolele 5 şi 14 din Regulamentul (UE) nr. 606/2013 al Parlamentului European şi al Consiliului privind recunoaşterea reciprocă a măsurilor de protecție în materie civilă, JO L 263, 03.09.2014, p. 10.

conferite Comisiei competențe de executare în ceea ce privește stabilirea și modificarea ulterioară a formularelor prevăzute în prezentul regulament. Respectivele competențe ar trebui exercitate în conformitate cu Regulamentul (UE) nr.182/2011 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 februarie 2011 de stabilire a normelor și principiilor generale privind mecanismele de control de către statele membre al exercitării competențelor de executare de către Comisie[38]*."*

Obiectul de reglementare al Regulamentului (UE) nr.182/2011, care se întemeiază în principal pe dispozițiile art.291 alin.(3) din TFUE[39], îl constituie stabilirea normelor și principiilor generale care vizează mecanismele ce se aplică atunci când un act cu caracter juridic obligatoriu al UE identifică necesitatea existenței unor condiții uniforme de punere în aplicare și impune ca adoptarea de către Comisia Europeană a unor acte de punere în aplicare să fie supusă unui control din partea statelor membre[40].

Subliniem și faptul că chiar textul considerentului (37) al preambulului Regulamentului (UE) nr.606/2013 indică procedura care ar trebui urmată „*pentru adoptarea actelor de punere în aplicare, de stabilire și de modificare ulterioară a formularelor prevăzute de prezentul regulament"* și anume procedura de examinare[41].

- **Garantarea dreptului la apărare al persoanei care reprezintă amenințarea, precum și a dreptului la un proces echitabil**

Nu ne propunem să analizăm în această secțiune legătura dintre Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene[42] (CDFUE) și regulament, întrucât această va fi analizată în cuprinsul secțiunii următoare. Subliniem însă că articolele 47 și 48 din CDFUE garantează dreptul la un proces echitabil și respectarea

---

[38] JO L 55, 28.2.2011, p. 13.

[39] Art.291 TFUE: „*(1) Statele membre iau toate măsurile de drept intern necesare pentru a pune în aplicare actele obligatorii din punct de vedere juridic ale Uniunii. (2) În cazul în care sunt necesare condiții unitare de punere în aplicare a actelor obligatorii din punct de vedere juridic ale Uniunii, aceste acte conferă Comisiei competențe de executare sau, în cazuri speciale și temeinic justificate, precum și în cazurile prevăzute la articolele 24 și 26 din Tratatul privind Uniunea Europeană, Consiliului. (3) În înțelesul alineatului (2), Parlamentul European și Consiliul, hotărând prin regulamente, în conformitate cu procedura legislativă ordinară, stabilesc, în prealabil, normele și principiile generale privind mecanismele de control de către statele membre al exercitării competențelor de executare de către Comisie. (4) În titlul actelor de punere în aplicare se introduc cuvintele „de punere în aplicare".*

[40] Pentru detalii despre punerea în aplicare a acestui regulament a se vedea Raportul Comisiei către Parlamentul European și Consiliu privind punerea în aplicare a Regulamentului (UE) nr. 182/2011 – COM(2016)92 final, disponibil la http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0092&from=EN.

[41] Procedura de examinare, prin care Comisia Europeană adoptă acte de punere în aplicare, este utilizată în special pentru măsuri cu un domeniu general de aplicare sau pentru cele cu impact potențial semnificativ și presupune înființarea unui comitet compus din reprezentanți ai tuturor statelor membre care oferă un aviz formal, adoptat prin vot, cu privire la măsurile propuse de Comisie. Pentru o analiză aprofundată a comitologiei, dar și a garanțiilor constituționale pentru legislația de punere în aplicare, a se vedea Robert Schütze, *op. cit.*, p. 239 – 242.

[42] Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, adoptată la 12 decembrie 2007, la Strasbourg, JO C 326, 26.10.2012, p. 391.

dreptului la apărare, iar aşa cum chiar tratatele constitutive prevăd[43], după intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, CDFUE are aceeaşi valoare juridică cu cea a tratatelor. Subliniem, de asemenea că, din analiza textului considerentului (25), corelat cu cel al considerentului (26), respectiv (38) din preambulul regulamentului, unul dintre obiectivele acestuia este reprezentat de garantarea dreptului la apărare al persoanei care reprezintă ameninţarea, şi a dreptului la un proces echitabil, în contextul recunoaşterii unei măsuri de protecţie în materie civilă.

Astfel, „*(25) Pentru a garanta respectarea dreptului la apărare al persoanei care reprezintă ameninţarea, în cazul în care măsura de protecţie a fost dispusă în lipsă sau în cadrul unei proceduri care nu prevede notificarea prealabilă a persoanei respective (denumită în continuare „procedura ex parte"), eliberarea certificatului ar trebui să fie posibilă numai dacă persoana respectivă a avut ocazia să-şi pregătească apărarea împotriva măsurii de protecţie. Cu toate acestea, pentru a evita eludarea şi ţinând seama de caracterul tipic de urgenţă al cazurilor care necesită măsuri de protecţie ar trebui să nu se impună ca perioada pentru pregătirea acestei apărări să expire înainte de eliberarea unui certificat. Certificatul ar trebui eliberat de îndată ce măsura de protecţie devine executorie în statul membru de origine.*

(26) Având în vedere obiectivele de simplitate şi rapiditate, prezentul regulament prevede metode simple şi rapide care să fie utilizate pentru aducerea la cunoştinţă persoanei care reprezintă ameninţarea în legătură cu etapele procedurale. Metodele specifice respective de notificare ar trebui să se aplice numai în sensul prezentului regulament, având în vedere caracterul special al obiectului său, ar trebui să nu servească drept precedent pentru alte instrumente în materie civilă şi comercială şi ar trebui să nu afecteze obligaţiile care revin unui stat membru cu privire la comunicarea şi notificarea în străinătate a actelor judiciare şi extrajudiciare în materie civilă care decurg dintr-o convenţie bilaterală sau multilaterală încheiată de statul membru respectiv cu o ţară terţă.

...

(38) Prezentul regulament respectă drepturile fundamentale şi principiile recunoscute în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. În special, acesta are ca obiectiv garantarea dreptului la apărare şi la un proces echitabil, astfel cum acestea sunt prevăzute la articolele 47 şi 48. Prezentul regulament ar trebui să se aplice în conformitate cu aceste drepturi şi principii."

Observăm încă de la început că textul preambulului face distincţia între principiile şi drepturile prevăzute de CDFUE şi deşi obiectivul regulamentului îl constituie garantarea dreptului la apărare şi la un proces echitabil, este foarte

[43] Articolul 6 alineatul (1) TUE (ex-articolul 6 TUE): „*Uniunea recunoaşte drepturile, libertăţile şi principiile prevăzute în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene din 7 decembrie 2000, astfel cum a fost adoptată la 12 decembrie 2007, la Strasbourg, care are aceeaşi valoare juridică cu cea a tratatelor. Dispoziţiile cuprinse în Cartă nu extind în niciun fel competenţele Uniunii astfel cum sunt definite în tratate. Drepturile, libertăţile şi principiile prevăzute în Cartă se interpretează în conformitate cu dispoziţiile generale din titlul VII al Cartei privind interpretarea şi punerea sa în aplicare şi cu luarea în considerare în mod corespunzător a explicaţiilor menţionate în Cartă, care prevăd izvoarele acestor dispoziţii.*"

importantă sublinierea că întregul regulament ar trebui să se aplice în conformitate atât cu aceste drepturi, cât şi cu principiile[44].

În ceea ce priveşte garantarea respectării dreptului la apărare al persoanei care reprezintă ameninţarea, sunt definitorii următoarele aspecte:

- este necesară în cazul în care măsura de protecţie a fost dispusă în lipsă sau în cadrul unei proceduri „ex parte";
- eliberarea certificatului ar trebui să fie posibilă numai dacă persoana respectivă a avut ocazia să-şi pregătească apărarea împotriva măsurii de protecţie;
- ar trebui să nu se impună ca perioada pentru pregătirea acestei apărări să expire înainte de eliberarea unui certificat, (pentru a evita eludarea şi ţinând seama de caracterul tipic de urgenţă al cazurilor care necesită măsuri de protecţie);
- certificatul ar trebui eliberat de îndată ce măsura de protecţie devine executorie în statul membru de origine;
- utilizarea unor metode simple şi rapide, pentru aducerea la cunoştinţă persoanei care reprezintă ameninţarea în legătură cu etapele procedurale, metode care:
  - ar trebui să se aplice numai în sensul regulamentului, având în vedere caracterul special al obiectului său
  - ar trebui să nu servească drept precedent pentru alte instrumente în materie civilă şi comercială
  - ar trebui să nu afecteze obligaţiile care revin unui stat membru cu privire la comunicarea şi notificarea în străinătate a actelor judiciare şi extrajudiciare în materie civilă care decurg dintr-o convenţie bilaterală sau multilaterală încheiată de statul membru respectiv cu o ţară terţă.

- **Acordarea atenţiei cuvenită interesului persoanei protejate de a nu i se dezvălui locul în care se află sau datele de contact**

Corelativ cu o componentă a obiectivului anterior, care vizează dreptul la apărare al persoanei care reprezintă ameninţarea şi cu informarea acesteia cu privire la măsurile de protecţie sau ajustarea acestora este prevăzut, în textul considerentului (27) al preambulului, şi un alt obiectiv al regulamentului, acela de a se acorda atenţia cuvenită interesului persoanei protejate de a nu i se dezvălui locul în care se află sau datele de contact, detaliat astfel: „*Atunci când certificatul este adus la cunoştinţa persoanei care reprezintă ameninţarea, precum şi atunci când se procedează la o ajustare a oricărui element de fapt al unei măsuri de protecţie în statul membru solicitat, ar trebui să se acorde atenţia cuvenită interesului persoanei protejate de a nu se dezvălui locul în care se află aceasta sau alte date de contact ale sale. Astfel de date ar trebui să nu fie dezvăluite persoanei*

[44] Pentru o discuţie aprofundată despre principiile şi drepturile incluse în CDFUE a se vedea **Robert Schütze,** *op.cit.,* p. 420 - 424.

care reprezintă amenințarea decât dacă o astfel de dezvăluire este necesară în scopul respectării măsurii de protecție sau al executării acesteia."

Observăm astfel, analizând acest text, că:

- atenția cuvenită interesului persoanei protejate de a nu i se dezvălui locul în care se află sau datele de contact ale acesteia trebuie acordată:
  - când certificatul este adus la cunoştința persoanei care reprezintă amenințarea;
  - când se procedează la o ajustare a oricărui element de fapt al unei măsuri de protecție în statul membru solicitat.
- regula generală este că locul în care se află persoana protejată sau datele de contact date ale acesteia nu pot fi dezvăluite persoanei care reprezintă amenințarea;
- totuşi, ca o excepție, locul în care persoana protejată se află sau datele de contact ale acesteia pot fi dezvăluite persoanei care reprezintă amenințarea doar dacă o astfel de dezvăluire este necesară în scopul respectării măsurii de protecție sau al executării acesteia.

- **Posibilitatea refuzului recunoaşterii sau executării unei măsuri de protecție şi limitarea acestuia**

Acest obiectiv al regulamentului rezultă din textele considerentelor (31) şi (32) ale preambulului, astfel:

„(31) Funcționarea armonioasă a justiției necesită evitarea situației în care în două state membre se pronunță hotărâri ireconciliabile. În acest scop, prezentul regulament ar trebui să prevadă un motiv de refuz al recunoaşterii sau al executării măsurii de protecție în cazul în care măsura este ireconciliabilă cu o hotărâre judecătorească pronunțată sau recunoscută în statul membru solicitat.

(32) În situații excepționale, considerații de interes public pot justifica un refuz al instanțelor statelor membre solicitate de a recunoaşte sau executa o măsură de protecție în cazul în care aplicarea acesteia ar fi vădit incompatibilă cu ordinea publică a statului membru respectiv. Cu toate acestea, instanțele ar trebui să nu poată aplica excepția de ordine publică pentru a refuza recunoaşterea sau executarea unei măsuri de protecție dacă în felul acesta ar încălca drepturile prevăzute de Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, în special articolul 21."

Observăm astfel că a fost prevăzută posibilitatea refuzului recunoaşterii sau executării unei măsuri de protecție în două categorii de situații:

- în situații ordinare – regulamentul ar trebui să prevadă un motiv de refuz al recunoaşterii sau al executării unei măsuri de protecție în cazul în care măsura este ireconciliabilă cu o hotărâre judecătorească pronunțată sau recunoscută în statul membru solicitat
  - ✓ pentru a concura la funcționarea armonioasă a justiției;
  - ✓ pentru a evita situația în care în două state membre se pronunță hotărâri ireconciliabile;

- în situaţii excepţionale - refuzul instanţelor statelor membre solicitate de a recunoaşte sau executa o măsură de protecţie poate fi justificat
  - ✓ prin consideraţii de interes public;
  - ✓ dacă aplicarea măsurii de protecţie ar fi vădit incompatibilă cu ordinea publică a statului membru respectiv.

Observăm că textul referitor la situaţiile excepţionale introduce şi o limitare a posibilităţii refuzului recunoaşterii sau executării unei măsuri de protecţie, sub forma unei interdicţii pentru instanţe: excepţia de ordine publică ar trebui să nu se poată aplica dacă în felul acesta ar încălca drepturile prevăzute de Carta drepturilor Fundamentale a Uniunii, în special articolul 21 - nediscriminarea[45].

De asemenea, analizând condiţionarea de consideraţiile de interes public, referirea la excepţia de ordine publică şi interdicţia aplicării acesteia observăm doar, fără a detalia[46], în acest ultim paragraf, legătura dintre regulament, Directiva 2004/38/CE privind dreptul la liberă circulaţie şi şedere pe teritoriul statelor membre pentru cetăţenii Uniunii şi membrii familiilor acestora[47] şi CDFUE.

- ***Accesul efectiv la justiţie al persoanei protejate***

Accesul efectiv la justiţie al persoanei vătămate nu este numai un obiectiv al regulamentului ci accesul efectiv la justiţie este chiar un drept al cetăţenilor UE prevăzut în dreptul primar al UE[48]. Nu analizăm aici conţinutul dreptului ci îl amintim pentru a realiza, aşa cum şi considerentul (34) al preambulului prevede, legătura dintre regulament şi actul legislativ al UE privind accesul la justiţie în litigiile transfrontaliere:

"(34) O persoană protejată ar trebui să aibă acces efectiv la justiţie în alte state membre. Pentru a asigura un astfel de acces efectiv în cadrul procedurilor care fac obiectul prezentului regulament, urmează să se acorde asistenţă judiciară în conformitate cu Directiva 2003/8/CE a Consiliului din 27 ianuarie 2003 de îmbunătăţire a accesului la justiţie în litigiile transfrontaliere prin stabilirea unor norme minime comune privind asistenţa judiciară acordată în astfel de litigii[49]".

Directiva a fost adoptată pentru a îmbunătăţi accesul la justiţie în cauzele transfrontaliere şi stabileşte norme minime comune privind asistenţa judiciară în

---

[45] Articolul 21 CDFUE: *„(1) Se interzice discriminarea de orice fel, bazată pe motive precum sexul, rasa, culoarea, originea etnică sau socială, caracteristicile genetice, limba, religia sau convingerile, opiniile politice sau de orice altă natură, apartenenţa la o minoritate naţională, averea, naşterea, un handicap, vârsta sau orientarea sexuală. (2) În domeniul de aplicare a tratatelor şi fără a aduce atingere dispoziţiilor speciale ale acestora, se interzice orice discriminare pe motiv de cetăţenie."*

[46] Analiza celor trei instrumente ale dreptului UE (Regulamentul UE nr.606/2013, Directiva 2004/38/CE şi CDFUE), precum şi legătura dintre acestea constituie chiar obiectul temei următoare.

[47] Directiva 2004/38/CE privind dreptul la liberă circulaţie şi şedere pe teritoriul statelor membre pentru cetăţenii Uniunii şi membrii familiilor acestora, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 şi de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE şi 93/96/CEE, JO L 158, 30.4.2004, p.77.

[48] Despre principiul efectivităţii şi despre constituţionalizarea dreptului civil al UE a se vedea **Norbert Reich,** *op.cit.,* p. 198 - 200.

[49] JO L 26, 31.1.2003, p.41.

astfel de litigii. Obiectivul acestui act legislativ al UE este acela de a garanta, în litigiile transfrontaliere, persoanelor care nu dispun de resursele financiare suficiente, un nivel corespunzător de asistență juridică.

În opinia noastră, acest obiectiv, corelat cu cele care vizează simplitatea şi rapiditatea, precum şi obligațiile autorităților statului membru de origine de a acorda, la cerere, persoanei protejate, asistență în obținerea de informații privind autoritățile statului membru destinatar în fața cărora măsura de protecție urmează să fie invocată sau executarea urmează să fie solicitată, conduc şi ele la îndeplinirea rolului regulamentului.

- ***Facilitarea aplicării regulamentului***

Potrivit considerentului (35) din preambul, „*Pentru a facilita aplicarea prezentului regulament statele membre ar trebui să fie obligate să furnizeze anumite informații privind normele şi procedurile lor interne referitoare la măsurile de protecție civilă în cadrul Rețelei judiciare europene în materie civilă şi comercială create prin Decizia 2001/470/CE a Consiliului* [50] *. Accesul la informațiile furnizate de statele membre ar trebui să fie disponibil prin intermediul portalului european e-justiție.”*

Unul dintre obiectivele pentru care Rețeaua Judiciară Europeană a fost creată viza îmbunătățirea cooperării judiciare în materie civilă şi comercială între statele membre UE (cu excepția Danemarcei, care nu participă nici în această rețea), pentru a simplifica şi facilita cooperarea judiciară în cazurile transfrontaliere dar şi pentru a realiza o informare adecvată, specializată, prin intermediul portalului e-justiție al UE.

Ne vom opri aici cu analiza obiectivelor specifice ale regulamentului concluzionând că toate acestea sunt orientate pentru îndeplinirea rolului pe care regulamentul îl are în cadrul sistemului de drept al UE şi concură pentru realizarea obiectivului general, acela de a crea un mecanism simplu şi rapid de recunoaştere, în statul membru solicitat, a măsurilor de protecție dispuse în materie civilă într-un stat membru de origine, respectându-se atât principiul subsidiarității cât şi cel al proporționalității.

De altfel, acesta este şi obiectivul enunțat chiar de regulament, în cuprinsul considerentului (39) al preambulului: „*Deoarece obiectivul prezentului regulament, şi anume stabilirea normelor pentru un mecanism simplu şi rapid de recunoaştere a măsurilor de protecție dispuse într-un stat membru în materie civilă, nu poate fi realizat în mod satisfăcător de către statele membre, prin urmare putând fi mai bine realizate la nivelul Uniunii, aceasta poate adopta măsuri în conformitate cu principiul subsidiarității, astfel cum este enunțat la articolul 5 din TUE. În conformitate cu principiul proporționalității, astfel cum este enunțat la articolul respectiv, prezentul regulament nu depăşeşte ceea ce este necesar în vedere atingerii obiectivului respectiv.”*

[50] JO L 174, 27.6.2001, p.25.

TEMA 2

CADRUL LEGAL EUROPEAN CUPRINZÂND:

- **Regulamentul (UE) nr.606/2013 al Parlamentului European şi al Consiliului privind recunoaşterea reciprocă a măsurilor de protecție în materie civilă, adoptat la Strasbourg la 12 iunie 2013;**
- **Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European şi a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație şi şedere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii şi membrii familiilor acestora, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 şi de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE şi 93/96/CEE;**
- **Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene**

- ***Considerații generale***

Am observat în cadrul primei teme, într-o analiză sumară, care a fost contextul european ce a condus la adoptarea, la nivelul Uniunii Europene, a Regulamentului (UE) nr.606/2013 al Parlamentului European şi al Consiliului privind recunoaşterea reciprocă a măsurilor de protecție în materie civilă, care este rolul şi care sunt obiectivele acestuia.

În cadrul acestei a doua teme vom analiza conținutul regulamentului, precum şi legătura dintre acesta, Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European şi a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație şi şedere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii şi membrii familiilor acestora, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 şi de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE şi 93/96/CEE (denumită în continuare Directiva nr.2004/38/CE) şi Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene(denumită în continuare CDFUE), acte normative ce asigură cadrul legal european în conformitate cu care, pe teritoriul statelor membre ale UE (cu excepția Danemarcei) este organizată, recunoscută şi facilitată circulația măsurilor de protecție în materie civilă dispuse de un stat membru UE şi permite persoanelor protejate prin instituirea acestor măsuri de protecție să se bucure în mod continuu (neîntrerupt), facil şi fără costuri suplimentare excesive, de protecția acordată de autoritățile unui stat membru UE, dacă decid să îşi exercite dreptul la liberă circulație şi/sau şedere pe teritoriul unui alt stat membru UE.

Vom analiza deci, în continuare, aspectele referitoare la Regulamentul (UE) nr.606/2013, urmărind structura acestuia şi vom face legătura în mod expres, ori de câte ori va fi necesar, cu Directiva nr. 2004/38/CE, respectiv cu CDFUE.

- **Obiectul de reglementare**

Aşa cum chiar textul articolului 1 al regulamentului prevede, acesta „*instituie norme referitoare la un mecanism simplu şi rapid de recunoaştere a măsurilor de protecție civilă dispuse într-un stat membru în materie de protecție civilă.”*

Despre simplitatea şi rapiditatea mecanismului de recunoaştere a măsurilor de protecție civilă instituit prin regulament am nuanțat în cadrul primei teme, analizând obiectivele specifice şi le vom analiza şi în continuarea temei.

Potrivit pct.1 – 3 ale articolului 3, din regulament: „*În sensul prezentului regulament, se aplică următoarele definiții:*

1. „măsură de protecție civilă” este definită ca „orice hotărâre, indiferent de denumirea acesteia, dispusă de autoritatea emitentă a statului membru de origine, în conformitate cu dreptul intern al acestuia, prin care se impun una sau mai multe dintre următoarele obligații persoanei care reprezintă amenințarea, în vederea protejării unei alte persoane, atunci când integritatea fizică sau psihică a persoanei din urmă poate fi amenințată:

(a) o interdicție sau reglementare a accesului la locul în care persoana protejată îşi are reşedința, în care munceşte sau pe care îl frecventează sau în care locuieşte cu regularitate;

(b) o interdicție sau reglementare a contactului, sub orice formă, cu persoana protejată, inclusiv prin telefon, poştă electronică sau obişnuită, fax sau orice alt mijloc;

(c) o interdicție sau reglementare a apropierii de persoana protejată la o distanță mai mică decât cea stabilită.”

2. „persoană protejată” înseamnă o persoană fizică care face obiectul protecției oferite de o măsură de protecție;

3. „persoană care reprezintă amenințarea” înseamnă o persoană fizică căreia i-au fost impuse una sau mai multe dintre obligațiile menționate la punctul 1”.

- **Domeniul de aplicare**

Potrivit dispozițiilor articolului 2 din regulament, care defineşte domeniul de aplicare al acestuia, distingem următoarele caracteristici:

- ✓ **se aplică măsurilor de protecție în materie civilă dispuse de o autoritate emitentă** care, potrivit articolului 3 punctul 4 din regulament, *„înseamnă orice autoritate judiciară sau orice altă autoritate desemnată de un stat membru ca fiind competentă în materiile care intră în domeniul de aplicare al prezentului regulament, cu condiția ca această*

altă autoritate să ofere părţilor garanţii în ceea ce priveşte imparţialitatea, iar deciziile sale în legătură cu măsura de protecţie, în temeiul legislaţiei statului membru în care funcţionează, să poată fi supusă controlului unei autorităţi judiciare şi să aibă o forţă şi efecte similare cu cele ale unei decizii a unei autorităţi judiciare privind aceleaşi aspecte";

- ✓ **se aplică în cazurile transfrontaliere -** *un caz este considerat transfrontalier în cazul în care recunoaşterea măsurii de protecţie dispusă într-un stat membru se solicită în alt stat membru;* potrivit articolului 3 punctele 5 şi 6 din regulament, „*5. „stat membru de origine" înseamnă statul membru în care s-a dispus măsura de protecţie;*

6. „stat membru solicitat" înseamnă statul membru în care este solicitată recunoaşterea şi, acolo unde este cazul, executarea măsurii de protecţie";

- ✓ **nu se aplică măsurilor de protecţie care fac obiectul Regulamentului (CE) nr. 2201/2003.**

Analizând o parte dintre caracteristicile domeniului de aplicare [51] al regulamentului am arătat şi în cadrul primei teme că, potrivit considerentului (9) şi (10) din preambul, acesta se aplică numai măsurilor de protecţie dispuse în materie civilă, în sensul articolului 81 din TFUE, că noţiunea de materie civilă ar trebui interpretată în mod autonom, în conformitate cu principiile de drept al UE, iar caracterul civil, administrativ sau penal al autorităţii care dispune o măsură de protecţie nu ar trebui să fie determinat în ceea ce priveşte evaluarea caracterului civil al unei măsuri de protecţie[52]. De asemenea, pentru a sublinia caracterul civil,

---

[51] Despre descrierea succintă a domeniului de aplicare material al regulamentului a se vedea **Guillaume Payan,** *Le Règlement européen n˚ 606/2013 du 12 juin 2013, relatif à la reconnaissance mutuelle des mesures de protection en matière civile: entrée en application d'un Règlement passé quasiment inaperçu,* Lexbase Hebdo édition privée n˚603 du 5 mars 2015, N° Lexbase: N6208BUH, p. 1 -2. Potrivit autorului, „Ce Règlement constitue le "volet civil" d'un nouvel arsenal législatif européen de protection des "victimes" qui comporte également un "volet pénal". A ce titre, il complète notamment la Directive 2011/99/UE du Parlement européen et du Conseil du 13 décembre 2011, relative à la décision de protection européenne ainsi que la Directive 2012/29/UE du Parlement européen et du Conseil du 25 octobre 2012, établissant des normes minimales concernant les droits, le soutien et la protection des victimes de la criminalité et remplaçant la décision-cadre 2001 /220/JAI du Conseil. La "matière civile" couverte par le Règlement (UE) n˚ 606/2013 s'entend néanmoins par exclusion du champ d'application matériel du Règlement (CE) n˚ 2201/2003, dit "Bruxelles II bis" et, singulièrement, du domaine de la responsabilité parentale. A titre d'exemple, les mesures d'interdiction de recevoir ou de rencontrer un enfant sur lequel la "personne à l'origine du risque" exerce la responsabilité parentale sont régies par le Règlement (CE) n˚ 2201/2003 et non par le Règlement (UE) n˚ 606 /2013."

[52] Pentru un studiu relativ recent despre Curtea de Justiţie a Uniunii Europene şi impactul jurisprudenţei sale în domeniul justiţiei civile asupra autorităţilor judiciare şi administrative naţionale a se vedea Dr.iur **Inga Kačevska,** Dr.iur **Baiba Rudevska,** Dr.iur **Arnis Buka,** Mg.iur **Mārtiņš Dambergs** şi **LL.M Aleksandrs Fillers,** *Project "The Court of Justice of the European Union and its case law in the area of civil justice"* JUST/2013/JCIV/AG/4691 (No. TM 2014/13/EK) - *The Court of Justice of the European Union and the impact of its case law in the area of civil justice on national judicial and administrative authorities (Latvia, Hungary, Germany, Sweden and the United Kingdom)* Riga, 1 January 2015, disponibil la http://www.kacevska.lv/upload/Petijums_anglu.pdf.

chiar regulamentul menționează, în considerentul (9) al preambulului, că măsurile de protecție adoptate în materie penală fac obiectul unui alt act legislativ al UE, respectiv Directiva 2011/99/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind ordinul european de protecție[53].

Într-o analiză comparativă[54] se arată că dincolo de asemănări (de exemplu dispozițiile identice din art. 5 al Directivei şi art. 3 (1) din Regulament sau lipsa de relevanță a autorității care adoptă măsura – civilă, penală sau administrativă) sunt deosebiri importante:

- recunoaşterea măsurii, art. 9 din Directivă şi art. 4 din Regulament;
- delimitarea ar putea să se facă în funcție de cât de periculos este comportamentul care a condus la adoptarea măsurii instituirii ordinului de protecție; considerentul (6) din preambulul Regulamentului care instituie ordinul european de protecție în materie civilă, este plin de trimiteri la fapte care în cele mai multe legislații constituie infracțiuni, iar considerentul (8) este de-a dreptul confuz[55];
- cu toate că nu este suficient precizată delimitarea civil/ penal, Regulamentul menționează că noțiunea de civil este autonomă în dreptul UE; cu toate acestea sfera civil/ penal nu este lăsată la aprecierea statelor, deşi în practică este posibil ca instanțele naționale să aplice dreptul național.

Într-o altă analiză[56] este criticată opțiunea legiuitorului european de a se renunța la reglementarea jurisdicției.

Cu toate acestea, reiterăm principiile analizate anterior, incluse în textele considerentelor (7) şi (8) ale preambulului regulamentului, în conformitate cu care acesta completează Directiva 2012/29/UE, care instituie norme minime privind drepturile, sprijinirea şi protecția victimelor criminalității, iar „*faptul că o persoană face obiectul unei măsuri de protecție în materie civilă nu exclude neapărat posibilitatea ca persoana respectivă să fie definită drept „victimă" în temeiul directivei menționate."*[57]

Observăm distincția operată în text pentru definirea autorităților emitente, dar precizată şi în considerentul (13) al preambulului[58], dintre autoritatea judiciară sau orice altă autoritate desemnată de un stat membru ca fiind competentă în

---

[53] Despre aplicarea Directivei 2011/99/UE în 26 de state membre UE a se vedea **Neus Oliveras, Raquel Vano** (coord.), *The European protection order – Its application to the victims of gender violence,* Layout: Grupo Anaya, Madrid, 2015, realizat în cadrul Programului Daphne al Comisiei Europene, disponibil la http://158.109.137.58/epogender2/images/news/Libro/EUROPEAN_PROTECTION_ORDER.pdf .

[54] **Michael Bogdan,** *Some reflections on the scope of application of the EU Regulation no 606/2013 on mutual recognition of protection measures in civil matters*, Yearbook of Private International Law, vol. 16/2014-2015, p. 406 şi urm.

[55] Pe larg, **Michael Bogdan**, op. cit., p. 406-407. Pentru comparația cu directiva din materie penală, a se vedea, p. 183.

[56] **Anatol Dutta**, *Cross-border protection measures in the European Union,* Journal of Private International Law, vol. 12, nr. 1/2016, p. 169.

[57] Pentru detaliere a se vedea tema 1, *supra,* p. 14-15.

[58] *Idem*, p. 15.

materiile care intră în domeniul de aplicare al regulamentului (autoritate administrativă), inclusiv prin condițiile impuse de text pentru autoritățile administrative:

- ✓ *să ofere părților garanții în ceea ce priveşte imparțialitatea;*
- ✓ *deciziile sale în legătură cu măsura de protecție, în temeiul legislației statului membru în care funcționează, să poată fi supusă controlului unei autorități judiciare;*
- ✓ *deciziile sale în legătură cu măsura de protecție, în temeiul legislației statului membru în care funcționează să aibă o forță şi efecte similare cu cele ale unei decizii a unei autorități judiciare privind aceleaşi aspecte;*
- ✓ *în nici un caz nu ar trebui ca autoritățile polițieneşti să fie considerate autorități emitente*.

În ceea ce priveşte aplicabilitatea în cazurile transfrontaliere, este relevantă legătura dintre obiectul de reglementare şi domeniul de aplicare ale regulamentului cu exercitarea de către cetățenii UE şi membrii familiilor acestora, a dreptului la liberă circulație şi şedere pe teritoriul statelor membre UE, în temeiul tratatelor constitutive ale UE şi potrivit Directivei nr. 2004/38/CE. Această legătură, prevăzută şi în considerentul (3) al preambulului regulamentului, este garanția că, în spațiul european comun de libertate, securitate şi justiție, exercitarea de către cetățenii UE a drepturilor prevăzute de Directiva nr. 2004/38/CE nu poate duce la pierderea protecției acordate unei persoane fizice printr-o măsură de protecție în materie civilă de către statul de origine. Subliniem şi faptul că directiva stabileşte: condițiile în care cetățenii UE şi membrii familiilor acestora pot exercita dreptul la liberă circulație şi şedere pe teritoriul UE, dreptul de şedere permanentă pe teritoriul statelor membre UE, precum şi restrângerile acestor drepturi, pentru motive de ordine publică, siguranță publică sau sănătate publică.

În ceea ce priveşte noțiunea de ordine publică, în sensul directivei, vom observa pe parcursul analizării temei că aceasta a fost extinsă şi la Regulamentul (UE) nr.606/2013, dar şi că aceeaşi noțiune face legătura inclusiv între cele două acte legislative ale UE (regulamentul şi directiva) cu CDFUE, atunci când este reglementată posibilitatea invocării excepției de ordine publică şi limitele în cazul recunoaşterii sau executării unei măsuri de protecție.[59]

În ceea ce priveşte cazurile transfrontaliere, în doctrină[60] se arată că acestea nu sunt definite în mod unitar. După cum observăm, caracterul transfrontalier este explicat în regulament prin raportare la solicitarea recunoaşterii, în statul membru

[59] *Infra*, p. 45, nota 78.

[60] Despre noțiunea de „cazuri transfrontaliere" a se vedea **Guillaume Payan**, *op.cit*, nota 11: *„A ce jour, il n'existe pas de définition unique de la notion d'affaires ou de litiges transfrontières. Plusieurs Règlements et Directives adoptés dans le domaine de la coopération judiciaire civile contiennent leur propre définition. Cela est par exemple le cas du Règlement (CE) n° 1896/2006 du Parlement européen et du Conseil du 12 décembre 2006 instituant une procédure européenne d'injonction de payer (JOUE n° L 399, 30 décembre 2006, p. 1 ; spéc. art. 3) ou encore du Règlement (UE) n° 655/2014 du Parlement européen et du Conseil du 15 mai 2014 portant création d'une procédure d'ordonnance européenne de saisie conservatoire des comptes bancaires, destinée à faciliter le recouvrement transfrontière de créances en matière civile et commerciale (JOUE n° L 189, 27 juin 2014, p. 59 ; spéc. art. 3).”*, p. 6.

solicitat, a unei măsuri de protecție în materie civilă dispusă în statul membru de origine.

Referitor la inaplicabilitatea Regulamentului (UE) nr.606/2013 în ceea ce privește măsurile de protecție care fac obiectul unui alt regulament, Regulamentul (CE) nr.2201/2003 [61], denumit și Regulamentul Bruxelles II a, chiar textul considerentului (11) al preambulului arată că *„deciziile luate în temeiul Regulamentului Bruxelles II a ar trebui să continue să fie recunoscute și aplicate în temeiul regulamentului respectiv."*

- **Recunoașterea și executarea măsurilor de protecție**

Un studiu recent[62], care a evaluat inclusiv aplicarea dispozițiilor privind recunoașterea și executarea măsurilor de protecție, dar și nivelul de protecție oferit de legislațiile naționale privind ordinele de protecție, atât în materie civilă cât și în materie penală, concluzionează că acestea sunt necesare pentru protejarea persoanelor amenințate și pentru respectarea drepturilor și libertăților conferite cetățenilor UE de legislația în materie.

În ceea ce privește regulamentul, articolul 4 alineatul (1) stabilește reperele pe baza cărora măsura de protecție dispusă într-un stat membru este recunoscută și executată în celelalte state membre, astfel:

- ✓ *este recunoscută fără să fie nevoie de nici o procedură specială;*
- ✓ *este executorie fără să fie necesară o hotărâre de încuviințare a executării*.

Potrivit alineatelor (2) – (5) ale articolului 4:

„(2) O persoană protejată care dorește să invoce în statul membru solicitat o măsură de protecție dispusă în statul membru de origine furnizează autorității competente din statul membru solicitat:

a) o copie a măsurii de protecție care întrunește condițiile necesare în vederea autenticității sale;
b) certificatul eliberat în statul membru de origine, în conformitate cu articolul 5; și
c) dacă este necesar, o transliterație și/sau o traducere a certificatului în conformitate cu articolul 16.
(3) Certificatul nu își produce efectele decât în limitele caracterului executoriu al măsurii de protecție.
(4) Indiferent dacă măsura de protecție are o durată mai lungă, efectele recunoașterii în temeiul alineatului (1) se limitează la o perioadă de 12 luni, începând cu data eliberării certificatului.

---

[61] Regulamentul (CE) nr.2201/2003 al Consiliului din 21 noiembrie 2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești, JO L 338, 23.12.2003, p.1.

[62] **Suzan van der Aa, Johanna Niemi, Lorena Sosa, Ana Ferreira, Anna Baldry,** *Mapping the legislation and assessing the impact of protection orders in the European Member States*, Wolf Legal Publishers, 2015; studiul, realizat cu sprijinul Programului Daphne al UE, este disponibil în integralitatea sa la http://poems-project.com/wp-content/uploads/2015/04/Intervict-Poems-digi-1.pdf .

(5) Procedura de executare a măsurilor de protecţie este reglementată în dreptul statului membru solicitat."

Dispoziţiile acestui articol trebuie interpretate în conformitate cu elementele care concură efectiv la realizarea recunoaşterii şi executării acestor măsuri, prevăzute în textele considerentelor (14) - (16) şi (18) - (19) ale preambulului, detaliate anterior[63]. Acestea se referă la:

- recunoaşterea măsurii de protecţie pe baza principiului recunoaşterii reciproce
- recunoaşterea doar a obligaţiei impuse prin măsura de protecţie, nu reglementarea procedurii de punere în aplicare sau de executare, care sunt de competenţa dreptului naţional al statului membru
- corelarea duratei recunoaşterii şi a efectelor sale cu durata măsurii de protecţie, fără a putea depăşi 12 luni de la data emiterii certificatului.

Considerăm important să reiterăm că, dacă ameninţarea persistă ori protecţia este necesară pentru o durată mai mare, care depăşeşte termenul prevăzut de regulament, persoana supusă ameninţării are posibilitatea să solicite instituirea unei măsuri de protecţie dar în temeiul legislaţiei naţionale a statului membru UE, sau al altui instrument al UE, în astfel de cazuri nemaifiind aplicabil Regulamentul (UE) nr.606/2013.

Vom observa, în următoarele paragrafe, că toate procedurile privind recunoaşterea reciprocă a măsurilor de protecţie în materie civilă, prevăzute de regulament, gravitează de fapt în jurul certificatului.

- **Certificatul**

Potrivit dispoziţiilor articolului 5,

„(1) Autoritate emitentă din statul membru de origine eliberează certificatul, la cererea persoanei protejate, utilizând formularul standard multilingv stabilit în conformitate cu articolul 19 şi care conţine informaţiile prevăzute la articolul 7.

(2) Eliberarea certificatului nu face obiectul niciunei căi de atac.

(3) La cererea persoanei protejate, autoritatea emitentă din statul membru de origine furnizează persoanei o transliteraţie şi/sau o traducere a certificatului prin utilizarea formularului standard multilingv stabilit în conformitate cu articolul 19."

Textul articolului 5, referitor la certificat, trebuie corelat şi interpretat prin prisma obiectivului specific al regulamentului de a facilita libera circulaţie, uniformă, mai rapidă şi mai puţin costisitoare, a măsurilor de protecţie, care se regăseşte descris în textele considerentelor (22), (23) şi (24) din preambul.[64]

În ceea ce priveşte utilizarea unui formular standard multilingv, tocmai pentru facilitarea recunoaşterii măsurilor de protecţie şi pe baza dispoziţiilor articolului 19 a fost adoptat, la nivelul UE, un regulament de punere în aplicare,

[63] Pentru detalii a se vedea tema 1, *supra*, p. 17-19.
[64] *Idem,* p. 22-24. A se vedea pentru un comentariu şi **Anatol Dutta**, *op. cit.,* p. 178-179.

despre a cărui natură şi temei juridic am nuanțat anterior[65]. Astfel, regulamentul de punere în aplicare[66] vizează stabilirea formularelor standard multilingve pentru certificatele menționate la articolele 5 şi 14 din Regulamentul (UE) nr. 606/2013.

- **Cerințe pentru eliberarea certificatului**

Articolul 6 din regulament, denumit chiar *Cerințe pentru eliberarea certificatului*, prevede următoarele:

„(1) Certificatul poate fi eliberat numai dacă măsura de protecție a fost adusă la cunoştința persoanei care reprezintă amenințarea, în conformitate cu dreptul statului membru de origine.

(2) În cazul în care măsura de protecție a fost dispusă în lipsă, certificatul poate fi eliberat numai dacă persoanei care reprezintă amenințarea i s-a comunicat actul de instituire a procedurii sau un document echivalent sau, după caz, a fost informată în alt mod cu privire la inițierea procedurii în conformitate cu dreptul statului membru de origine, în timp util şi în aşa fel încât să i se permită persoanei respective să îşi pregătească apărarea.

(3) în cazul în care măsura de protecție a fost dispusă în cadrul unei proceduri care nu prevede notificarea prealabilă a persoanei care reprezintă amenințarea (”procedură ex parte”) certificatul poate fi eliberat numai dacă persoana respectivă a avut dreptul de a contesta măsura de protecție în temeiul dreptului statului membru de origine”.

Constatăm astfel, din analiza textului, corelată cu analiza deja efectuată a considerentelor (25), (26) şi (38) ale preambulului[67], legătura strânsă dintre aceste dispoziții ale regulamentului şi CDFUE care, potrivit dispozițiilor articolele 47 şi 48, garantează dreptul la un proces echitabil şi respectarea dreptului la apărare. Unul dintre obiectivele specifice ale regulamentului, garantarea dreptului la apărare al persoanei care reprezintă amenințarea, şi a dreptului la un proces echitabil, în contextul recunoaşterii unei măsuri de protecție în materie civilă, nu ar putea fi realizat fără instituirea, în textul regulamentului, a cerințelor prevăzute în textul articolului 6, iar scopul regulamentului nu ar putea fi atins.

Observăm astfel că sancțiunea încălcării acestui drept fundamental al persoanei care reprezintă amenințarea, pe de o parte, de a fi informată, în timp util despre instituirea măsurii de protecție, în scopul pregătirii apărării, sau, pe de altă parte, dacă măsura a fost dispusă în cadrul unei proceduri *ex parte*, de a avea dreptul să conteste măsura de protecție, o constituie imposibilitatea eliberării certificatului. Subliniem însă, aşa cum şi regulamentul precizează, că procedurile de informare a persoanei care reprezintă amenințarea, respectiv de comunicare a actelor de instituire a măsurilor de protecție şi, după caz, cele referitoare la

[65] *Idem,* p. 23-24.

[66] Regulamentul de punere în aplicare (UE) nr. 939/2014 al Comisiei din 2 septembrie 2014 de stabilire a certificatelor menționate la articolele 5 şi 14 din Regulamentul (UE) nr. 606/2013 al Parlamentului European şi al Consiliului privind recunoaşterea reciprocă a măsurilor de protecție în materie civilă, JO L 263, 03.09.2014, p. 10.

[67] Pentru detalii a se vedea tema 1, *supra*, p. 24-26.

contestarea măsurii se derulează în conformitate cu dreptul statului membru de origine şi nu fac obiectul regulamentului sau dreptului UE.

- **Conținutul certificatului**

Potrivit dispozițiilor articolului 6 din regulament, „*Certificatul conține următoarele informații:*

a) numele şi adresa/datele de contact ale autorității emitente;
b) numărul de referință al dosarului;
c) data emiterii certificatului;
d) date privind persoana protejată: nume, data şi locul naşterii, dacă aceste informații sunt disponibile, şi o adresă care urmează să fie folosită în scopuri de notificare, precedată de un avertisment clar că adresa respectivă poate fi divulgată persoanei care reprezintă amenințarea;
e) date privind persoana care reprezintă amenințarea: nume, data şi locul naşterii, dacă aceste informații sunt disponibile, şi adresa care urmează să fie folosită în scopuri de notificare;
f) toate informațiile necesare pentru executarea măsurii de protecție, inclusiv, după caz, tipul de măsură şi obligația impusă prin aceasta persoanei care reprezintă amenințarea, şi specificându-se funcția locului şi/sau a perimetrului de care persoanei respective îi este interzis să se apropie sau, respectiv, în care îi este interzis să intre;
g) durata măsurii de protecție;
h) durata efectelor recunoaşterii în conformitate cu articolul 4 alineatul (4);
i) o declarație potrivit căreia cerințele enunțate la articolul 6 au fost îndeplinite;
j) informații privind drepturile conferite în temeiul articolelor 9 şi 13;
k) pentru facilitarea trimiterii, titlul integral al prezentului regulament."

Nu detaliem categoriile de informații prevăzute în certificat întrucât acestea sunt strict tehnice şi nu necesită astfel de detalieri. Observăm totuşi atenția acordată acestor categorii de date care, dacă sunt incomplete sau eronate, pot atrage procedurile de rectificare sau de retragere, precum şi refuzul recunoaşterii sau executării unei astfel de măsuri de protecție, pe care le vom analiza în continuare. Aşa cum şi preambulul regulamentului prevede în considerentul (27)[68], apreciem că este important să existe, în conținutul certificatului, avertismentul clar că adresa persoanei protejate, ce urmează a fi folosită în scopuri de notificare, ar putea să fie divulgată persoanei care reprezintă amenințarea. Facem distincție, aşa cum face şi textul regulamentului, între adresa folosită pentru notificare (care poate fi divulgată) şi locul în care se află persoana protejată, respectiv datele de contact ale acesteia, pentru care există, aşa cum vom analiza în secțiunea următoare, interdicția dezvăluirii acestora către persoana care reprezintă amenințarea (nu pot fi divulgate decât în anumite condiții limitativ şi expres prevăzute în textul articolului 8 şi al considerentului (27) al preambulului[69])

[68] *Idem,* p. 26-27.
[69] *Ibidem*.

Pentru respectarea principiilor, dar mai ales a drepturilor garantate de CDFUE, este foarte importantă şi obligativitatea existenței declarației potrivit căreia dreptul la informare, în vederea exercitării dreptului la apărare al persoanei care reprezintă amenințarea şi, după caz, că dreptul de contesta măsura de protecție în cadrul unei proceduri *ex parte* au fost respectate.

- **Notificarea certificatului către persoana care reprezintă amenințarea**

Descrierea procesului de notificare a certificatului, către persoana care reprezintă amenințarea, este realizată în textul articolului 8 din regulament şi vizează următoarele aspecte:

- identificarea autorității care aduce certificatul, împreună cu efectele eliberării acestuia, la cunoştința persoanei care reprezintă amenințarea – autoritatea emitentă a statului membru de origine;
- modalitatea de efectuare a notificării – are legătură directă cu adresa de reşedință a persoanei care reprezintă amenințarea, astfel:
  - în conformitate cu dreptul statului membru de origine – când persoana care reprezintă amenințarea îşi are reşedința în statul membru de origine
  - prin scrisoare recomandată cu confirmare de primire sau printr-un mijloc echivalent – când persoana care reprezintă amenințarea îşi are reşedința în statul membru diferit de statul membru de origine sau într-o țară terță;
  - potrivit reglementării din dreptul statului membru de origine - când adresa persoanei care reprezintă amenințarea nu este cunoscută.
- modalitatea de acțiune în situațiile în care persoana care reprezintă amenințarea refuză să accepte primirea notificării – se reglementează în dreptul statului membru de origine;
- interdicția dezvăluirii, către persoana care reprezintă amenințarea, a locului în care se află persoana protejată, şi a datelor de contact ale acesteia, precum şi situațiile în care interdicția este înlăturată iar datele respective pot fi dezvăluite:
  - regula este că locul şi datele nu pot fi dezvăluite;
  - excepția este aplicabilă şi interdicția este înlăturată doar dacă dezvăluirea acestora este necesară în scopul respectării măsurii de protecție sau al executării acesteia.

- **Rectificarea sau retragerea certificatului**

Condițiile în care rectificarea sau retragerea certificatului poate avea loc sunt descrise în considerentul (29) al preambulului[70], precum şi în textul articolului 9 din regulament, potrivit căruia:

[70] Conținutul considerentului (29) al preambulului regulamentului a fost explicitat în cadrul primei teme*, supra*, p. 20-21.

„(1) Fără a aduce atingere articolului 5 alineatul (2) şi la cererea persoanei protejate sau a persoanei care reprezintă ameninţarea adresată autorităţii emitente din statul membru de origine sau din proprie iniţiativă a respectivei autorităţi, certificatul:

a) se rectifică în cazul în care, din cauza unei erori materiale, există o discrepanţă între măsura de protecţie şi certificat; sau

b) se retrage în cazul în care este evident că certificatul a fost acordat în mod greşit, având în vedere cerinţele enunţate la articolul 6 şi domeniul de aplicare al prezentului regulament.

(2) Procedura, inclusiv orice cale de atac, referitoare la rectificarea sau retragerea certificatului se reglementează în temeiul dreptului statului membru de origine."

Observăm încă de la început faptul că atât operaţiunea de rectificare (care nu vizează fondul ci doar corectarea erorilor materiale ce conduc la existenţa discrepanţelor între măsura de protecţie şi certificat), cât şi cea de retragere a certificatului (care vizează motive de legalitate ce afectează şi fondul, nu doar forma, fiind evident că a fost utilizat pentru o măsură care nu intră în domeniul de aplicare al regulamentului ori a fost emis cu încălcarea cerinţelor pentru emiterea sa), nu sunt căi de atac în sensul prevăzut de articolul 5 alineatul (2) din regulament ci operaţiuni prin care sunt înlăturate erorile materiale sau măsurile nelegale.

Aceste operaţiuni sunt efectuate de autoritatea emitentă din statul membru de origine, din oficiu sau la cererea persoanei protejate sau a persoanei care reprezintă ameninţarea.

Subliniem şi faptul că rectificarea sau retragerea certificatului poate fi supusă unei căi de atac dacă dreptul statului membru de origine prevede această cale de atac, precum şi faptul că întreaga procedură de rectificare sau de retragere a certificatului se reglementează în temeiul dreptului statului membru de origine.

- **Asistenţa acordată persoanei protejate**

Textul articolului 10 din regulament dispune: „*La cererea persoanei protejate, autoritatea emitentă din statul membru de origine asistă persoana respectivă în obţinerea de informaţii, astfel cum sunt puse la dispoziţie în conformitate cu articolele 17 şi 18, privind autorităţile statului membru solicitat în faţa cărora măsura de protecţie urmează să fie invocată sau urmează să se solicite executarea"*. Acest text trebuie corelat şi cu cel prevăzut în considerentul (30) al preambulului[71], precum şi cu cele ale articolului 17, care vizează informaţiile puse la dispoziţia publicului, respectiv cu cele ale articolului 18, care vizează comunicarea de informaţii din partea statelor membre, pe care le vom analiza în continuare.

[71] Conţinutul considerentului (30) al preambulului regulamentului a fost explicitat în cadrul primei teme*, supra*, p. 23.

- **Informații puse la dispoziția publicului**

Potrivit articolului 17 din regulament, „*Statele membre furnizează, în cadrul rețelei europene în materie civilă şi comercială creată prin Decizia 2001/470/CE şi în scopul de a pune informațiile la dispoziția publicului, o descriere a normelor şi procedurilor naționale referitoare la măsurile de protecție în materie civilă, inclusiv informații privind tipul autorităților care sunt competente în materiile care intră în domeniul de aplicare al prezentului regulament. Statele membre actualizează informațiile respective.*”

Observăm astfel că atât obligația de transmitere a informațiilor, pentru a le pune la dispoziția publicului, precum şi cea de actualizare a informațiilor respective, aparține statelor membre UE. Textul articolului 17 din regulament trebuie corelat cu cel al considerentului (35) din preambul, referitor la facilitarea aplicării regulamentului [72] . Precizam în finalul primei teme că unul dintre obiectivele pentru care Rețeaua Judiciară Europeană a fost creată vizează inclusiv simplificarea şi facilitarea cooperării judiciare în cazurile transfrontaliere dar şi realizarea unei informări adecvate, specializate, prin intermediul portalului e-justiție al UE[73].

- **Comunicarea de informații din partea statelor membre**

În conformitate cu dispozițiile art.18 din regulament,

„(1) Până la 11 iunie 2014, statele membre transmit Comisiei următoarele informații:

a) tipul de autorități care sunt competente în materiile care intră în domeniul de aplicare al prezentului regulament, specificând, după caz:
   (i) autoritățile care sunt competente să dispună măsuri de protecție şi să elibereze certificate în conformitate cu articolul 5;
   (ii) autoritățile în fața cărora urmează să fie invocată o măsură de protecție dispusă în alt stat membru şi/sau care sunt competente să execute o astfel de măsură;
   (iii) autoritățile care sunt competente să efectueze ajustarea măsurii de protecție în conformitate cu articolul 11 alineatul (1);
   (iv) instanțele la care trebuie să fie depusă cererea de refuzare a recunoaşterii şi, după caz, a executării, în conformitate cu articolul 13;

b) limba sau limbile acceptate pentru traduceri, astfel cum se menționează la articolul 16 alineatul (1).

(2) Comisia face publice informațiile menționate la alineatul (1) prin orice mijloc adecvat, în special prin intermediul site-ului internet al rețelei judiciare europene în materie civilă şi comercială.”

[72] *Idem,* p. 29.
[73] Pentru a vizita portalul accesați https://e-justice.europa.eu/home.do?plang=ro&action=home.

După cum se poate observa, informațiile care trebuie transmise Comisei de către statele membre UE, au ca scop facilitarea cooperării în scopul aplicării regulamentului, iar structura acestora urmează cerințele regulamentului. Este evident că fiecare stat membru a stabilit, potrivit legislației naționale, atât autoritățile competente cât şi celelalte categorii de informații care se transmit comisiei. Accesând portalul *e-justice.europa.eu/home.do* şi urmând link-urile *Atlas judiciar european în materie civilă*, respectiv *Recunoaşterea reciprocă a măsurilor de protecție în materie civilă* regăsim, pe lângă informațiile generale despre regulament şi certificatele cu formularele standard multilingv prevăzute în regulamentul de punere în aplicare, şi informații detaliate pentru fiecare stat membru participant la *Rețeaua judiciară europeană în materie civilă şi comercială*, incluse în paginile dedicate fiecăruia dintre statele membre[74].

- **Ajustarea măsurii de protecție**

Am analizat pe larg principalele coordonate care stau la baza ajustării măsurii de protecție, aşa cum sunt acestea prevăzute în cuprinsul considerentelor (20) şi (21) ale preambulului şi am identificat principalele trăsături ale ajustării măsurii de protecție[75]. Precizăm că articolul 11 din regulament nuanțează coordonatele descrise în preambul.

Astfel, ajustarea măsurii de protecție:

- reprezintă o posibilitate şi nu o obligație pe care o are autoritatea competentă din statul membru solicitat;
- este realizată în vederea aplicării măsurii de protecție în statul membru solicitat, pentru ca recunoaşterea măsurii de protecție să fie efectivă în termeni practici în statul membru solicitat;
- vizează doar elementele de fapt ale măsurii de protecție - nu poate afecta nici tipul şi nici caracterul civil al măsurii de protecție; natura şi elementele măsurii de protecție trebuie să fie menținute;
- elementele referitoare la ajustarea măsurii de protecție se înscriu, de către autoritățile statului membru solicitat, în certificat;
- procedura de ajustare a măsurii de protecție se reglementează în temeiul dreptului statului membru solicitat;
- ajustarea se aduce la cunoştința persoanei care reprezintă amenințarea iar regulile prevăzute în alineatul (4) al articolului 11 vizează modalitatea de efectuare a notificării – are legătură directă, la fel ca notificarea certificatului, cu adresa de reşedință a persoanei care reprezintă amenințarea, astfel:

[74] De exemplu, pentru Franța, informațiile se regăsesc la adresa https://e-justice. europa.eu/ content_mutual_ recognition_of_protection_measures_in_civil_matters-352-fr-ro.do?clang=fr , iar pentru România la adresa https://e-justice.europa.eu/content_mutual_recognition_of_protection_ measures_in_civil_matters-352-ro-ro.do?member=1 .

[75] A se vedea prima temă, *supra,* p. 20-21.

- în conformitate cu dreptul statului membru solicitat – când persoana care reprezintă amenințarea își are reşedința în statul membru solicitat;
- prin scrisoare recomandată cu confirmare de primire sau printr-un mijloc echivalent – când persoana care reprezintă amenințarea își are reşedința în statul membru diferit de statul membru solicitat sau într-o țară terță;
- potrivit reglementării din dreptul statului membru solicitat - când adresa persoanei care reprezintă amenințarea nu este cunoscută.

➢ situațiile în care persoana care reprezintă amenințarea refuză să accepte primirea notificării se reglementează în dreptul statului membru de solicitat.

➢ există posibilitatea introducerii unei căi de atac împotriva ajustării măsurii de protecție
- calea de atac poate fi introdusă de persoana protejată sau de persoana care reprezintă amenințarea
- procedura privind calea de atac se reglementează în temeiul dreptului statului membru solicitat
- introducerea căii de atac are efect suspensiv.

- **Interdicția revizuirii pe fond**

Textul articolul 12, din regulament, care prevede că „*În nici un caz o măsură de protecție dispusă în statul membru de origine nu poate face obiectul unei revizuiri pe fond în statul membru solicitat"* are legătură directă cu obiectul de reglementare şi cu scopul regulamentului. Este cunoscut că regulamentul vizează recunoaşterea şi executarea, în statul membru solicitat, a unei măsuri de protecție în materie civilă dispusă în statul membru de origine, şi nu stabilirea unor noi drepturi sau obligații care să vizeze fondul măsurii de protecție.

Nici certificatul şi nici ajustarea măsurii de protecție nu creează nici drepturi noi pentru persoana protejată şi nici obligații noi pentru persoana care reprezintă amenințarea astfel încât apare firească interdicția revizuirii pe fond a măsurii de protecție, iar în situația în care, din motive obiective, recunoaşterea şi/sau executarea măsurii de protecție nu sunt posibile devine aplicabilă o altă instituție prevăzută de regulament şi anume refuzul recunoaşterii sau al executării măsurii de protecție.

- **Refuzul recunoaşterii sau al executării**

Posibilitate de refuz al recunoaşterii sau executării, pe teritoriul statului solicitat, a unei măsuri de protecție dispuse în statul membru de origine, precum şi scopul reglementării unei astfel de instituții a fost detaliată în considerentele (31) şi (32) ale preambulului[76], şi în textul articolului 13 din regulament, după cum urmează:

[76] *Idem*, p. 27-28.

„(1) Recunoaşterea şi, după caz, executarea măsurii de protecţie se refuză la cererea persoanei care reprezintă ameninţarea, în măsura în care o astfel de recunoaştere este:

a) vădit contrară ordinii publice în statul membru solicitat; sau

b) ireconciliabilă cu o hotărâre pronunţată sau recunoscută în statul membru solicitat.

(2) Cererea de refuzare a recunoaşterii sau executării se depune la instanţa statului membru solicitat, astfel cum a fost comunicată Comisiei de către statul membru respectiv, în conformitate cu articolul 18 alineatul (1) litera a) punctul (iv).

(3) Recunoaşterea măsurii de protecţie nu poate fi refuzată pe motiv că dreptul statului membru solicitat nu permite adoptarea unei astfel de măsuri."

Observăm că textul invocat introduce câteva condiţii pentru ca refuzul recunoaşterii sau executării să fie aplicabil, după cum urmează:

- procedura este iniţiată la cererea persoanei care reprezintă ameninţarea;
- cererea de refuzare a recunoaşterii sau executării se depune la instanţa competentă a statului membru solicitat, comunicată comisiei potrivit articolului 18 din regulament;
- recunoaşterea măsurii de protecţie nu poate fi refuzată pe motiv că dreptul statului membru solicitat nu permite adoptarea unei astfel de măsuri;
- recunoaşterea sau, după ca, executarea măsurii de protecţie se refuză în două situaţii:
  - ✓ în măsura în care o astfel de recunoaştere este vădit contrară ordinii publice în statul membru solicitat,
  - ✓ în măsura în care o astfel de măsură este ireconciliabilă cu o hotărâre pronunţată sau recunoscută în statul membru solicitat.

În ceea ce priveşte situaţia de refuz pentru motivul de ordine publică, apreciem că sunt relevante şi prevederile considerentului (32) al preambulului regulamentului, care fac trimitere inclusiv la excepţia de ordine publică şi la limitele aplicării acesteia în contextul CDFUE. Mai mult, după cum este cunoscut, noţiunea de ordine publică este prevăzută de Directiva 2004/38[77]. Poate fi extinsă această noţiune şi în ceea ce priveşte aplicarea Regulamentului (UE) nr.606/2014? Răspunsul se regăseşte atât în jurisprudenţa CJUE cât şi în considerentul (32) al preambulului, potrivit căruia chiar dacă este recunoscut dreptul instanţelor naţionale de a refuza recunoaşterea sau executarea unei măsuri de protecţie dacă aplicarea acesteia ar fi vădit incompatibilă cu ordinea publică a statului membru respectiv, instanţele ar trebui să nu poată aplica excepţia de ordine publică pentru a refuza recunoaşterea sau executarea unei măsuri de protecţie dacă în felul acesta ar

[77] Pentru detalii a se vedea atât preambulul directivei cât şi textul articolului 27 – Principii generale.

încălca drepturile prevăzute de Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, în special articolul 21 - nediscriminarea[78].

Precizam anterior că în preambulul regulamentului este afirmat încă o dată obiectivul potrivit căruia funcționarea armonioasă a justiției necesită evitarea situației în care în două state membre se pronunță hotărâri ireconciliabile iar regulamentul prevede, pentru astfel de situații, un motiv de refuz al recunoaşterii sau, după caz, al executării măsurii de protecție.

- **Suspendarea sau retragerea recunoaşterii sau a executării**

Chestiunile care vizează aceste suspendarea sau retragerea recunoaşterii sau executării măsurii de protecție au fost prevăzute în preambul, considerentul (33)[79], precum şi în textul articolului 14 din regulament:

„(1) În cazul în care măsura de protecție este suspendată sau retrasă în statul membru de origine sau în cazul în care caracterul său executoriu este suspendat sau limitat sau dacă certificatul este retras în conformitate cu articolul 9 alineatul (1) litera b), autoritatea emitentă din statul membru de origine eliberează, la cererea persoanei protejate sau a persoanei care reprezintă amenințarea, un certificat care indică suspendarea, limitarea sau retragerea respectivă, utilizând formularul standard multilingv stabilit în conformitate cu articolul 19.

(2) La depunerea de către persoana protejată sau de către persoana care reprezintă amenințarea a certificatului eliberat în conformitate cu alineatul (1), autoritatea competentă din statul membru solicitat suspendă sau retrage efectele recunoaşterii şi, după caz, executarea măsurii de protecție."

Din analiza textului rezultă următoarele caracteristici procedurale:

- autoritatea emitentă din statul membru de origine eliberează un certificat - dacă măsura de protecție este suspendată sau retrasă în statul membru de origine, caracterul său executoriu este suspendat sau limitat, sau dacă certificatul este retras conformitate cu articolul 9 alineatul (1) litera b;

---

[78] Jurisprudența anterioară a CJUE referitoare la libertatea de stabilire şi recunoaşterea reciprocă – *Cauza C-340/89*, *Vlassopoulou/Ministerium fur Justiz, Bundes-u. Europaangelenheiten Baden-Wurttemberg, hotărârea din 7 mai 1991, ECR 1991* p.I-2357, pct. 15: „*Chiar dacă sunt aplicate fără discriminare în ceea ce privește cetățenia, cerințele naționale referitoare la calificare pot avea ca efect împiedicarea resortisanților celorlalte state membre în exercitarea dreptului lor de stabilire. Acesta ar putea fi cazul dacă normele naționale respective nu au ținut cont de cunoştințele şi calificările deja dobândite de persoana interesată într-un alt stat membru."* În urma acestei hotărâri s-au realizat criterii pentru a se verifica responsabilitatea statelor în recunoaşterea reciprocă a diplomelor. Situația este similară în directiva şi regulamentul privind ordinul de protecție. Pe larg. **Anna Sievälä,** *Mutual recognition of protection measures in the European Union: Equal protection to all EU citizens?*, Master Thesis, 2016, disponibilă la http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20140819/urn_nbn_fi_uef-20140819.pdf, p. 38.

[79] Conținutul considerentului (32) al preambulului regulamentului a fost explicitat în cadrul primei teme*, supra*, p. 28.

- certificatul care indică suspendarea, limitarea sau retragerea respectivă este eliberat la cererea persoanei protejate sau a persoanei care reprezintă amenințarea;
- certificatul care indică suspendarea, limitarea sau retragerea respectivă, utilizează formularul standard multilingv stabilit în conformitate cu articolul 19;
- certificatul care indică suspendarea, limitarea sau retragerea respectivă se depune de către persoana care reprezintă amenințarea la autoritatea competentă din statul membru solicitat;
- la depunerea certificatului autoritatea competentă din statul membru solicitat suspendă sau retrage efectele recunoaşterii şi, după caz, executarea măsurii de protecție.

- **Stabilirea şi modificările ulterioare ale formularelor**

Potrivit textului articolului 19 din regulament, „*Comisia adoptă acte de punere în aplicare privind stabilirea şi modificare ulterioară a formularelor menționate la articolele 5 şi 14. Actele de punere în aplicare respective se adoptă în conformitate cu procedura de examinare menționată la articolul 20*" – procedura comitetelor.[80]

Arătam anterior că, pe baza acestui text, a fost adoptat regulamentul de punere în aplicare, ce vizează stabilirea formularelor standard multilingve pentru certificatele menționate la articolele 5 şi 14[81], răspunzând astfel obiectivului specific referitor la facilitarea liberei circulații, uniformă, mai rapidă şi mai puțin costisitoare, a măsurilor de protecție în cadrul UE.

- **Legalizarea şi alte formalități similare**

După cum şi preambulul prevede, răspunzând obiectivului de simplificare şi rapiditate, textul articolului 15 din regulament dispune că „*Nu este necesară nicio legalizare sau altă formalitate similară pentru documentele eliberate într-un stat membru în contextul prezentului regulament*".

- **Transliterația sau traducerea**

Potrivit considerentului (24) din preambul[82] dacă un certificat conține text liber cea care determină dacă este necesară traducerea sau transliterația acestuia este autoritatea competentă a statului membru solicitat, însă persoana protejată sau autoritatea emitentă a statului membru de origine pot să furnizeze o traducere sau o transliterație din proprie inițiativă, răspunzând aceluiaşi obiectiv de simplificare şi rapiditate, invocat anterior.

[80] Am detaliat această procedură în cadrul primei teme a studiului. A se vedea *supra*, p. 24, nota 41.
[81] Vezi *sup*ra, p. 37, nota 66.
[82] A se vedea prima temă a studiului, pp. 22-23.

Potrivit articolului 16 din regulament, „*(1) Orice transliterație sau traducere necesară în temeiul prezentului regulament se face în limba oficială sau în una dintre limbile oficiale ale statului membru solicitat sau în orice altă limbă oficială a instituțiilor Uniunii pe care statul membru respectiv a precizat că o acceptă.*

(2) Cu respectarea articolului 5 alineatul (3), orice traducere în temeiul prezentului regulament se efectuează de o persoană autorizată în acest scop într-unul dintre statele membre.”

- **Dispoziții finale privind revizuirea, intrarea în vigoare şi aplicarea**

Dispozițiile referitoare la revizuire, intrare în vigoare şi aplicare se regăsesc în articolele 21 şi 22. Potrivit acestora, „*Până la 11 ianuarie 2020, Comisia prezintă Parlamentului European, Consiliului şi Comitetului Economic şi Social European un raport privind aplicarea prezentului regulament. Dacă este necesar, raportul este însoțit de propuneri de modificare”*.

Regulamentul, care a intrat în vigoare în a douăzecea zi de la publicarea în JO, se aplică începând cu data de 11 ianuarie 2015, „*tuturor măsurilor de protecție dispuse la 11 ianuarie 2015 sau la o dată ulterioară, indiferent de data instituirii procedurilor”*.

Am mai precizat şi la începutul analizei că regulamentul este obligatoriu în toate elementele sale şi se aplică în statele membre în conformitate cu tratatele (cu excepția Danemarcei).

TEMA NR. 3

RECUNOAŞTEREA ŞI EXECUTAREA ORDINELOR DE PROTECȚIE ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ. PRACTICĂ JUDICIARĂ ÎN MATERIE LA NIVELUL UNIUNII EUROPENE

§1. Trăsături generale ale recunoaşterii şi executării ordinelor de protecție

Recunoaşterea şi executarea ordinelor de protecție în Uniunea Europeană s-a realizat mai ales în privința aplicării directivei în materie penală. Până în acest moment, în privința ordinului de protecție, în materie penală, a fost formulată o singură trimitere preliminară, care a fost respinsă prin ordonanță pentru necompetență vădită a Curții.[83] În materie civilă a ordinului european de protecție nu sunt trimiteri preliminare şi nu am identificat aplicarea Regulamentului (UE) nr. 606/2013 de către instanțele naționale. Trebuie subliniat că deşi procedura este una la nivel european, dreptul material este național, astfel încât ordinul european de protecție se emite potrivit procedurii civile naționale.

§2. Aplicarea Regulamentului ratione temporis

Regulamentul nr. 606/2013 se aplică de la 11 ianuarie 2015. Potrivit art. 22 din Regulament, „se aplică măsurilor de protecție dispuse la 11 ianuarie 2015 sau la o dată ulterioară, indiferent de data instituirii procedurilor."[84]

§3. Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene

Până în prezent nu există întrebări preliminare formulate de instanțele statelor membre, potrivit procedurii instituite de art. 267 TFUE şi nici acțiuni cu privire la validitatea acestuia. Dacă acestea din urmă sunt puțin probabile, trimiterile preliminare vor avea o utilitate în aplicarea uniformă a regulamentului, astfel cum s-au formulat şi în alte materii din domeniul cooperării judiciare.[85] Jurisprudența va fi avută în vedere la o eventuală modificare, aşa cum dispune

[83] Cauza C-484/16, *Semeraro*, Ordonanța din 16 decembrie 2016, ECLI:EU:C:2016:952.
[84] A se vedea şi: **Anatol Dutta**, op. cit., p. 173.
[85] Pentru un exemplu de practică a se vedea: *Cooperarea judiciară în materie civilă şi comercială în Uniunea Europeană. Regulamente adnotate*, **Dragoş Călin, Roxana-Maria Călin, Alina Ciolofan, Irina Cioponea, Paula-Andrada Coțovanu, Nina-Paraschiva Gogescu, Anamaria Groza, Andrei Iacuba, Sanda Elena Lungu, Lucia Zaharia, Dorina Zeca**, Editura C. H. Beck, 2014.

regulamentul, în art. 21. Raportul privind aplicarea regulamentului va trebui să fie finalizat până în 2020, un termen rezonabil în care eventual Curtea de Justiție să se pronunțe. De asemenea, considerentul (36) subliniază că aplicarea uniformă este importantă şi se acordă competențe sporite Comisiei, potrivit Regulamentului nr. 182/2011.[86]

§3. Autonomia noțiunii de materie civilă

Principiul interpretării autonome a conceptului de materie civilă este menționat chiar în Regulamentul nr. 606/2013, aşa cum s-a observat în capitolul 2 când s-a discutat despre diferența între regulament şi directivă, ambele instituind aceeaşi măsură.[87]

Curtea de Justiție s-a pronunțat în mai multe cauze cu privire la autonomia anumitor concepte, în situația de față, cu privire la „materie civilă şi comercială".[88] Pentru a asigura, în măsura posibilului, egalitatea şi uniformitatea drepturilor şi obligațiilor care decurg din Convenția de la Bruxelles pentru statele contractante şi pentru persoanele interesate [în prezent Regulamentul nr. 1215/2012], termenii respectivei dispoziții nu trebuie interpretați ca reprezentând o simplă trimitere la dreptul intern al unuia sau al altuia dintre aceste state.[89] Astfel, rezultă dintr-o jurisprudență constantă a Curții că noțiunea „materie civilă şi comercială" trebuie considerată ca fiind o noțiune autonomă, ce trebuie interpretată prin referire, pe de o parte, la obiectivele şi la sistemul Convenției de la Bruxelles şi, pe de altă parte, la principiile generale care reies din ansamblul sistemelor juridice naționale.[90]

Într-o altă cauză,[91] Curtea a subliniat că (…) „se impune constatarea că domeniul de aplicare al Regulamentului nr. 44/2001, la fel ca domeniul de aplicare al Convenției de la Bruxelles, este limitat la noțiunea „materie civilă şi comercială". Reiese dintr-o jurisprudență constantă a Curții că acest domeniu de aplicare este delimitat în mod esențial ținând seama de elementele care caracterizează natura raporturilor juridice dintre părțile în litigiu sau obiectul acestuia (a se vedea în special Hotărârea din 18 octombrie 2011, Realchemie

[86] Regulamentul (UE) nr. 182/2011 al Parlamentului European şi al Consiliului din 16 februarie 2011 de stabilire a normelor şi principiilor generale privind mecanismele de control de către statele membre al exercitării competențelor de executare de către Comisie, JO L 55, 28.2.2011, p. 13.

[87] **Michael Bogdan,** *op. cit.,* p. 409 consideră că trimiteri preliminare vizând domeniul de aplicare al directivei/ regulamentului ar putea face lumină, deşi sunt greu de definit anumite criterii obiective de delimitare.

[88] C-292/05, Lechouritou şi alții, hotărârea din 15 februarie 2007, ECR 2007 p. I-1519, ECLI:EU:C:2007:102.

[89] A se vedea **Anamaria Toma-Bianov**, *Aplicarea privată a regulilor concurenței în Uniunea Europeană. Acțiunile în despăgubire promovate în fața instanțelor naționale şi tribunalelor arbitrale*, Editura Universitară, 2016, p.144

[90] A se vedea în special, cauza 29/76, LTU, hotărârea din 14 octombrie 1976, Rec., p. 1541, pct. 3 şi 5; cauza 814/79, Rüffer, hotărârea din 16 decembrie 1980, Rec., p. 3807, pct. 7; C-271/00, Baten, hotărârea din 14 noiembrie 2002, Rec., p. I-10489, pct. 28; C-266/01, Préservatrice foncière TIARD, hotărârea din 15 mai 2003, Rec., p. I-4867, pct. 20; C-343/04, ČEZ, hotărârea din 18 mai 2006, Rec., p. I-4557, pct. 2.2

[91] C-49/12, Sunico şi alții, hotărârea din 12 septembrie 2013, ECLI:EU:C:2013:545, pct. 33-34.

Nederland, C-406/09, Rep., p. I-9773, punctul 39, şi Hotărârea Sapir şi alţii, citată anterior, punctul 32). Astfel, Curtea a considerat că, deşi anumite litigii dintre o autoritate publică şi o persoană de drept privat pot intra în domeniul de aplicare al Regulamentului nr. 44/2001, situaţia este diferită atunci când autoritatea publică acţionează în exercitarea puterii publice (a se vedea în special Hotărârea Sapir şi alţii, citată anterior, punctul 33 şi jurisprudenţa citată)."

O ultimă hotărâre pe care o citǎm arată modalitatea de interpretare teleologică a Curţii: „Într‑adevăr, dat fiind că interpretarea noţiunii de materii civile trebuie făcută prin raportare la obiectivele Regulamentului nr. 2201/2003, dacă hotărârile de luare în îngrijire şi de plasare a unui copil, care în anumite state membre intră în sfera dreptului public, ar trebui să fie excluse din domeniul de aplicare al acestui regulament numai pentru acest motiv, obiectivul însuşi al recunoaşterii reciproce şi executării hotărârilor judecătoreşti în materie de răspundere părintească ar fi în mod evident compromis. În acest context, trebuie subliniat că din dispoziţiile articolului 1 alineatul (1) şi ale articolului 2 punctul 1 din Regulamentul nr. 2201/2003 rezultă că nici organizarea jurisdicţională a statelor membre, nici atribuirea competenţei autorităţilor administrative nu ar avea nicio influenţă asupra domeniului de aplicare al acestui regulament şi asupra interpretării noţiunii de materii civile.

Prin urmare, noţiunea „materii civile" trebuie să facă obiectul unei interpretări autonome.

Numai o aplicare uniformă în statele membre a Regulamentului nr. 2201/2003, care ar necesita ca domeniul de aplicare al acestuia din urmă să fie definit de dreptul comunitar, şi nu de sistemele de drept naţionale, este în măsură să asigure realizarea obiectivelor urmărite prin acest regulament, printre care se numără egalitatea de tratament a tuturor copiilor vizaţi."[92]

§4. Jurisprudenţă relevantă din statele membre - România

În România nu există jurisprudenţă în care să fie aplicat Regulamentul, astfel cum reiese din principalele baze de date (rolii.ro, idrept, legalis). Nici legea care pune în aplicare Regulamentul, respectiv Legea nr. 206/2016 nu are jurisprudenţă de punere în aplicare.[93] Reglementarea naţională care instituie un ordin de protecţie este Legea nr. 217/2003 pentru prevenirea şi combaterea violenţei în familie, în materia căreia există jurisprudenţă, inclusiv pentru neexecutarea hotărârilor judecătoreşti pronunţate în temeiul acestei legi. În plus, pentru transpunerea Directivei 2011/99/UE a fost adoptată Legea nr. 151/2016 privind ordinul european de protecţie, precum şi pentru modificarea şi completarea unor acte normative[94], pentru care există jurisprudenţă relevantă.

[92] Cauza C, C-435/06, hotărârea din 27 noiembrie 2007, ECR 2007 p. I-10141, ECLI:EU:C:2007:714.
[93] Legea nr. 206 din 7 noiembrie 2016 pentru completarea Ordonanţei de urgenţă a Guvernului nr. 119/2006 privind unele măsuri necesare pentru aplicarea unor regulamente europene de la data aderării României la Uniunea Europeană, precum şi pentru modificarea şi completarea Legii notarilor publici şi a activităţii notariale nr. 36/1995, publicată în Monitorul Oficial, nr. 898 din 9 noiembrie 2016.
[94] M. Of. nr. 545/20 iulie 2016.

Am amintit aspectul *ratione temporis* atât pentru o introducere în elementul de noutate al reglementării, care încă nu a putut degaja probleme care să fie de competența CJUE, dar şi pentru că există o hotărâre a instanțelor române deosebit de interesantă.

Prin cererea introdusă de reclamantă la 12.06.2014, fără a fi motivată în drept, instanța a făcut aplicarea analogiei în drept într-un mod autentic.[95] Hotărârea pronunțată de instanță în 20.06.2014 admite cererea instituirii unui ordin de protecție în condițiile în care situația de fapt nu se încadra „*întocmai situațiilor reglementate de Legea nr. 217/2003, care se dedică exclusiv protecției şi promovării intereselor victimelor violenței în familie, iar legislația națională nu cuprinde acte normative care să permită posibilitatea emiterii unui ordin de protecție împotriva violenței săvârşite în afara cadrului familial*". Instanța face o aplicare teleologică a dreptului Uniunii Europene şi al Convenției europene pentru apărarea drepturilor şi libertăților fundamentale.

„Cu toate acestea trebuie observat că un astfel de instrument de protecție a fost adoptat la nivelul Uniunii Europene. Este vorba despre Directiva 2011/99/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 13 decembrie 2011, privind Ordinul European de Protecție.

În preambulul acestui instrument juridic, se arată că într-un spațiu comun de libertate, securitate şi justiție, cooperarea judiciară în materie penală trebuie să se întemeieze pe principiul recunoaşterii reciproce a hotărârilor judecătoreşti şi a deciziilor judiciare. În conformitate cu Programul de la Stockholm, pentru o Europă deschisă şi sigură în serviciul cetățenilor şi pentru protecția acestora, recunoaşterea reciprocă ar trebui să se extindă la toate tipurile de hotărâri şi decizii de natură judiciară, care ar putea fi, în funcție de sistemul juridic, penale sau administrative.

Prin acest instrument juridic, Uniunea Europeană solicită statelor membre să identifice cele mai eficiente modalități de îmbunătățire a legislației şi a măsurilor practice de sprijin pentru protecția victimelor.

În acest context, s-a considerat că este necesar să se asigure menținerea protecției acordată unei persoane fizice într-un stat membru în orice alt stat membru în care se mută sau în care s-a mutat persoana respectivă, pentru că numai în acest fel exercitarea dreptului de liberă circulație şi şedere este într-adevăr garantată.

Directiva se aplică unei palete mai largi de măsuri de protecție pentru că sunt vizate măsurile destinate în mod particular să protejeze o persoană împotriva unei fapte penale a unei alte persoane care poate, în orice fel, să îi pună în pericol viața sau integritatea fizică, psihologică şi sexuală, precum şi demnitatea sau libertatea personală a acesteia şi care sunt destinate să prevină noi acte infracționale şi să reducă consecințele actelor infracționale comise.

Măsurile la care se referă directiva sunt caracterizate chiar în preambulul său: servesc în mod particular la protejarea unei persoane, şi nu vizează alte

[95] Judecătoria Motru, Sentința nr. 1094/2014 pronunțată în şedința publică de la 20 iunie 2014. Speța este disponibilă la adresa http://rolii.ro/hotarari/58a02dade49009c41a001a00

scopuri, nu presupun existența unei infracțiuni constatată printr-o hotărâre definitivă de condamnare; este indiferent dacă autoritatea care a stabilit măsura este penală, administrativă sau civilă; sunt măsuri adoptate în favoarea victimelor sau a posibilelor victime ale infracțiunilor; sunt luate cu rapiditate sau chiar în condiții de urgență pentru a garanta protecția persoanei respective; trebuie să aibă în vedere nevoile victimelor, inclusiv pe acelea ale persoanelor vulnerabile, cum ar fi minori sau persoane cu handicap; trebuie să fie luate cu respectarea dreptului persoanei de a fi ascultată în legătură cu respectiva măsură, precum şi de a o contesta (art. 6 CEDO).

Conform art. 1 din Directiva 2011/99/UE, obiectivul său este acela de a stabili norme care „să permită unei autorități judiciare sau echivalente a unui stat membru, în care a fost adoptată o măsură de protecție în vederea protejării unei persoane împotriva unei fapte penale săvârşite de o altă persoană care i-ar putea pune în pericol viața, integritatea fizică sau psihologică, demnitatea, libertatea personală sau integritatea sexuală, să emită un ordin european de protecție pentru a permite unei autorități competente a unui alt stat membru să continue asigurarea protecției persoanei pe teritoriul acelui stat membru, în urma unei activități infracționale sau a unei activități pretins infracționale, în conformitate cu dreptul intern al statului emitent".

În acelaşi instrument juridic, art. 2 defineşte ordinul european de protecție ca fiind „o decizie, adoptată de o autoritate judiciară sau echivalentă a unui stat membru în legătură cu o măsură de protecție, pe baza căreia o autoritate judiciară sau echivalentă a altui stat membru adoptă măsura sau măsurile corespunzătoare în temeiul propriei legislații naționale în vederea continuării asigurării protecției persoanei protejate".

În accepțiunea Directivei 2011/99/UE, „măsură de protecție" înseamnă „o decizie în materie penală, adoptată în statul emitent în conformitate cu legislația națională şi procedurile sale, prin care una sau mai multe dintre interdicțiile sau restricțiile menționate la articolul 5 sunt impuse unei persoane care reprezintă un pericol pentru a proteja o persoană protejată de o faptă penală care i-ar putea pune în pericol viața, integritatea fizică sau psihologică, demnitatea, libertatea personală sau integritatea sexuală".

Interdicțiile la care se referă art. 5 din documentul european sunt: a) interdicția de a se deplasa în anumite localități, locuri sau zone definite în care îşi are reşedința persoana protejată sau pe care le vizitează; b) o interdicție sau o reglementare a contactului, sub orice formă, cu persoana protejată, inclusiv la telefon, prin mijloace electronice sau prin poştă obişnuită, prin fax sau orice alte mijloace; sau (c) o interdicție sau o reglementare a apropierii de persoana protejată la o distanță mai mică decât cea prevăzută.

În acord cu art. 6 din Directiva nr. 2011/99/UE, un astfel de ordin european de protecție poate fi emis atunci când persoana protejată decide să îşi stabilească reşedința sau îți are deja reşedința într-un alt stat membru sau atunci când persoana protejată decide să locuiască sau locuieşte deja într-un alt stat membru. La emiterea unui astfel de ordin se ține seama şi de perioada sau perioadele în care persoana protejată intenționează să locuiască în statul de executare dar şi de

amploarea necesității de protecție. Ordinul se va emite numai la cerere şi în limita interdicțiilor pe care directiva le stabileşte la articolul 5 citat anterior, iar cererea poate fi adresată fie autorității competente a statului emitent, fie autorității competente a statului de executare. În spiritul respectării drepturilor fundamentale ale omului, se precizează că înaintea emiterii unui ordin european de protecție, persoanei care reprezintă un pericol trebuie să i se ofere dreptul de a fi ascultată şi dreptul de a contesta măsura de protecție, dacă persoana respectivă nu a beneficiat de aceste drepturi în cadrul procedurii care a precedat adoptarea măsurii de protecție.

Prin introducerea în dreptul intern a instituției ordinului de protecție, s-au creat premisele asigurării protejării intereselor cetățenilor români în spațiul comun de libertate, securitate şi justiție. Aceasta deoarece persoana care se bucură de protecția unui astfel de ordin nu va fi expusă agresiunilor atunci când îşi va stabili reşedința sau va locui într-un alt stat membru UE.

Observăm că față de ordinul european de protecție, ordinul național are un câmp de incidență mai restrâns, limitat doar la victimele violenței în familie, ordinul european având ca obiectiv protejarea victimelor oricărei forme de violență, astfel că se impune o intervenție legislativă în acest sens, directiva fiind un act legislativ care stabileşte un obiectiv pe care trebuie să îl atingă toate statele membre ale Uniunii Europene.

Chiar dacă dispozițiile directivei mai sus menționate nu au o transpunere totală în dreptul nostru național, nu trebuie trecut cu vederea caracterul său obligatoriu, în toate elementele sale, pentru fiecare stat destinatar, astfel că, în mod judicios, trebuie avută în vedere la darea soluției în cauza de față, dată fiind problema juridică dedusă judecății care prezintă caracter urgent în soluționarea sa şi care nu mai suportă amânare până la momentul adoptării unor norme naționale în acord cu legislația europeană.

La soluționarea prezentei cauze, instanța va avea în vedere, în egală măsură, dispozițiile Convenției Europene a Drepturilor Omului, practica Curții Europene a drepturilor Omului, instituții ce abordează într-o manieră generală protejarea drepturilor omului la nivelul întregii Europe, ca făcând parte din dreptul nostru intern întrucât, potrivit Constituției României, tratatele ratificate de Parlament, conform legii, fac parte din dreptul intern.

Raportând la situația de fapt descrisă în cererea de chemare în judecată, instanța costată incidente pentru protejarea drepturilor acesteia dispozițiile art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului care protejează dreptul la viața privată a persoanei.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat anterior, in diverse contexte, ca noțiunea de viața privată include integritatea fizica şi psihica a unei persoane şi ca statele, prin intermediul structurilor sale, inclusiv al autorității judecătoreşti, au o obligația pozitiva de a preveni nerespectarea de către alte persoane a integrității fizice şi morale a unui individ atunci când autoritățile ştiu sau ar fi trebuit sa ştie despre aceste nerespectări (a se vedea, Costello-Roberts împotriva Regatului Unit, nr. 38.719/97, pct. 118, 10 octombrie 2002, şi M.C. împotriva Bulgariei, nr. 39.272/98, pct. 73 şi 149, CEDO 2003-XII).

În opinia Curții, trebuie stabilit dacă autoritățile ştiau sau ar fi trebuit să ştie la acel moment de existenta unui risc real şi imediat pentru viața sau integritatea fizică a unui individ şi dacă acestea au omis să ia măsuri in domeniul competentelor lor, măsuri care, potrivit unei analize rezonabile, ar fi fost de aşteptat să evite acel risc.

În cauza de față, aşa cum am arătat mai sus, există suficiente indicii temeinice din care rezultă presupunerea rezonabilă că au existat acte de amenințare, de agresiune verbală cu consecința afectării integrității psihice a reclamantei, a vieții intime a acesteia, acte de natură să provoace temere oricărei persoane şi să creeze convingerea producerii în viitor a unor consecințe negative.

Aşadar chiar dacă, pentru situația juridică dedusă judecății, legislația națională nu cuprinde o reglementarea dedicată acesteia, fiind în prezența unui vid normativ, considerăm că practica judiciară, pentru respectarea obligațiilor impuse de Curtea Europeană a Drepturilor Omului fiecărui stat membru, va trebui să adopte o interpretare extensibilă a Legii nr. 217/2003, ceea ce este oportun a se proceda şi în cauza de față, adecvată scopului pentru care a fost instituită, apreciind totodată că se impune o intervenție legislativă pentru reglementarea situațiilor similare cu cea din prezenta cauză, şi, implicit, pentru a se evita previzibile condamnări la Curtea Europeană a Drepturilor Omului datorită încălcării drepturilor fundamentale ale omului.

În acelaşi sens, e uşor de văzut că, oricare ar fi situația de fapt, scopul mărturisit al unei legi, inclusiv Legea nr. 217/2003, nu poate fi în principiu decât înfăptuirea justiției, scopul din urmă al dreptului pozitiv nu poate fi, dimpotrivă, din punctul de vedere obiectiv, decât realizarea lui în viața socială, în măsura cea mai întinsă posibilă, a ideii de justiție.

Reclamanta s-a adresat organului judecătoresc, având convingerea că va obține protecția drepturilor sale, ca o ultimă soluție pentru înlăturarea abuzurilor la care este supusă, astfel că, şi în această situație în care legislația este deficitară, instanța are misiunea de a asigura înfăptuirea justiției. De fapt, în definitiv, judecătorul în calitate de reprezentant al autorității judecătoreşti, instituție inerentă oricărei ordini juridice şi oricărei societăți, este chemat la responsabilitatea profundă de a judeca, a fi arbitrul onoarei, averii şi vieții cetățeanului, ca, în baza regulilor de procedură civilă, împărțind dreptatea, să dea fiecăruia dreptul pe care îl are."

Această hotărâre redată pe larg, exprimă pe de o parte, încrederea judecătorului în principiile fundamentale ale dreptului natural, dar şi în legislația internațională pe baza cărora extinde aplicarea normelor din Legea nr. 217/2013. În acel moment, Regulamentul nr. 606/2013 fusese adoptat şi publicat în Jurnalul Oficial şi ar fi putut constitui un argument de drept pozitiv, care ar fi complinit autoritatea hotărârii.

Aşa cum am arătat, nici regulamentul şi nici legea de punere în aplicare nu au fost aplicate de instanțele din România. Un ghid pentru aplicarea Regulamentului nr. 606/2013 ar putea constitui, cel puțin parțial, Legea nr.

151/2016, respectiv legea care transpune directiva privind ordinul de protecție în materie penală. O hotărâre[96] atrage atenția pe de o parte pentru că instanța română prelungeşte efectele ordinului emis de o instanță din Spania,[97] dar şi pentru că se schimbă o paradigmă. Anterior existau hotărâri prin care se refuza instituirea ordinului de protecție sub motivul că persoana care reprezenta pericol era în străinătate.[98] De altfel, şi în hotărârea Tribunalului Galați se aplică analogia juridică: „*În temeiul art.15 alin. 1 din Legea nr. 151/2016 privind ordinul european de protecție, perioada pentru care sunt impuse interdicțiile enumerate anterior nu poate fi depăşi maximul prevăzut de legea română pentru măsurile similare ca natură şi conținut, respectiv 6 luni de la data emiterii ordinului (conform art. 24 din Legea nr. 217/2003 republicată, privind Ordinul de protecție)*."

În fine, într-o altă hotărâre[99] care nu a rămas definitivă întrucât reclamantul a renunțat la judecată, instanța de fond a respins cererea emiterii unui ordin de protecție pe acelaşi considerent, că persoana care reprezenta pericol era în străinătate, dar în această speță, că şi victima se afla în străinătate:

„Ambele părți îşi au reşedința obişnuită în Italia, ele neconvieţuind şi neavând reşedința obişnuită pe teritoriul României. Astfel, scopul prezentului demers judiciar este obținerea unui ordin de protecție european, la reşedința obişnuită a reclamantei, ordin care nu poate fi obținut în absența unui ordin național. Dovada domiciliului în România nu reprezintă o condiție pentru a atrage competența acestei instanțe în temeiul legislației naționale, câtă vreme părțile nu au nicio legătură cu această țară, exceptând domiciliul legal. Mai mult, reclamanta a declarat că va pleca la muncă în Italia, astfel că prima instanță a reținut că nu este dovedită raţiunea sesizării Judecătoriei Sectorului 2 Bucureşti pentru emiterea unui ordin de protecție național. Toate elementele cererii de chemare în judecată sunt legate de țara reşedinței obişnuite, astfel că instanța română nu este competentă să emită un ordin de protecție conform Legii nr. 217/2003.

În ceea ce priveşte emiterea unui ordin european, instanța constată că, deşi acțiunea a fost întemeiată pe dispozițiile Directivei 2011/99/UE, potrivit

---

[96] Tribunalul Galați, Secția Penală, Sentința penală, nr. 738/2016 disponibilă în idrept.ro

[97] „În consecință deşi autoritățile judiciare străine au solicitat recunoaşterea ordinului de protecție pe o perioadă de 12 luni, din data de 23.06.2016 până în data de 17.06.2017, instanța urmează să dispună ca durata interdicțiilor impuse numitului X să fie stabilită de la data pronunțării hotărârii de recunoaştere a ordinului european de protecție, respectiv de la 15.12.2016 şi până la data de 15.06.2017 inclusiv."

[98] În context, între altele instanța reține că „martorii au declarat că intimatul a plecat în străinătate de aproximativ o lună, astfel că acesta nu poate genera o stare de pericol pentru petentă". De altfel, din întregul probatoriu nu rezultă îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege. A se vedea Judecătoria Târgu Jiu, Şedința din camera de consiliu din 11.04. 2014, disponibilă în idrept.ro şi rolii.ro

[99] Tribunalul Bucureşti, Decizia Civilă nr. 1803 R/ 2015, nepublicată, disponibilă la adresa http://rolii.ro/hotarari/587e02c9e4900948110018c5, care analizează legalitatea sentinței civile nr. 7495/30.06.2015 pronunțate de Judecătoria Sectorului 2. Întrucât în calea de atac s-a renunțat la judecată, vom avea în vedere doar argumentele instanței de fond.

jurisprudenței constante a CJUE (cauza Marshall c.Southamptom), o directivă nu poate fi invocată împotriva unei persoane de drept privat, în speță nu poate fi invocată împotriva pârâtului, fiind necesar ca statul să transpună directiva printr-o lege națională. Deşi termenul de transpunere a expirat, directiva nu a fost transpusă de către statul român."

În alte state, în Bulgaria de exemplu, legiuitorul a integrat regulile de punere în aplicare în legea referitoare la violența familială,[100] iar în Malta reglementarea este de sine stătătoare,[101] însă în niciuna din situații nu am identificat jurisprudență relevantă. De asemenea, din cercetările realizate în alte state membre nu am identificat jurisprudență în care să se fi aplicat Regulamentul nr. 606/2013.[102]

Reglementarea ordinului de protecție este importantă şi în state din afara UE. Percepția este aceea că instanțele de drept penal consideră violența domestică drept o problemă "privată", iar poliția nu este activă din această cauză. Uneori se uită că scopul ordinului de protecție este de a proteja victima pentru viitor şi nu a pedepsi persoana care prezintă un pericol.[103] O speță interesantă provine din România: reclamantei i se respinge cererea de instituire a unui ordin de protecție pentru că îşi retrăgea plângerile penale. Instanțele (atât fond cât şi recurs) aşadar, în afara certificatelor medico-legale considera că atitudinea de a renunța la acțiunea penală făcea nedovedită solicitarea ordinului de protecție. Această imposibilitate de decuplare a ordinului de protecție în materia familiei arată mai mult decât legea o anumită zonă de confort şi o mentalitate.[104]

Faptul că nu s-a reuşit reglementarea printr-un singur act a protecției în materie penală şi civilă, în special urmare a negocierilor aplicării art. 81 şi 82

---

[100] Legea, tradusă în limba engleză, este disponibilă aici: http://gdnp.mvr.bg/NR/rdonlyres/A2CE049F-97B3-495D-9005-7D4325E0E2BD/0/LAW_ON_PROTECTION_FROM_THE_DOMESTIC_VIOLENCE.rtf

[101] http://www.justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lom&itemid=12238&l=1

[102] Situația punerii în aplicare a Regulamentului este disponibilă on-line (https://e-justice.europa.eu/content_mutual_recognition_of_protection_measures_in_civil_matters-352-en.do) şi acestea au în vedere câteva elemente referite în temele anterioare, mai ales în privința instanțelor competente.

[103] **Wing-Cheong Chan**, *A Review of Civil Protection Orders in Six Jurisdictions*, Statute Law Review, vol. 38 1/2017, p. 6.

[104] "Astfel cum a reținut în mod just instanța de fond, instituția ordinului de protecție, reglementată prin Legea nr. 25/2012, are *o natură exhaustivă de drepturi*, negăsindu-şi aplicabilitatea decât în condițiile dovedirii necesității măsurii solicitate." Mai mult instanța afirmă că acest comportament ridică suspiciuni asupra stării de pericol. Or, este de înțeles faptul că relațiile dintre reclamantă şi pârât erau relații de familie (soț /soție) are nu se pot referi doar prin prisma dreptului penal. **Florin Radu**, Tribunalul Hunedoara, Secția civilă, dec. nr. 778/R/2012, publicată în Revista „Hunedoara Juridică", nr. 1/2013, p. 138-141. Comentariul este disponibil pe juridice.ro Într-o altă cauză, instanța consideră ca probă indirectă faptul că persoana care prezintă pericol pentru familie (soție, copil) este în acelaşi timp cercetată penal pentru fapte împotriva altor membri ai familiei (părinți, frați): Faptul că apelantul-pârât prezintă pericol pentru integritatea fizică şi psihică a soției şi fiului său poate rezulta indirect şi din împrejurarea că pârâtul are acelaşi tip de comportament agresiv psihic şi fizic şi față de ceilalți membrii ai familiei sale, respectiv cu părinții săi şi cu fratele său, apelantul fiind implicat în mai multe dosare penale în care este cercetat sub aspectul mai multor fapte privind violențe în familie, amenințări, distrugere şi violare de domiciliu. **Florin Radu**, Culegere de practică judiciară în materie civilă pe anul 2014. Tribunalul Hunedoara, Editura Universul Juridic, 2015, p. 62-66.

TFUE,[105]se răsfrânge asupra practicii fie pentru că vor exista situații în care unele state (Irlanda) nu au optat pentru aplicarea directivei şi vor fi consecințe în privința aplicării regulamentului[106] fie că noțiunea de *victimă* nu este comună directivei şi regulamentului.

[105] **M. Bogdan,** *op. cit,* p. 409.
[106] Pentru exemplificare, a se vedea: **Andrea Ryan**, *A Lot is Happening in European Criminal Justice – But Not in Ireland*.., 6 May 2016, disponibil aici: https://criminaljusticeinireland.wordpress.com/2016/05/06/a-lot-is-happening-in-european-criminal-justice-but-not-in-ireland/

TEMA NR. 4

APLICABILITATEA REGULAMENTULUI (UE) NR. 606/2013 ÎN CONTEXTUL REGULAMENTELOR BRUXELLES IA ŞI BRUXELLES IIA

§1. Aplicabilitatea Regulamentului (UE) nr. 606/2013 în contextul reglementărilor europene privind cooperarea judiciară în materie civilă

Deşi în unele lucrări ştiinţifice enumerarea actelor legislative ale Uniunii Europene care instituie măsuri privind ordinul european de protecţie pare să indice un progres general [107] sunt şi lucrări care atrag atenţia asupra complexităţii abordării, metodologic, al scopului dar şi al instrumentelor.[108]

Regulamentul nr. 606/2013 este la întretăierea unor direcţii diferite – element de punere în aplicare a liberei circulaţii a persoanelor, modalitate specifică de recunoaştere a unei hotărâri pronunţată în alt stat, un element de protecţie familiei, ca drept fundamental, în Uniunea Europeană, apărarea părţii mai slabe într-un proces.

Aplicabilitatea Regulamentului (UE) nr. 606/2013 în faţă de regulamentele Bruxelles Ia [109] (sau I bis, mai precis, Regulamentul (UE) nr. 1215/2012) şi Bruxelles IIa [110] (sau II bis mai precis Regulamentul (CE) nr. 2201/2003) este delimitată în chiar preambulul acestuia. Potrivit considerentului 11 al pream-

[107] **Begona Vidal Fernandez**, *Victims as Individuals with Rights in the European Union: Their Protection and their Legal Standing* în vol. **Joanna Beata Banach-Gutierrez and Christopher Harding** (eds), *EU Criminal Law and Policy. Values, Principles and Methods*, Routledge, 2016, p. 173. A se vedea şi: **Jens M. Scherpe (ed)**, *European Family Law Volume I. The Impact of Institutions and Organisations on European Family Law*, Edward Elgar, 2016, p. 273

[108] Pe larg, **A. Dutta**, op. cit., p. 180-183; **Maria Bergström**, *Mutual Recognition in Civil and Criminal Justice: Towards Order and Method?*, în vol **Burkhard Hess, Maria Bergström, Eva Storskrubb**, *EU Civil Justice Current Issues and Future Outlook*, Bloomsbury, 2016. A se vedea şi: **Agnieszka Frąckowiak-Adamska**, *Time for a European 'full faith and credit clause'*, Common Market Law Review, 2015, vol. 52, p. 192 şi urm. Autoarea realizează un „state of art" remarcând posibila complexitate şi care au condus la situaţii cum sunt cele amintite de Xandra Kramer (**Xandra E.Kramer**, *Cross-Border Enforcement in the EU: Mutual Trust Versus Fair Trial? Towards Principles of European Civil Procedure*, International Journal of Procedural Law, Vol. 2, p. 202-230, 2011 disponibil la SSRN: https://ssrn.com/abstract=1995682.

[109] Regulamentul (UE) nr. 1215/2012 al Parlamentului European şi al Consiliului din 12 decembrie 2012 privind competenţa judiciară, recunoaşterea şi executarea hotărârilor în materie civilă şi comercială, publicat în JO L 351, 20.12.2012, p. 1–32.

[110] Regulamentul (CE) nr. 2201/2003 al Consiliului din 27 noiembrie 2003 privind competenţa, recunoaşterea şi executarea hotărârilor judecătoreşti în materie matrimonială şi în materia răspunderii părinteşti, de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1347/2000, publicat în J O, ediţie specială în limba română, capitolul 19 vol. 006 p. 183 – 211 [JO L 338, 23.12.2003, p. 1–29].

bulului, Regulamentul nr. 606/2013 „*nu ar trebui să aducă atingere funcţionării Regulamentului (CE) nr. 2201/2003 al Consiliului din 27 noiembrie 2003 privind competenţa, recunoaşterea şi executarea hotărârilor judecătoreşti în materie matrimonială şi în materia răspunderii părinteşti (denumit în continuare „Regulamentul Bruxelles IIa"). Deciziile luate în temeiul Regulamentului Bruxelles IIa ar trebui să continue să fie recunoscute şi executate în temeiul regulamentului respectiv*".

În cele ce urmează vom analiza câteva aspecte practice privind raportotul dintre Regulamentul (UE) nr. 606/2013 şi alte reglementări europene din materia cooperării judiciare în materie civilă.

Trebuie menționat că asociațiile profesionale (de exemplu, barourile) au considerat că situația reglementării ordinului de protecție doar în materie penală crea un vacuum dar mai mult crea instabilitate în măsuri care, așa cum se arata și în hotărârea citată pe larg în capitolul anterior (Judecătoria Motru), au același scop.[111] S-a mai arătat că instituirea ordinului european de protecție (în materie penală) a fost o măsură ambițioasă, întrucât în multe state membre ale Uniunii Europene măsurile de protecție au o natură civilă și nu penală.[112]

*§ 2. **Regulamentul Bruxelles IIa** şi Regulamentul nr. 606/2013*

Legătura dintre [113] **Regulamentul Bruxelles IIa** şi Regulamentul nr. 606/2013 este subliniată şi în literatura juridică, respectiv pentru măsurile prevăzute de Regulamentul nr. 2201/2003[114] nu sunt afectate de măsurile luate în cadrul Regulamentului nr. 606:

(a) încredințarea și dreptul de vizită;

(b) tutela, curatela și instituțiile similare;

(c) desemnarea și atribuțiile oricărei persoane sau oricărui organism însărcinat să se ocupe de persoana sau bunurile copilului, să-l reprezinte sau să-l asiste;

(d) plasarea copilului într-o familie substitutivă sau într-un centru de plasament;

---

[111] *CCBE Response to the European Commission Proposal for a Regulation on mutual recognition of protection measures in civil matters*, documentul este disponibil la adresa http://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/CRIMINAL_LAW/CRM_Position_papers/EN_CRM_20120330_CCBE-Response-to-the-European-Commission-Proposal-for-a-Regulation-on-mutual-recognition-of-protection-measures-in-civil-matters.pdf

[112] **Anne Weyembergh, Zlata Durdevic**, *Judicial control in cooperation in criminal matters. The evolution from judicial cooperation to mutual recognition* în vol. **Katalin Ligeti (ed)**, *Toward a Prosecutor for the European Union, Volume 1, A Comparative Analysis*, Hart/Beck Publishing, 2012, p. 958.

[113] **Begona Vidal Fernandez**, *op. cit.*, p. 173, precum şi lucrările citate la nota de subsol 28.

[114] Cu privire la domeniul de aplicare al Regulamentului nr. 2201/2003, a se vedea, **Călina Jugastru**, *Competența internațională a instanțelor române*, în **Ioan Leş (coordonator), Călina Jugastru, Verginel Lozneanu, Adrian Circa, Eugen Hurubă, Sebastian Spinei**, *Tratat de drept procesual civil*. Volumul II. *Căile de atac. Procedurile speciale. Executarea silită. Procesul civil internațional. Conform Codului de procedură civilă republicat*, Editura Universul Juridic, Bucureşti, 2015, p. 834-835.

(e) măsurile de protecție a copilului privind administrarea, conservarea sau dispoziția cu privire la bunurile copilului.

De asemenea, unele exemple de măsuri care nu intră sub incidența Regulamentului Bruxelles II-bis sunt măsuri de protecție care se referă la un cuplurile care nu este căsătorite, parteneri de acelaşi sex sau vecini.[115]

O excludere interesantă care ar putea face obiectul interpretării Curții de Justiție, este prevăzută în art. 2 alin. 3)[116] şi considerentul (11) din preambulul Regulamentului nr. 606/2003. M. Bogdan apreciază că s-ar putea avea în vedere interzicerea contactelor sau vizitelor între soți, impuse în legătură cu procedurile privind divorțul, separarea de drept sau anularea căsătoriei, dar practica ar putea avea alte răspunsuri, rămânând o chestiune deschisă.[117] În „oglindă", considerentul (8) din preambulul Regulamentului Bruxelles IIa referitor la efectele procedurilor amintite consideră că acest regulament "nu ar trebui să reglementeze probleme precum cauzele de divorț, efectele patrimoniale ale căsătoriei sau alte eventuale măsuri accesorii", unde prin "eventuale măsuri accesorii" s-ar putea avea în vedere şi ordinul de protecție.

Într-un studiu redactat pentru Comisia Europeană[118] s-a arătat că în unele state membre există dificultăți în trasarea scopului diferit între Regulamentul Bruxelles IIa şi Regulamentul nr. 606/2013, mai ales în privința art. 20 din Regulamentul nr. 2201/2003.[119] Art. 20 din Regulamentul 2201 a făcut obiectul unor trimiteri preliminare, aşadar al unor dificultăți serioase de interpretare.[120]

---

[115] **Marta Requejo***, Regulation on the Mutual Recognition of Protection Measures in Civil Matters*, dipsonibil aici http://conflictoflaws.net/2012/regulation-on-the-mutual-recognition-of-protection-measures-in-civil-matters/

[116] „Prezentul regulament nu se aplică măsurilor de protecție care fac obiectul Regulamentului (CE) nr. 2201/2003."

[117] **Michael Bogdan**, *op. cit.,* p. 410.

[118] **European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers**, *Study on the assessment of Regulation (EC) No 2201/2003 and the policy options for its amendment*, This assignment was conducted by a team from Deloitte, headed by **Luc Chalsège** with the support of **Éva Kamarás, Katarina Bartz, Anna Siede, Florian Linz, Charlotte Dekempeneer, Lionel Kapff, Nicolas Moalic** and the external expert prof. **Rainer Hausmann**. Studiul este disponibil aici http://ec.europa.eu/justice/civil/files/bxl_iia_final_report_evaluation.pdf, p. 11.

[119] Art. 20 din Regulamentul nr. 2201 are ca denumire marginală „măsuri provizorii şi asigurătorii": (1) În caz de urgență, dispozițiile prezentului regulament nu împiedică instanțele judecătoreşti dintr-un stat membru să ia măsuri provizorii sau asiguratorii cu privire la persoanele sau bunurile prezente în acest stat, prevăzute de dreptul acestui stat membru, chiar dacă, în temeiul prezentului regulament, o instanță dintr-un alt stat membru este competentă pentru soluționarea cauzei pe fond.
(2) Măsurile luate în conformitate cu alineatul (1) încetează să producă efecte atunci când instanța din statul membru competentă în temeiul prezentului regulament pentru soluționarea cauzei pe fond a luat măsurile pe care le consideră corespunzătoare.

[120] C-403/09 PPU, Detiček, hotărârea din 23 decembrie 2009, ECR 2009 p. I-12193) ECLI:EU:C:2009:810: "Articolul 20 din Regulamentul (CE) nr. 2201/2003 al Consiliului din 27 noiembrie 2003 privind competența, recunoaşterea şi executarea hotărârilor judecătoreşti în materie matrimonială şi în materia răspunderii părinteşti, de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1347/2000 trebuie să fie interpretat în sensul că, în circumstanțe precum cele din cauza principală, nu permite unei instanțe dintr-un stat membru să adopte o măsură provizorie în materia răspunderii părinteşti prin care un copil care se află pe teritoriul acestui stat membru să fie încredințat unuia dintre părinți în cazul în care o instanță dintr-un alt stat membru, competentă în temeiul regulamentului menționat

Curtea de Justiție a subliniat că „articolul 20 alineatul (1) din Regulamentul nr. 2201/2003 prevede că instanțele judecătorești dintr-un stat membru în care se află copilul sunt autorizate, în anumite condiții, să ia măsurile provizorii sau asiguratorii prevăzute de dreptul acestui stat, chiar dacă, în temeiul regulamentului, o instanță dintr-un alt stat membru este competentă pentru soluționarea cauzei pe fond. Întrucât constituie o excepție de la sistemul competențelor prevăzute de regulament, această dispoziție trebuie să fie interpretată strict.

Astfel cum reiese din chiar modul de redactare a articolului 20 alineatul (1) din Regulamentul nr. 2201/2003, instanțele menționate prin dispoziția în cauză sunt autorizate să adopte astfel de măsuri provizorii sau asiguratorii numai cu condiția să respecte trei cerințe cumulative, şi anume măsurile în cauză trebuie să fie urgente, trebuie să fie luate cu privire la persoanele sau la bunurile prezente în statul membru unde se află instanțele respective şi trebuie să aibă o natură provizorie[121].”

Mai mult, instanța europeană a apreciat că “admiterea unei situații de urgență într-un caz precum cel din speță ar contraveni principiului recunoaşterii reciproce a hotărârilor pronunțate în statele membre instituit prin Regulamentul nr. 2201/2003, principiu bazat la rândul său, astfel cum rezultă din considerentul (21) al regulamentului, pe principiul încrederii reciproce între statele membre.” (pct. 45).

De asemenea, în acelaşi studiu[122] s-a relevat faptul că în practică întreaga legislație care are legătură cu dreptul familiei nu este armonizată, a creat o complexitate nejustificată şi soluții adoptate ad hoc în practică precum şi cu privire la interpretarea unor concepte, cum ar fi acela de “reşedință obişnuită”.

§ 3. **Regulamentul Bruxelles Ia şi** *Regulamentul nr. 606/2013*

Deşi pare să existe un raport între Regulamentul nr. 606/2013 şi Regulamentul nr. 1215/2012 trebuie avut în vedere că art. 1 se referă doar la “norme referitoare la un mecanism simplu şi rapid de recunoaştere a măsurilor”, iar art. 67 din Regulamentul nr. 1215 satuează că „nu aduce atingere aplicării dispozițiilor care reglementează competența, precum şi recunoaşterea şi executarea hotărârilor în materii speciale, dispoziții cuprinse în actele Uniunii sau în legislațiile interne armonizate prin punerea în aplicare a acestor acte” se observă că de fapt Regulamentul nr. 606 nu instituie competență jurisdicțională, făcând aplicabil în continuare Regulamentul Bruxelles Ia.[123]

---

pentru soluționarea pe fond a cauzei privind încredințarea copilului, a pronunțat deja o hotărâre prin care copilul a fost încredințat provizoriu celuilalt părinte, iar hotărârea respectivă a fost declarată executorie pe teritoriul primului stat membru.”

[121] A se vedea în acest sens Cauza A, C-523/07, hotărârea din 2 aprilie 2009, ECR 2009 p. I-2805, ECLI:EU:C:2009:225, pct. 47

[122] **European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers**, *Study on the assessment of Regulation (EC) No 2201/2003 and the policy options for its amendment*,...citat supra.

[123] **Michael Bogdan,** *op. cit.,* p. 409-410. A se vedea şi cauza *120/79, De Cavel, hotărârea din 6 martie 1980, ECR 1980 p. 731;* **Anatol Dutta**, *op. cit*, p. 171 arată că proiectul inițial al Comisiei avea în vedere şi jurisdicția.

Regulamentul Bruxelles Ia aduce o modificare esențială, respectiv desființează procedura exequatur-ului[124]. Se subliniază rolul de „pod" al procedurii exequatur-ului, care pe de o parte înseamnă formalitatea recunoaşterii unei hotărâri străine dar şi verificarea acesteia. Cu toate acestea, potrivit art. 45 din Regulamentul nr. 1215/2012 partea interesată poate solicita refuzul recunoaşterii[125], aşadar nu este o reformă propriu-zisă ci doar încercarea de a elimina formalități, dacă părțile sunt de bună credință în executarea hotărârii. Regulamentul nr. 606/2013 are în vedere simplificarea procedurii de recunoaştere şi afirmă, poate chiar poetic că „o măsură de protecție dispusă într-un stat membru (denumit în continuare „stat membru de origine") ar trebui să fie tratată ca şi cum ar fi fost dispusă în statul membru în care se solicită recunoaşterea (denumit în continuare „stat membru solicitat")." Regulamentul nr. 606/2013 reglementează recunoaşterea şi executarea ordinului de protecție. Este interesant că legiuitorul european a mers mai departe decât a indicat în preambul, făcând referire la tradiția juridică a statelor membre, şi a impus obligativitatea recunoaşterii, considerând că nu poate fi motiv de neexecutare al ordinului de protecție dacă „dreptul statului membru solicitat nu permite adoptarea unei astfel de măsuri pe baza aceloraşi fapte." (art. 13 alin. 3).[126] Renunțarea la exequatur a fost analizată şi de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în cauza Povse c. Austria[127]. Hotărârea a pus sub semnul întrebării reforma, considerându-se că poate ar fi mai degrabă un gest politic.[128] Regulamentul Bruxelles Ia a fost considerat ca fiind un act legislativ care protejează partea mai slabă.[129]

---

[124] Pe larg, cu privire la sistemele de exequatur: **Agnieszka Frąckowiak-Adamska**, op. cit., p. 194, în special p. 198-199 cu privire la Regulamentul Bruxelles Ia şi Regulamentul nr. 606/2-013; **Marta Requejo Isidro**, *The Enforcement of Monetary Final Judgments Under the Brussels Ibis Regulation (A Critical Assessment)* în vol. **Vesna Lazić, Steven Stuij, (Eds.)**, *Brussels Ibis Regulation. Changes and Challenges of the Renewed Procedural Scheme*, Springer, 2017, p. 72 şi urm.; **Marta Requejo Isidro**, On the Abolition of *Exequatur* în vol **Burkhard Hess, Maria Bergström, Eva Storskrubb**, *EU Civil Justice Current Issues and Future Outlook*, Bloomsbury, 2016.

[125] Este vorba, de această dată, despre recunoaşterea efectuată prin mijlocirea instanței de judecată (recunoaştere pe cale principală sau pe cale incidentală). Cu privire la motivele de refuz al recunoaşterii, menționate de art. 45 din Regulament, a se vedea, **Călina Jugastru**, *Eficacitatea hotărârilor străine – aspecte de drept european*, în *Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu"* al Academiei Române, Seria Humanistica, tom XIV, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2016, p. 265-269, material disponibil la http://www.humanistica.ro/index_ro.htm.

[126] Aceasta este modalitatea prin care libera circulație a cetățenilor este sprijinită prin instrumente de drept internațional privat. Pentru un alt exemplu a se vedea: **Pierre Callé**, *Promoting the free movement of citizens and businesses by simplifying the acceptance of certain public documents within and outside the european union (Proposal for a Regulation, COM(2013) 208)*, în volumul colectiv *Cross-border activities in the EU - Making life easier for citizens, European Parliament,* DIRECTORATE GENERAL FOR INTERNAL POLICIES POLICY DEPARTMENT C: CITIZENS' RIGHTS AND CONSTITUTIONAL AFFAIRS, p.54 şi urm disponibil la adresa http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/98654/IPOL_STU(2015)510003_EN.pdf

[127] Hotărârea din 8 iunie 2013, admisibilitate, nr. cererii 3890/11.

[128] **Monique Hazelhorst**, *The ECtHR's Decision in Povse: Guidance for the Future of the Abolition of Exequatur for Civil Judgments in the European Union. European Court of Human Rights 18 June 2013, Decision on Admissibility, Appl. No. 3890/11 (Povse v. Austria)*, în Nederlands Internationaal Privaatrecht 2014 (1) p. 27-33. Articolul este disponibil la SSRN: https://ssrn.com/abstract=2553110

[129] **Vesna Lazic**, *Procedural Justice for 'Weaker Parties' in Cross-Border Litigation under the EU Regulatory Scheme*, Utrecht Law Review, Vol. 10, No. 4, p. 100-117, November 2014. Disponibil la SSRN: https://ssrn.com/abstract=2529971

§ 4. Raportul dintre Bruxelles Ia şi Bruxelles IIa din perspectiva măsurilor provizorii şi asigurătorii. Jurisprudența CJUE

Potrivit Curții de Justiție, care s-a pronunțat într-o hotărâre preliminară, „sistemul de recunoaştere şi de executare prevăzut de Regulamentul nr. 2201/2003 nu este aplicabil în privința unor măsuri care intră în domeniul de aplicare al articolului 20 din acesta." (pct. 83).[130]

Pentru identitate de rațiune, aceeaşi este situația Regulamentului nr. 606/2013.

Pentru a se pronunța în această cauză Curtea de Justiție a apelat la documentele preparatorii ale Regulamentului nr. 2201/2003.

„*După cum rezultă din Expunerea de motive la propunerea Comisiei din 2002 care a condus la adoptarea Regulamentului nr. 2201/2003 [documentul COM(2002) 222 final], articolul 20 alineatul (1) din acest regulament îşi are originea în articolul 12 din Regulamentul nr. 1347/2000, care reia dispozițiile articolului 12 din Convenția de la Bruxelles II. Expunerea de motive la propunerea Comisiei din 1999 care a condus la adoptarea Regulamentului nr. 1347/2000 [documentul COM(1999) 220 final] şi raportul Borrás privind Convenția Bruxelles II indică ambele în termeni identici, în ceea ce priveşte aceste articole, că „norma cuprinsă în acest articol limitează efectele teritoriale ale măsurilor la statul în care acestea au fost adoptate".*

Raportul Borrás subliniază în această privință diferența de redactare care există între articolul 12 din Convenția de la Bruxelles II şi articolul 24 din Convenția de la Bruxelles, constând în faptul că „măsurile vizate la articolul 24 din aceasta din urmă [...] se limitează la materiile care intră în domeniul de aplicare al convenției şi [...] au, în schimb, efecte extrateritoriale". Rezultă din comparația cu respectiva Convenție de la Bruxelles că autorii Convenției de la Bruxelles II intenționau să stabilească o legătură între materiile care pot face obiectul măsurilor provizorii şi efectul teritorial al acestor măsuri.

Această legătură poate fi explicată prin riscul unor eludări ale normelor cuprinse în alte reglementări ale Uniunii, în special în Regulamentul nr. 44/2001. Astfel, aşa cum se subliniază atât în Expunerea de motive la propunerea Comisiei din 1999 care a condus la adoptarea Regulamentului nr. 1347/2000, cât şi în raportul Borrás, măsurile provizorii prevăzute la articolul 20 din Regulamentul nr. 2201/2003 se raportează atât la persoane, cât şi la bunuri şi includ, în consecință, materii neacoperite de acest din urmă regulament. Aplicarea sistemului de recunoaştere şi de executare prevăzut de Regulamentul nr. 2201/2003 ar permite, aşadar, recunoaşterea şi executarea, în alte state membre, a unor măsuri care se referă la materii neacoperite de acest regulament şi care ar fi putut fi adoptate, de exemplu, cu încălcarea normelor care prevăd competența specială sau exclusivă a altor instanțe judecătoreşti în temeiul Regulamentului nr. 44/2001.

---

[130] Cauza C-256/09, Purrucker, hotărârea din 15 iulie 2010, ECR 2010 p. I-7353, ECLI:EU:C:2010:437.

Textul Regulamentului nr. 2201/2003 nu atestă în niciun mod intenția de a respinge explicațiile cuprinse în aceste lucrări pregătitoare în ceea ce priveşte efectele măsurilor care intră în domeniul de aplicare al articolului 20 din acest regulament. Dimpotrivă, poziția acestei dispoziții în regulamentul respectiv şi expresia „nu împiedică", cuprinsă la articolul 20 alineatul (1) şi în considerentul (16) al regulamentului menționat, evidențiază că măsurile care intră în domeniul de aplicare al articolului 20 menționat nu fac parte din hotărârile judecătoreşti adoptate conform normelor de competență prevăzute de acelaşi regulament şi care beneficiază, aşadar, de sistemul de recunoaştere şi de executare instituit prin acesta." (pct. 84-87)

În afara argumentelor menționate, care țin concepția legiuitorului european, instanța mai avut în vedere şi argumentele intervenienților:

- două diferențe importante disting articolul 11 alineatul (1) din Convenția de la Haga din 1996 de articolul 20 din Regulamentul nr. 2201/2003. Mai întâi, articolul 11 din această convenție este în mod vădit conceput ca o normă de competență şi, din punct de vedere structural, figurează în lista dispozițiilor de acest tip, ceea ce nu este cazul articolului 20 din acest regulament (pct. 89);
- controlul judecătoresc este diferit în sistemul instituit de Haga față de dispozițiile art. 24 din Regulamentul nr. 2201 – care interzice controlul competenței instanței judecătoreşti din statul membru de origine (pct. 90);
- riscul de forum shopping (pct. 91).

Trebuie menționat că dacă Regulamentele Bruxelles Ia şi IIa prevăd norme de competență şi de cooperare între instanțe, în situația Regulamentului nr. 606/2013 cooperarea se poate realiza şi între instanțe naționale şi autorități administrative.[131]

[131] A se vedea şi **Evelien Brouwer, Damien Gerard**, *Mapping mutual trust: understanding and framing the role of mutual trust in EU law*, EUI MWP; 2016/13, disponibil la adresa http://cadmus.eui.eu/handle/1814/41486
Este citat considerentul (18) din Regulamentul nr. 805/2004 al Parlamentului European şi al Consiliului din 21 aprilie 2004 privind crearea unui titlu executoriu european pentru creanțele necontestate: "Încrederea reciprocă în administrarea justiției în statele membre face ca instanța judecătorească dintr-un stat membru să poată considera că toate condițiile (...) sunt îndeplinite pentru a permite executarea unei hotărâri în toate celelalte state membre, fără control jurisdicțional al aplicării corecte a standardelor minime de procedură în statul membru în care hotărârea trebuie executată. De altfel, realizarea pieței interne s-a fundamentat şi pe cooperarea administrativă şi structura comunicațională. Pentru exemple, a se vedea în special, p. 62 şi urm.

TEMA NR. 5

COOPERAREA DINTRE JUDECĂTORUL NAȚIONAL ŞI CJUE ÎN INTERPRETAREA ŞI APLICAREA UNITARĂ A REGULAMENTULUI (UE) NR. 606/2013

§ 1. Cooperarea jurisdicțională – principii

Cooperarea jurisdicțională dintre judecătorul național şi Curtea de Justiție a Uniunii Europene a făcut obiectul unor materiale importante, procedura trimiterii preliminare fiind reglementată de art. 267 TFUE.[132]

Într-un document de cercetare [133] se subliniază rolul important al Regulamentului nr. 606/2016 dar şi faptul că nu există jurisprudență națională. Desigur îşi păstrează importanța – alături de alte acte legislative directive şi regulamente referitoare la succesiuni, ajutor judiciar, mediere – care impun evoluții în domeniul justiției civile din ce în ce mai specializate.

Procedura trimiterii preliminare a fost reglementată ca o metodă prin care o instituție a Uniunii Europene să poată asigura interpretarea uniformă a dreptului Uniunii în toate statele membre.[134] „În principiu, este de competența instanțelor

[132] Posibilitatea cooperării şi punerii la dispoziție a hotărârilor relevante este avută în vedere şi de Institutul European din Florența care a elaborat o bază de date cu hotărâri judecătoreşti http://judcoop.eui.eu/data/?p=data De asemenea, ar putea fi avut în vedere site-ul realizat de Association of the Councils of State and Administrative jurisdictions of the European Union (ACA-Europe)
http://www.aca-europe.eu/index.php/en/jurisprudence-en/9-uncategorised/384-guide-to-preliminary-ruling-proceedings-before-the-european-court-of-justice

[133] **Dr.iur Inga Kačevska, Dr.iur Baiba Rudevska, Dr.iur Arnis Buka, Mg.iur Mārtiņš Dambergs, LL.M Aleksandrs Fillers**, *The Court of Justice of the European Union and the impact of its case law in the area of civil justice on national judicial and administrative authorities (Latvia, Hungary, Germany, Sweden and the United Kingdom)*, Riga, 2015, p. 19, 110.

[134] Curtea de Justiție a subliniat în repetate rânduri competența sa organică de a interpreta dreptul UE. Astfel, în mod particular după adoptarea Tratatului de la Lisabona, s-a subliniat că "în ceea ce priveşte, în special, procedura trimiterii preliminare, astfel cum este prevăzută la articolul 267 TFUE, este util să se amintească în acest context că modul în care funcționează aceasta, ca urmare a naturii sale descentralizate care presupune că instanțele naționale sunt instanțe de drept comun al dreptului Uniunii, a dat rezultate foarte satisfăcătoare de mai bine de o jumătate de secol, chiar şi acum când Uniunea este compusă din 27 state membre. Cu toate acestea, nu este sigur că Curtea de Justiție este sesizată cu o trimitere preliminară în toate cazurile în care s-ar pune în discuție conformitatea unei acțiuni a Uniunii cu drepturile fundamentale." (*Document de reflecție al Curții de Justiție a Uniunii Europene cu privire la unele aspecte ale aderării Uniunii Europene la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăților fundamentale*, disponibil aici https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2010-05/convention_ro_2010-05-21_08-58-25_717.pdf)

naționale să decidă dacă efectuează sau nu o trimitere. Este un exemplu de competențe împărțite, al cărui succes depinde de cooperarea reciprocă".[135] Această cooperare se realizează pornind de la principiile fundamentale ale dreptului Uniunii Europene, respectiv cooperarea loială. Astfel, s-a remarcat[136] "mecanismul de cooperare judiciară dintre instanțele naționale şi CJ se bazează pe recunoaşterea unei competențe exclusive a instanțelor naționale de a decide cu privire la trimiterea sau nu a unei întrebări prejudiciale, competență discreționară justificată prin faptul că doar instanțele naționale pot cunoaşte procesul principal şi pertinența dreptului UE în fiecare caz în parte."

În cadrul *cooperării judiciare*, instanțele naționale trebuie să asigurare *aplicarea efectivă* a dreptului UE[137]: "În acest context, trebuie reamintit că revine instanțelor naționale ca, în măsura posibilului, să interpreteze dispozițiile dreptului național astfel încât aplicarea acestora să contribuie la punerea în practică a dreptului comunitar. În plus, rezultă dintr‑o jurisprudență constantă că instanța națională care trebuie să aplice, în cadrul competenței sale, normele de drept comunitar are obligația de a asigura efectul deplin al acestor norme, înlăturând, dacă este necesar, din oficiu aplicarea oricărei dispoziții contrare a legislației naționale".

În contextul *interpretării conforme* şi aplicării Regulamentului nr. 606/2013 este importantă hotărârea Curții care relevă faptul că „instanța națională are sarcina ca, în limitele de apreciere conferite de dreptul național, să interpreteze şi să aplice dispozițiile de drept intern în conformitate cu exigențele dreptului UE, iar în cazul în care o astfel de interpretare conformă nu este posibilă, atunci când este vorba de prevederi ale tratatului care conferă particularilor drepturi pe care aceştia le pot invoca în justiție şi pe care instanțele naționale trebuie să le protejeze, să nu aplice orice dispoziție contrară din dreptul intern care ar fi contrară prevederilor respective".[138]

Interpretarea dreptului Uniunii Europene se realizează în cadrul tratatelor care prevăd *autonomia procedurală* a instanțelor. "În lipsa unei reglementări a UE în materie, îi revine ordinii juridice din fiecare stat membru atribuția de a desemna instanțele competente şi de a stabili modalitățile procedurale aplicabile acțiunilor destinate să asigure protecția drepturilor pe care justițiabilii le au în temeiul dreptului Uniunii Europene".[139]

Securitatea raporturilor juridice trebuie să fie asigurată de instanțele naționale, având în vedere ordinea juridică a Uniunii Europene.[140]

Potrivit lui Paul Craig, diferența dintre interpretare şi aplicare este esențială pentru a stabili competențele instanțelor naționale şi a CJUE. „Art. 267 TFUE

---

[135] **L. Woods, J. Steiner**, *EU Law*, 10th ed., Oxford University Press, 2009, p. 225.

[136] **Elena Simina Tănăsescu**, *Trimiterea preliminară şi cooperarea judiciară loială*, Revista română de drept european, nr. 3/2012, p.33.

[137] Cauza C-119/05, Lucchini, hotărârea din 18 iulie 2007, ECR 2007 p. I-6199, ECLI:EU:C:2007:434, pct. 60-61.

[138] Cauza C-208/05, ITC, hotărârea din 11 ianuarie 2007, ECR 2007 p. I-181, ECLI:EU:C:2007:16

[139] Cauza C-435/05, Investrand, hotărârea din 8 februarie 2007, ECR 2007 p. I-1315, ECLI:EU:C:2007:87.

[140] Cauza C-344/04, IATA şi ELFAA, hotărârea din 10 ianuarie 2006, ECR 2006 p. I-403, ECLI:EU:C:2006:10.

conferă Curții competența de a interpreta tratatul, dar nu o împuternicește în mod expres să aplice tratatul la faptele dintr-o cauză anume. Se consideră că tocmai această distincție între interpretare și aplicare caracterizează diviziunea de competențe între CJUE și instanțele naționale: prima interpretează [t]ratatul, ultimele aplică interpretarea respectivă la situația de fapt dintr-un caz concret. Aceasta este distincția despre care se apreciază că deosebește raportul dintre instanțele naționale și CEJ de un sistem cu caracter federal, de control ierarhic, în care instanța superioară poate să decidă in cauza concretă".[141] Curtea de Justiție nu interpretează dreptul național și nici conformitatea acestuia cu dreptul Uniunii.

În mai multe cauze, Curtea de Justiție a subliniat că procedura trimiterii preliminare este un instrument de cooperare între judecătorul național și Curtea de Justiție.[142] Acest principiu are efecte multiple asupra întregii procedurii, cum ar fi retragerea trimiterii de către instanța națională fără a motiva retragerea, posibilitatea ca instanța să formuleze propriul punct de vedere cu privire la întrebarea exprimată. De asemenea, Curtea de Justiție poate solicita lămuriri cu privire la trimiterea formulată, chiar la dreptul național aplicabil, contextul formulării trimiterii, dar poate, în situația în care consideră că aceasta este situația, să informeze instanța națională cu privire la faptul că s-a pronunțat asupra trimiterii formulate și dacă își menține întrebarea. Este desigur rolul instanței naționale să decidă cu privire la menținerea sau nu a trimiterii. De asemenea, procedura prin care este formulată trimiterea, respectiv dacă este un act din cadrul dosarului (o încheiere) sau un document separat este o problemă care ține de instanța națională și eventual de procedura civilă din statul membru.

§ 2. Formularea trimiterii preliminare

Cooperarea judiciară între instanțele statelor membre și Curtea de Justiție are ca punct de pornire formularea unei întrebări preliminare de către instanța națională. Procedura este necontencioasă și acest principiu face să se considere că nu există propriu-zis părți în procedura din fața Curții de Justiție. Competența instanțelor naționale de a sesiza Curtea de Justiție cu întrebări preliminare decurge din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene. Desigur, acesta poate fi completat cu Recomandările în atenția instanțelor naționale, referitoare la efectuarea trimiterilor preliminare. Aceste recomandări au caracter tehnic, de apreciere pentru instanța națională a unor elemente de oportunitate (de exemplu, momentul procesual când se formulează trimiterea preliminară).

Este indiferent dacă părțile au propus formularea unei trimiteri preliminare sau aceasta s-a realizat din oficiu. Desigur, pentru respectarea caracterului

---

[141] **Paul Craig**, *Dreptul Uniunii Europene, Comentarii, jurisprudență și doctrină*, ed. a 5-a, București, Ed. Hamangiu, București, 2009, p. 618. A se vedea și: **Mihai Șandru, Mihai Banu, Dragoș Călin**, *Procedura trimiterii preliminare. Principii de drept al Uniunii Europene și experiențe ale sistemului român de drept*, Editura C.H. Beck, 2013, p. 15

[142] Cauza C-343/90, Lourenço Dias, hotărârea din 16 iulie 1992, ECR 1992 p. I-4673, ECLI:EU:C:1992:327, pct. 14; cauza C-144/04, Mangold, hotărârea din 22 noiembrie 2005, ECR 2005 p. I-9981, ECLI:EU:C:2005:709, pct. 33.

contradictoriu al procesului, instanța națională va pune în discuția părților formularea trimiterii preliminare. Chiar şi atunci când părțile au solicitat formularea trimiterii instanța este singura responsabilă de formularea trimiterii. Textul trimiterii poate fi pus în discuția părților şi acestea pot avea o cale de atac împotriva formulării trimiterii, însă instanța de recurs nu va putea să retragă trimiterea formulată de instanța inferioară. Justificarea trimiterii preliminare nu este aceea ca prin această procedură Curtea de Justiție să formuleze opinii consultative asupra unor probleme generale sau ipotetice, ci trebuie să fie necesară instanței de trimitere. [143]

Trimiterea preliminară nu este o cale de recurs împotriva unei hotărâri din dreptul intern. [144] De altfel, raporturile dintre judecătorul național şi Curtea de Justiție au fost considerate, în jurisprudența Curții, ca fiind de drept european. [145]

Documentul care formează trimiterea preliminară va conține cel puțin următoarele informații: [146]

1. Instanța de trimitere

Cererea de decizie preliminară trebuie să conțină indicarea precisă a instanței de trimitere şi, dacă este cazul, a camerei sau a completului de judecată care se află la originea trimiterii şi să menționeze coordonatele complete ale acestei instanțe în vederea facilitării contactelor ulterioare între aceasta şi Curtea de Justiție.

2. Părțile din litigiul principal şi reprezentanții lor

Indicarea instanței de trimitere este urmată de cea a părților din litigiul principal şi, dacă este cazul, a persoanelor care le reprezintă în fața instanței.

3. Obiectul litigiului principal şi faptele pertinente

Instanța de trimitere trebuie să descrie, succint, obiectul litigiului principal, precum şi faptele pertinente, astfel cum au fost constatate sau acceptate de această instanță.

4. Dispozițiile juridice pertinente

Cererea de decizie preliminară trebuie să menționeze cu precizie dispozițiile naționale aplicabile faptelor din litigiul principal, inclusiv, dacă este cazul, deciziile jurisprudențiale pertinente, precum şi dispozițiile din dreptul Uniunii a căror interpretare se solicită sau a căror validitate se contestă.

---

[143] A se vedea C-466/04, Acereda Herrera, hotărârea din 15 iunie 2006, ECR 2006 p. I-5341, ECLI:EU:C:2006:405, pct. 48.

[144] Cauza C-376/05, Brünsteiner, 30 noiembrie 2006, ECR 2006 p. I-11383, ECLI:EU:C:2006:753, pct. 28.

[145] Cauza 244/80, Foglia, 16 decembrie 1981, ECR 1981 p. 3045, ECLI:EU:C:1981:302, pct. 16.

[146] Absența unuia sau mai multor elemente va determina îngreunarea procedurii sau chiar respingerea cererii instanței naționale. Instanța națională, după ce a completat corespunzător cererea, va putea formula o nouă trimitere preliminară.

5. Motivarea trimiterii

Curtea nu se poate pronunța asupra cererii de decizie preliminară decât dacă dreptul Uniunii este aplicabil cauzei principale.

6. Întrebările preliminare

Instanța de trimitere enunță în mod clar şi distinct întrebările pe care le adresează Curții cu titlu preliminar.

7. Necesitatea eventuală a unei examinări specifice

În sfârşit, în măsura în care instanța de trimitere consideră că cererea pe care o prezintă Curții impune o examinare specifică, atât în ceea ce priveşte necesitatea prezervării anonimatului unor persoane vizate de litigiul principal, cât şi în ceea ce priveşte eventuala celeritate cu care cererea trebuie să fie examinată de Curte, motivele care pledează în favoarea unei asemenea examinări trebuie să fie expuse în mod detaliat în cererea de decizie preliminară şi, dacă este cazul, în scrisoarea care o însoțeşte.

Acest din urmă aspect este important în materia Regulamentului nr. 606/2013, instanța națională ar trebui să pună în vedere părților posibilitatea anonimizării, având în vedere că acțiunile descrise în cererea de decizie preliminară pot fi stânjenitoare pentru anumite persoane se poate referi la viața privată a acestora, elemente care deşi importante pot fi anonimizate în privința părților litigiului.[147]

§ 3. Competența Curții de Justiție

Curtea de Justiție trebuie să decidă cu privire la interpretarea dreptului UE având în vedere limitele competențelor impuse de tratate. Sesizată în temeiul art. 267 TFUE, Curtea de Justiție este competentă ratione materiae, să statueze cu privire la interpretarea tratatului şi, de asemenea cu privire la validitatea şi interpretarea actelor instituțiilor Uniunii. Competența CJUE este limitată unui examen al dispozițiilor dreptului UE.[148]

Curtea nu este competentă să statueze în afara actelor dreptului Uniunii Europene.[149] Curtea nu este competentă cu privire la acte ale Uniunii Europene care nu au fost adoptate încă.[150]

Sub aspect *ratione temporis* nu se pune problema în privința Regulamentului nr. 606/2013, întrucât după adoptarea sa nu au aderat alte state membre. Ar putea exista chestiuni factuale, care să ridice obiecții cu privire la aplicarea Regulamentului într-o anumită situație, însă nici aceasta nu se mai susține întrucât au trecut aproape doi ani de la intrarea în vigoare şi nu a fost formulată vreo trimitere preliminară.

[147] Regulamentul nr. 606/2013 conține referiri la respectarea datelor cu caracter personal.
[148] Cauza C-453/04, Innoventif, 1 iunie 2006, ECR 2006 p. I-4929, ECLI:EU:C:2006:361, pct. 29.
[149] Cauza C-141/99, AMID, 14 decembrie 2000, ECR 2000 p. I-11619, ECLI:EU:C:2000:696, pct. 29
[150] C-343/90, citat supra, pct. 18.

Un aspect interesant, raportat la reglementările internaţionale în materia cooperării judiciare, poate fi avut în hotărârea Curţii, cu caracter de principiu, prin care a hotărât că nu este competentă să interpreteze tratate internaţionale, chiar dacă statele membre ar fi semnatare sau părţi ale acestora.[151]

§4. Elemente pentru posibile formulări ale trimiterilor preliminare în materia Regulamentului (UE) nr. 606/2013

Ca şi celelalte regulamente din materia cooperării judiciare civile şi Regulamentul nr. 606/2013 ar putea face obiectul trimiterilor preliminare. Sunt anumite puncte cheie în regulament, care, în funcţie de legislaţia naţională, sunt de interes pentru a fi definite, respectiv, noţiunea de victimă, domiciliu/ reşedinţă.

§5. Trimiterea preliminară – facultate sau obligaţie

Astfel cum prevede chiar art. 267:

„În cazul în care o asemenea chestiune se invocă în faţa unei instanţe dintr-un stat membru, această instanţă poate, în cazul în care apreciază că o decizie în această privinţă îi este necesară pentru a pronunţa o hotărâre, să ceară Curţii să se pronunţe cu privire la această chestiune.

În cazul în care o asemenea chestiune se invocă într-o cauză pendinte în faţa unei instanţe naţionale ale cărei decizii nu sunt supuse vreunei căi de atac în dreptul intern, această instanţă este obligată să sesizeze Curtea."

Facultatea instanţei de a formula trimiteri preliminare trebuie văzută într-un context în care să se aibă în vedere răspunderea pentru nerespectarea dreptului Uniunii Europene, iar pe de altă parte trimiterea să respecte condiţiile de pertinenţă şi utilitate. În plus trebuie avute în vedere criteriile CILFIT: „din raportul dintre al doilea şi al treilea paragraf ale articolului [267 TFUE] rezultă că instanţele vizate de al treilea paragraf se bucură de aceeaşi putere de apreciere ca toate celelalte instanţe naţionale pentru a aprecia dacă decizia asupra unui aspect de drept al Uniunii este necesară pentru a le permite pronunţarea unei hotărâri. Prin urmare, aceste instanţe naţionale nu sunt obligate să trimită o întrebare privind interpretarea dreptului adresată în faţa acestora în cazul în care respectiva întrebare nu este relevantă, adică în cazul în care, indiferent care ar fi răspunsul la această întrebare, el nu ar putea avea nicio influenţă asupra soluţionării litigiului"[152].

„deşi articolul [267] al treilea paragraf obligă fără nici o restricţie instanţele naţionale ale căror decizii nu pot face obiectul unei căi de atac în dreptul intern să trimită Curţii orice întrebare privind interpretarea invocată în faţa acestora, autoritatea interpretării date de Curte în temeiul articolului [267] poate, cu toate

[151] Cauza 130/73, *Vandeweghe şi alţii / Berufsgenossenschaft für die chemische Industrie, ECR 1973 p. 1329, ECLI:EU:C:1973:131,* 27 noiembrie 1973, pct. 2, 4. Există şi excepţii de la regulă, atunci când tratatul sau acordul internaţional este integrat în ordinea juridică UE. În această ultimă situaţie, CJ s-a arătat competentă a interpreta până şi acordurile mixte.

[152] Cauza 283/81, *CILFIT/Ministero della Sanità*, hotărârea din 6 octombrie 1982, ECR 1982 p. 3415, ECLI:EU:C:1982:335, pct. 10.

acestea, să priveze această obligație de cauza sa şi să o golească astfel de conținut; este cazul, în special, atunci când întrebarea adresată este identică din punct de vedere material cu o întrebare care a făcut deja obiectul unei hotărâri preliminare într-o cauză similară". (pct. 13-14).

„[...] aplicarea corectă a dreptului [Uniunii] se poate impune în mod atât de evident încât să nu lase loc niciunei îndoieli rezonabile privind modul de soluționare a întrebării adresate. Înainte de a concluziona că este vorba despre o astfel de situație, instanța națională trebuie să fie convinsă că acest aspect se impune în mod la fel de evident şi instanțelor naționale ale celorlalte state membre şi Curții de Justiție. Doar în cazul în care aceste condiții sunt îndeplinite, instanța națională se poate abține să mai trimită această întrebare Curții de Justiție şi poate să o soluționeze pe propria răspundere." (pct. 16)

§6. Reformularea întrebărilor preliminare

Curtea de Justiție este competentă să reformuleze întrebările preliminare sau având în vedere ansamblul acestora precum şi pertinența răspunsului să formuleze un singur răspuns pentru mai multe întrebări preliminare. Instanța națională poate reveni cu o nouă trimitere preliminară, Curtea de Justiție având posibilitatea (competența) de a-şi interpreta propriile hotărâri.

§7. Noțiunea de instanță care formulează trimiterea preliminară

Noțiunea de instanță are un caracter autonom în dreptul Uniunii şi doar Curtea de Justiție poate să decidă cu privire la aceasta [153]. În privința Regulamentului nr. 606/2013, în afara instanțelor judecătoreşti este posibil ca anumite autorități administrative să fie interesate să formuleze întrebări preliminare.[154]

Într-o cauză recentă Curtea a avut posibilitatea să reitereze criteriile pentru a defini instanța:[155]

„În această privință, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, pentru a aprecia dacă organul de trimitere are caracterul unei „instanțe" în sensul articolului 267 TFUE, Curtea ia în considerare un ansamblu de elemente precum originea legală a organului, caracterul său permanent, caracterul obligatoriu al competenței sale, natura contradictorie a procedurii, aplicarea de către organ a normelor de drept, precum şi independența acestuia (a se vedea în special Hotărârea Miles şi alții, C‑196/09, EU:C:2011:388, punctul 37 şi jurisprudența citată, precum şi Hotărârea Belov, C‑394/11, EU:C:2013:48, punctul 38).

[153] A se vedea Anamaria Toma-Bianov, „ICSID Arbitral Tribunals and the Direct Referrals to the Court of Justice of European Union", *MEALEY's International Arbitration Report*, 31(10), 2016.
[154] Cauza C-96/04, Standesamt Stadt Niebüll, hotărârea din 27 aprilie 2006, ECR 2006 p. I-3561, ECLI:EU:C:2006:254, pct. 13.
[155] Cauzele C-58/13 şi C-59/13, Torresi, hotărârea din 17 iulie 2014, ECLI:EU:C:2014:2088.

Mai specific, în ceea ce priveşte independenţa organismului de trimitere, această exigenţă presupune ca organismul respectiv să fie protejat de intervenţii sau de presiuni exterioare susceptibile să pună în pericol independenţa membrilor săi în ceea ce priveşte judecarea litigiilor cu care sunt sesizaţi (a se vedea Hotărârea Wilson, EU:C:2006:587, punctul 51).

În plus, pentru a stabili dacă un organism naţional căruia i‑au fost conferite prin lege funcţii de natură diferită poate fi calificat drept „instanţă” în sensul articolului 267 TFUE, este necesar să se verifice natura specifică a funcţiilor pe care le exercită în contextul normativ specific în care este chemat să sesizeze Curtea. Instanţele naţionale au competenţa să sesizeze Curtea numai dacă există un litigiu pendinte pe rolul lor şi dacă sunt chemate să se pronunţe în cadrul unei proceduri destinate să se finalizeze printr‑o decizie cu caracter jurisdicţional (a se vedea Hotărârea Belov, EU:C:2013:48, punctele 39 şi 41).” (pct. 17-19)

§8. Litigiul să fie real iar nu fictiv sau construit şi să fie pendinte în faţa unei instanţe

Curtea de Justiţie a respins mai multe trimiteri preliminare pentru că ar fi fost construite sau ipotetice.

Într-o cauză[156] în care susţinerea de inadmisibilitate a cererii a fost examinată îndeaproape, se poate observa mecanismul prin care Curtea statuează în acest sens:

(...)contestă admisibilitatea cererilor de pronunţare a unei hotărâri preliminare.

În primul rând, instanţa de trimitere nu ar furniza nicio precizare cu privire la situaţia de fapt a reclamanţilor din acţiunea principală. În al doilea rând, nu ar indica în mod clar dispoziţiile naţionale avute în vedere şi nu ar expune în mod suficient motivele care au determinat‑o să ridice problema compatibilităţii acestor dispoziţii cu articolul 49 TFUE . În sfârşit, întrebările adresate ar fi ipotetice, deoarece acţiunile principale ar implica doi resortisanţi spanioli. În lipsa unui element transfrontalier, aceste întrebări nu ar prezenta, astfel, nicio legătură cu dreptul Uniunii.

În această privinţă, trebuie amintit că numai instanţele naţionale care sunt sesizate cu acţiunea principală şi care trebuie să îşi asume răspunderea pentru hotărârea judecătorească ce urmează a fi pronunţată au competenţa să aprecieze, luând în considerare particularităţile fiecărei cauze, atât necesitatea unei hotărâri preliminare pentru a fi în măsură să pronunţe propria hotărâre, cât şi pertinenţa întrebărilor pe care le adresează Curţii. În consecinţă, dacă întrebările adresate au ca obiect interpretarea dreptului Uniunii, Curtea este, în principiu, obligată să se pronunţe[157].

---

[156] Cauzele conexate C-570/07 şi C-571/07, Blanco Pérez and Chao Gómez, hotărârea din 1 iunie 2010, ECR 2010 p. I-4629, ECLI:EU:C:2010:300, pct. 33-41.

[157] C‑379/98, PreussenElektra, hotărârea din 13 martie 2001, ECR 2001 p. I-2099, ECLI:EU:C:2001:160, pct. 38; C‑169/07, Hartlauer, hotărârea din 10 martie 2009, ECR 2009 p. I-1721, ECLI:EU:C:2009:141, pct. 24.

Rezultă că întrebările privind dreptul Uniunii beneficiază de o prezumție de pertinență. Curtea nu poate respinge astfel o cerere formulată de o instanță națională decât dacă este evident că interpretarea dreptului comunitar solicitată nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul acțiunii principale, atunci când problema este de natură ipotetică sau atunci când Curtea nu dispune de elementele de fapt sau de drept necesare pentru a răspunde în mod util la întrebările care îi sunt adresate.[158]

Având în vedere această jurisprudență, trebuie să se observe în primul rând că, în deciziile de trimitere, instanța națională şi‑a motivat decizia potrivit căreia este necesar să se adreseze întrebări preliminare arătând că legalitatea reglementării în cauză în acțiunea principală depinde de interpretarea articolului 49 TFUE pe care o va efectua Curtea.

În al doilea rând, nu rezultă în mod evident că interpretarea solicitată nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul acțiunilor principale ori că problema ar fi de natură ipotetică.

Într‑adevăr, este cert că reclamanții din acțiunea principală au cetățenie spaniolă şi că toate elementele acțiunii principale sunt circumscrise în interiorul unui singur stat membru. Cu toate acestea, astfel cum rezultă din jurisprudență, răspunsul Curții poate fi util instanței de trimitere chiar şi în astfel de împrejurări, în special în cazul în care dreptul național i‑ar impune să acorde unui cetățean spaniol aceleaşi drepturi precum cele conferite în aceeaşi situație de dreptul Uniunii unui cetățean al altui stat membru[159].

În plus, dacă o reglementare națională precum cea în discuție în acțiunea principală – care este aplicabilă fără deosebire resortisanților spanioli şi resortisanților altor state membre – nu poate intra, în general, sub incidența dispozițiilor referitoare la libertățile fundamentale garantate de tratat decât în măsura în care aceasta se aplică unor situații care au legătură cu schimburile comerciale dintre statele membre, nu poate fi nicidecum exclus ca resortisanți stabiliți în alte state membre decât Regatul Spaniei să fi fost sau să fie interesați să exploateze farmacii în comunitatea autonomă Asturias[160].

În al treilea rând, trebuie să se constate că deciziile de trimitere descriu în mod suficient cadrul juridic şi factual al acțiunilor principale şi că indicațiile furnizate de instanța de trimitere permit să se determine relevanța întrebărilor adresate. Astfel, aceste decizii au acordat părților interesate o posibilitate efectivă de a prezenta observații în conformitate cu articolul 23 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, aşa cum atestă, de altfel, conținutul observațiilor depuse în prezentele proceduri."

---

[158] C‑94/04 şi C‑202/04, Cipolla şi alții, hotărârea din 5 decembrie 2006, ECR 2005 p. I-10423, ECLI:EU:C:2005:741, pct. 25; C‑222/05-C‑225/05, van der Weerd şi alții, hotărârea din 7 iunie 2007, ECR 2007 p. I-4233, ECLI:EU:C:2007:318, pct. 22.

[159] C‑451/03, Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, hotărârea din 30 martie 2006, ECR 2006 p. I-2941, ECLI:EU:C:2006:208, pct. 29.

[160] C‑384/08, Attanasio Group, hotărârea din 11 martie 2010, ECR 2010 p. I-2055, ECLI:EU:C:2010:133, pct. 23-24.

Cerința ca litigiul să fie real, iar nu construit, este esențială pentru cooperarea jurisdicțională între instanțele statelor membre şi Curtea de Justiție. Curtea nu este o entitate doctrinară, care să construiască ipoteze ci are competența de a interpreta dreptul Uniunii, atunci când se aplică.

§ 9. Rolul părților

În fața Curții de Justiție nu există propriu-zis părți sau, cum s-a exprimat chiar Curtea, procedura trimiterii preliminare se caracterizează prin absența părților în sensul propriu al cuvântului.[161]

Într-o hotărâre recentă,[162] Curtea a subliniat că sunt inadmisibile cereri ale părților:

„Conform unei jurisprudențe constante a Curții, în cadrul cooperării dintre aceasta din urmă şi instanțele naționale, astfel cum este prevăzută la articolul 267 TFUE, numai instanța națională, sesizată cu soluționarea litigiului şi care trebuie să îşi asume răspunderea pentru hotărârea judecătorească ce urmează a fi pronunțată, are competența să aprecieze, luând în considerare particularitățile cauzei pendinte în fața sa, atât necesitatea unei hotărâri preliminare pentru a fi în măsură să pronunțe propria hotărâre, cât şi pertinența întrebărilor pe care le adresează Curții. Competența de a stabili întrebările ce urmează a fi adresate Curții este acordată, aşadar, numai instanței naționale, iar părțile nu pot schimba conținutul acestei competențe.[163]

Pe de altă parte, modificarea conținutului întrebărilor preliminare sau răspunsul la întrebări suplimentare menționate de părți ar fi incompatibil cu obligația Curții de a asigura guvernelor naționale şi părților interesate posibilitatea de a prezenta observații conform articolului 23 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, având în vedere că, în temeiul acestei dispoziții, numai deciziile de trimitere sunt notificate părților interesate[164].”

§ 10. Rolul judecătorului național

Judecătorul național este obligat să ducă la îndeplinire dispozițiile art. 267 TFUE. [165]

Recomandările în atenția instanțelor naționale, referitoare la efectuarea trimiterilor preliminare trec în responsabilitatea judecătorului o seamă de elemente factuale, pe care acesta le cunoaşte în mod direct şi în funcție de care poate aprecia cel bine oportunitatea trimiterii.

Judecătorul național are şi obligația de a respecta dreptul național. Pentru procedura națională, trimiterea preliminară este un incident sau o excepție. În

[161] Cauzele conexate 28 şi 30/62, Da Costa şi Schaake, 27 martie 1963, ECR 1963, p. 31, ECLI:EU:C:1963:6.
[162] C-605/12, Welmory, hotărârea din 16 octombrie 2014, ECLI:EU:C:2014:2298.
[163] Pe larg C-316/10, Danske Svineproducenter, EU:C:2011:863, pct. 32 şi jurisprudența citată.
[164] C-316/10, Danske Svineproducenter, EU:C:2011:863, pct. 33 şi jurisprudența citată.
[165] Cauza 166/73, Rheinmühlen, hotărârea din 16 ianuarie 1974, Rec. p. 33, pct. 3.

consecință, instanța va lua toate măsurile care decurg de aici, de exemplu va suspenda acțiunea de drept (cum este în dreptul român) sau facultativ (Danemarca şi Slovacia, deşi de cele mai multe ori, acțiunea se suspendă).[166]

În situația în care instanța va respinge trimiterea preliminară, va trebui să se aibă în vedere posibila răspundere a statului pentru nerespectarea dreptului Uniunii Europene. În acest context aducem în atenție posibilitatea răspunderii statului membru pentru încălcarea dreptului UE. Experiența română într-o acțiune directă pentru angajarea răspunderii statului pentru refuzul trimiterii preliminare poate furniza un punct de reper cu privire la consecințele unei asemenea acțiuni.[167]

„Prin acțiunea înregistrată pe rolul instanței, reclamantul a chemat în judecată statul român, prin Ministerul Finanțelor Publice, reprezentat de Direcția Generală a Finanțelor Publice a Municipiului Bucureşti, solicitând ca, prin hotărârea pe care instanța urma să o pronunțe, să dispună obligarea pârâtului la plata sumei de 13425 USD ca echivalent al prejudiciului moral suferit prin încălcarea obligației unei instanțe române de a respecta prevederile Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene."

În concluziile scrise pe care apărătorul intimatei-reclamante le-a depus la dosarul cauzei, acesta a cerut instanței să sesizeze Curtea de Justiție cu o serie de întrebări privind interpretarea anumitor norme din Regulamentul nr. 44/2001. Însă, instanța a considerat că această cerere a fost formulată după închiderea dezbaterilor, în timpul etapei deliberării, moment la care „nu mai pot fi făcute cereri noi".

Tribunalul Bucureşti a respins recursul ca nefondat[168], arătând că „încălcarea obligației de solicitare a hotărârii preliminare de către instanța națională poate conduce la atragerea răspunderii statului membru pentru încălcarea dreptului comunitar față de partea vătămată, dacă încălcarea produce prejudicii unei părți în proces." Tribunalul Bucureşti a avut în vedere cauza *Köbler* în motivarea hotărârii.

§11. Refuzul formulării trimiterii preliminare

§11. 1. Tipologia refuzului formulării trimiteri preliminare

Refuzul formulării trimiterii preliminare este, cum am arătat, de competența exclusivă a instanței naționale. Astfel cum nici recursul împotriva trimiterii nu produce în realitate vreun efect, nici recursul cu privire la refuzul trimiterii nu poate conduce la obligarea instanței inferioare (a cărei absență a trimiterii a fost atacată) de către instanța superioară pentru a formula o trimitere preliminară.

---

[166] Pe larg: **Mihai Şandru, Mihai Banu, Dragoş Călin**, *Suspendarea procedurii de către instanța judecătorească din România în situația efectuării unei trimiteri preliminare către Curtea de Justiție potrivit reglementării noului Cod de procedură civilă*, Curierul Judiciar, nr. 1/2013, p. 54-55, disponibil aici http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2466262

[167] **Mihai Şandru, Mihai Banu, Dragoş Călin**, *Există sancțiuni pentru încălcarea obligației instanței naționale de efectuare a unei trimiteri preliminare la Curtea de Justiție?* [*Are there any sanctions for breaching the duty to refer to the European Court of Justice?*], Curierul Judiciar, nr. 12/2014, p. 708-713.

[168] Trib. Bucureşti, secția a V-a civilă, decizia nr. 137 R din 21.01.2014, nepublicată.

Tipologia refuzului trimiterii preliminare poate avea în vedere următoarele aspecte:[169]

- Elemente ratione temporis;[170]
- Existența unei căi de atac: „instanța a apreciat că nu este necesară pronunțarea unei decizii de către Curtea Europeană de Justiție, mai ales că sentința pronunțată poate fi atacată cu recurs”[171];
- *R*espingerea cererii de sesizare a Curții de Justiție în temeiul teoriei „*acte clair*”;
- *D*ezlegarea pricinii se deduce din jurisprudența Curții de Justiție sau se impune cu evidență;
- Repartizarea competențelor prin art. 267 TFUE şi absența pertinenței şi utilității trimiterii preliminare pentru soluționarea acțiunii;
- Termenul de transpunere a unei directive şi inutilitatea trimiterii preliminare;
- Lipsa utilității unui răspuns al Curții de Justiție;
- Respingerea cererii de trimitere preliminară având ca obiect interpretarea unui act de drept internațional public.

În cele ce urmează von exemplifica în unele din situațiile cele mai importante.

*§11.2. R*espingerea cererii de sesizare a Curții de Justiție în temeiul teoriei „*acte clair*”

Curtea de Apel Bucureşti[172] a reținut că „obligativitatea sesizării CJUE nu apare însă ca un automatism, tribunalul ce judecă în ultimă instanță nefiind ținut la a adresa o întrebare preliminară îndată ce necesitatea formulării ei este invocată de părți. Instanța națională îşi păstrează competența de a aprecia asupra pertinenței şi utilității unui răspuns al CJUE pentru soluționarea litigiului intern.”[173]

„Nu există neclarități în transpunerea Directivei 2000/35/CE în plan național, astfel că nu se impune sesizarea Curții Europene; în al doilea rând, are în

[169] Pe larg: **Mihai Şandru, Mihai Banu, Dragoş Calin**, Refuzul instanțelor naționale de a trimite întrebări preliminare. Jurisprudența românească, C. H. Beck, 2013, p.
[170] **Mihai Şandru, Mihai Banu, Dragoş Călin**, *Procedura trimiterii preliminare*..., op. cit., p. 68 şi urm.
[171] C.A. Iaşi, Secția penală şi pentru cauze cu minori, dosar nr. 725/45/2010, sentința din 26 noiembrie 2010, **Mihai Şandru, Mihai Banu, Dragoş Călin**, *Procedura trimiterii preliminare*..., op. cit., p. 95 şi urm.
[172] T. Timiş, Secția civilă, dosar nr. 8478/30/2010, încheierea din 28 februarie 2011, în **Mihai Şandru, Mihai Banu, Dragoş Călin**, *Procedura trimiterii preliminare*..., op. cit., p. 103 şi urm.
[173] C.A. Bucureşti, Secția a VIII-a contencios administrativ şi fiscal, dosar nr. 3785/2/2011, în **Mihai Şandru, Mihai Banu, Dragoş Călin**, *Procedura trimiterii preliminare*..., op. cit., p. 106.

vedere instanța şi criterii de oportunitate, apreciind, în concordanță cu practica CJUE, că pentru un litigiu de o asemenea valoare nu se impune sesizarea".[174]

§11.3. Dezlegarea pricinii se deduce din jurisprudența Curții de Justiție sau se impune cu evidență

Într-o cauză[175], respingerea cererii de sesizare a Curții de Justiție, s-a făcut prin invocarea clarității răspunsului astfel: „[…] instanța apreciază că răspunsul la toate cele [trei] întrebări adresate de către pârâtă […] se poate desprinde cu claritate din interpretarea şi coroborarea prevederilor Legii 193/2000 cu prevederile Directivei 93/13 a C.E.E. Iar în măsura în care pe fondul cauzei, deliberând, instanța va constata existența vreunui eventual conflict între prevederile Directivei 93/13 (sau ale altui act normativ comunitar), evident că prioritate de aplicare va avea dreptul comunitar („hotărârea Simmenthal"- cauza 106/77)".

De asemenea, materia clauzelor abuzive a beneficiat de acelaşi tip de hotărâre, cererea de sesizare a Curții de Justiție a fost respinsă prin încheiere[176] reținându-se succint că, „[f]ață de cererea de înaintare a întrebărilor preliminare către CJUE formulată de pârâtă, urmează a o respinge, având în vedere că instanța națională este competentă să decidă dacă o clauză contractuală îndeplineşte condițiile pentru a fi considerată abuzivă".

§11.4. Repartizarea competențelor prin art. 267 TFUE şi absența pertinenței şi utilității trimiterii preliminare pentru soluționarea acțiunii

Încheierea pronunțată la 16 aprilie 2008 de Judecătoria sectorului 1 Bucureşti a respins cererea de sesizare a Curții de Justiție privind interpretarea noțiunii de domiciliu folosită de Regulamentul nr. 2201/2003 şi lămurirea acelei noțiuni prin prisma legislației naționale, respectiv dispozițiile Decretului-lege nr. 31/1954 şi ale Legii nr. 105/1992, constatând că „prin [r]egulamentul amintit anterior se stabileşte în mod cert competența teritorială a instanțelor judecătoreşti privind soluționarea cauzelor având ca obiect divorțul şi cererile accesorii acestuia în fața instanțelor din statele membre UE, implicit şi din România, astfel încât o explicare a noțiunii de domiciliu de către Curtea de Justiție a Comunităților Europene în temeiul art. 177 din Tratatul CEE ar fi lipsită de interes."[177]

---

[174] Jud. sectorului 2 Bucureşti, Secția civilă, dosar nr. 783/300/2012, **Mihai Şandru, Mihai Banu, Dragoş Călin**, *Procedura trimiterii preliminare*..., op. cit., p. 108-109. "Sistemul trimiterii preliminare precizat la art. 267 TFUE nu impune vreun plafon *de minimis* în privința litigiului aflat pe rolul instanței de trimitere."

[175] T. Bucureşti, Secția a VI-a civilă, dosar nr. 43963/3/2011, încheierea din 17 noiembrie 2011, în **Mihai Şandru, Mihai Banu, Dragoş Călin**, *Procedura trimiterii preliminare*..., op. cit., p. 111.

[176] T. Bucureşti, Secția a VI-a comercială, dosar nr. 62514/3/2010, încheierea din 6 iulie 2011, în **Mihai Şandru, Mihai Banu, Dragoş Călin**, *Procedura trimiterii preliminare*..., op. cit., p. 112.

[177] Jud. sectorului 1 Bucureşti, dosar nr. 19946/299/2007, în **Mihai Şandru, Mihai Banu, Dragoş Călin**, *Procedura trimiterii preliminare*..., op. cit., p. 118.

§ 11.5. Lipsa utilității unui răspuns al Curții de Justiție

„Sesizarea CJUE se poate dispune în ipoteza în care instanța națională apreciază că dispozițiile dreptului comunitar nu sunt suficient de clare, iar o hotărâre preliminară prin care CJUE interpretează aceste dispoziții îi este utilă pentru soluționarea litigiului în cadrul căruia s-a solicitat sesizarea CJUE. În speță, prevederile din cele două directive vizate de întrebările preliminare ale petentei nu necesită a fi interpretate de CJUE, pentru soluționarea cauzei nefiind utilă o hotărâre preliminară. Deşi întrebările preliminare conțin o anumită interpretare pe care petenta o dă dispozițiilor europene, solicitându-se CJUE să se pronunțe dacă acestea trebuie interpretate în sensul respectiv, aceasta urmăreşte obținerea unui punct de vedere cu privire la legalitatea actului administrativ al autorității contractante pe care l-a contestat la CNSC, respectiv cu privire la modul în care autoritatea a făcut aplicarea prevederilor din documentația de atribuire în raport de înscrisurile prezentate de petentă în cadrul procedurii de atribuire."[178]

§11.6. Respingerea cererii de trimitere preliminară având ca obiect interpretarea unui act de drept internațional public

Prin decizia civilă nr. 670 din 7 iunie 2010[179], Curtea de Apel Bucureşti a respins cererea de sesizare a Curții de Justiție, în vederea pronunțării unei hotărâri preliminare de interpretare a dispozițiilor Convenției europene de la Haga din anul 1980 asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii. În motivare, instanța a reținut că „posibilitatea de a se pronunța o hotărâre preliminară rezultă nu numai din cele două tratate ca atare, ci şi din sau în legătură cu unele *convenții internaționale încheiate sub auspicii europene*, în privința cărora statele membre au convenit intervenția Curții pentru probleme de interpretare. Este cazul, spre exemplu, al unor [p]rotocoale privind Convenția din 29 februarie 1968 privind recunoaşterea reciprocă a societăților comerciale şi a persoanelor juridice şi Convenția din 27 septembrie 1968 privind competența şi executarea hotărârilor în materie civilă şi comercială. Or, Convenția asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii *nu intră* în niciuna din aceste categorii care circumscriu *ordinea juridică comunitară*. Din contră, [c]onvenția în discuție a fost adoptată într-un alt cadru juridic, respectiv în şedința plenară din 24 octombrie 1980, în unanimitate, de statele prezente la *Sesiunea a XIV-a a Conferinței de la Haga de drept internațional privat* (Germania, Australia, Austria, Belgia, Canada, Danemarca, Spania, SUA, Finlanda, Franța, Grecia, Irlanda, Japonia, Luxemburg, Norvegia, Olanda, Portugalia, Marea Britanie, Suedia, Elveția, Cehoslovacia, Venezuela şi Iugoslavia), mare parte dintre acestea nefiind membre ale fostelor

[178] În cauza petenta formulase nu mai puțin de 16 întrebări preliminare. Curtea de Apel Bucureşti, Secția a VIII-a contencios administrativ şi fiscal, dosar nr. 11159/2/2011, în **Mihai Şandru, Mihai Banu, Dragoş Călin**, *Procedura trimiterii preliminare*..., op. cit., p. 192.

[179] C.A. Bucureşti, Secția a III-a civilă şi pentru cauze cu minori şi de familie, dosar nr. 37334/3/2009, în **Mihai Şandru, Mihai Banu, Dragoş Călin**, *Procedura trimiterii preliminare*..., op. cit., p. 235.

Comunități Europene. De aceea, Convenția de la Haga din 25 octombrie 1980 asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii nu poate face obiect al interpretării CJUE prin intermediul hotărârii preliminare. Acest argument decisiv şi dirimant a fost folosit şi de către prima instanță, care a arătat că singura condiție pentru admiterea unei cereri de trimitere preliminară este aceea ca întrebările să se refere la prevederile dreptului comunitar, Curtea neconsiderându-se competentă să răspundă unor întrebări care exced sfera de aplicare a dreptului comunitar".

§11.7. Motivarea refuzului formulării trimiterii preliminare

Condiția esențială în această privință este motivarea (pertinentă a) refuzului trimiterii.[180]

§12. Condițiile de aplicare a procedurii accelerate şi a procedurii de urgență

În pct. 31-33 din Recomandările sale, Curtea de Justiție are în vedere procedurile accelerate şi de urgență, care în materia Regulamentului nr. 606/2013 sunt posibile, mai frecvente decât în cazul altor directive sau regulamente

Potrivit articolului 105 din Regulamentul de procedură, o trimitere preliminară poate fi judecată potrivit procedurii accelerate, care derogă de la prevederile regulamentului menționat, în cazul în care natura cauzei impune examinarea acesteia în termen scurt. Întrucât această procedură impune constrângeri importante tuturor actorilor din procedură, în special ansamblului statelor membre, chemați să depună observații, scrise sau orale, în termene mult mai scurte decât termenele obişnuite, aplicarea sa nu trebuie să fie solicitată decât în împrejurări speciale care justifică o pronunțare rapidă de către Curte asupra întrebărilor adresate. Potrivit unei jurisprudențe constante, numărul important de persoane sau de situații juridice potențial vizate de decizia care trebuie să fie dată de instanța de trimitere după ce a sesizat Curtea cu titlu preliminar nu constituie în sine o împrejurare excepțională susceptibilă să justifice recurgerea la procedura accelerată.

Această constatare se impune cu atât mai mult în ceea ce priveşte procedura preliminară de urgență, prevăzută la articolul 107 din Regulamentul de procedură. Această procedură, care nu se aplică decât în domeniile reglementate de titlul V din partea a treia din TFUE, referitor la spațiul de libertate, securitate şi justiție, presupune astfel constrângeri chiar şi mai importante pentru actorii vizați, întrucât limitează numărul părților autorizate să depună observații scrise şi permite, în

---

[180] **Constantin Mihai Banu, Daniel Mihail Şandru, Dragoş Alin Călin**, *Trends and patterns in preliminary references in courts of Romania. Issues related to the charter of fundamental rights of the European Union and the European convention on human rights*, Law Review, Volume VI, Issue 2, July- December 2016, p. 97-124. Articolul este disponibil aici http://internationallawreview.eu/article/trends-and-patterns-in-preliminary-references-in-courts-of-romania-issues-related-to-the-charter-of-fundamental-rights-of-the-european-union-and-the-european-convention-on-human-rights

cazuri de extremă urgență, să se omită complet faza scrisă a procedurii în fața Curții. Prin urmare, aplicarea acestei proceduri nu trebuie să fie solicitată decât în împrejurări în care este absolut necesară pronunțarea foarte rapidă de către Curte asupra întrebărilor adresate de instanța de trimitere.

Fără a fi posibil să se enumere aici în mod exhaustiv asemenea împrejurări, mai ales din cauza caracterului variat şi evolutiv al normelor dreptului Uniunii care reglementează spațiul de libertate, securitate şi justiție, o instanță națională poate, de exemplu, să ia în considerare prezentarea unei cereri de aplicare a procedurii preliminare de urgență în cazul, prevăzut la articolul 267 al patrulea paragraf TFUE, al unei persoane deținute sau private de libertate, atunci când răspunsul la întrebarea adresată este determinant pentru aprecierea situației juridice a acelei persoane, sau atunci când, cu ocazia unui litigiu privind autoritatea părintească sau stabilirea domiciliului copiilor de vârstă mică, competența instanței sesizate în temeiul dreptului Uniunii depinde de răspunsul la întrebarea preliminară.

§ 13. Invocarea Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene

§13.1. Domeniul de aplicare CDFUE

Așa cum s-a arătat în jurisprudența Curții, domeniul de aplicare al Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene este limitat la aplicarea în condițiile art. 51 din Cartă.

În literatura ştiințifică s-a arătat că importanța art. 53 CDFUE[181] nu trebuie subestimată pentru interpretările pe care instanțele naționale trebuie să le realizeze.[182] Cu toate acestea într-o hotărâre, Curtea de Apel Galați a respins contestația în anulare[183], o cale extraordinară de atac, înlăturând de la aplicare şi art. 53 CDFUE.

„Contestația nu poate fi primită nici prin raportare la dispozițiile art. 6 punctul 1 teza 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului şi art. 47, 51-53 din Carta Drepturilor Fundamentale cu referire la art. 6 din Tratatul Uniunii Europene care garantează dreptul la un proces echitabil, invocate de către contestatoare ca temeiuri de drept ale cererii sale.

---

[181] Potrivit art. 53 CDFUE "*Nici una dintre dispozițiile prezentei carte nu poate fi interpretată ca restrângând sau aducând atingere drepturilor omului şi libertăților fundamentale recunoscute, în domeniile de aplicare corespunzătoare, de dreptul Uniunii şi dreptul internațional, precum şi de convențiile internaționale la care Uniunea sau toate statele membre sunt părți, şi în special Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăților fundamentale, precum şi prin constituțiile statelor membre*".

[182] **Beatriz Pérez de las Heras**, *The Charter of Fundamental Rights as a New Element of European Identity and Beyond* în vol. **Beatriz Pérez de las Heras (Ed.)**, *Democratic Legitimacy in the European Union and Global Governance. Building a European Demos*, Palgrave, 2017, p. 122-123. Cu privire la Regulamentul nr. 606/2013, se consideră că edictarea acestuia este o modalitate, un instrument de protecție a drepturilor omului în UE.

[183] Curtea de Apel Galați, Secția I Civilă, Decizia civilă nr.460/R/2013, nepublicată, disponibilă aici http://rolii.ro/hotarari/5898a8d6e490097c19001d94

Contestația în anulare nu constituie un mijloc de reformare a unei hotărâri judecătoreşti, chiar şi greşită, dată în recurs, întrucât instanța învestită cu soluționarea unei asemenea cereri este ținută să verifice numai dacă există vreunul dintre motivele limitativ prevăzute de lege pentru care poate fi promovată această cale extraordinară de atac, neputând să examineze justețea soluției pronunțate.

Cu alte cuvinte, instanța chemată să soluționeze o cale extraordinară de atac va analiza cererea din perspectiva rigorilor legale ce impun protejarea securității raporturilor juridice."

Judecătoria Sectorului 5 Bucureşti, prin încheierea pronunțată la 4 februarie 2010, a respins ca inadmisibilă cererea de sesizare a Curții de Justiție, „întrucât interpretarea dată de art. 36 din Legea nr.18/1991 raportat la art. 17 din Carta [d]repturilor [f]undamentale a Uniunii Europene contravine legii europene". Judecătoria a reținut că „instanțele naționale nu pot să ceară CJUE să interpreteze dreptul comunitar prin declararea unei prevederi din legislația națională ca fiind compatibilă sau incompatibilă cu dreptul comunitar, întrucât misiunea Curții este de a interpreta dreptul comunitar, iar nu aplicarea acestuia în dreptul național. De asemenea, obiectul acestui control pe calea acțiunii preliminare nu îl poate constitui interpretarea normelor naționale prin prisma Cartei [d]repturilor [f]undamentale a Uniunii Europene, aceasta intrând în atribuțiile judecătorului național (Hotărârea din 30 noiembrie 1995, C-55/94, *Reinhard Gebhard*)." Instanța nu a observat faptul că obiectul cauzei se situa probabil în afara domeniului de aplicare a dreptului Uniunii (a cartei), preferând, în schimb, afirmarea repartizării competențelor în sistemul art. 267 TFUE.[184]

Potrivit art. 51, CDFUE se adresează instituțiilor, organelor, oficiilor şi agențiilor Uniunii, cu respectarea principiului subsidiarității, precum şi statelor membre numai în cazul în care acestea pun în aplicare dreptul Uniunii. Prin urmare, acestea respectă drepturile şi principiile şi promovează aplicarea lor în conformitate cu atribuțiile pe care le au în acest sens şi cu respectarea limitelor competențelor conferite Uniunii de tratate.

În ultimii ani, instanțele judecătoreşti din România au recurs la Carta drepturilor fundamentale pentru orientări şi inspirație, inclusiv în anumite cauze care nu intrau în domeniul de aplicare al dreptului UE, ceea ce demonstrează mai mult o evidentă necunoaştere a domeniului de aplicare al Cartei, cu numeroase confuzii asupra unor aspecte simpliste.[185]

---

[184] Jud. Sectorului 5 Bucureşti, Secția a II-a civilă, dosar nr. 7825/302/2009, în **Mihai Şandru, Mihai Banu, Dragoş Călin**, *Procedura trimiterii preliminare*..., op. cit., p. 118.

[185] Pe larg: **Dragoş-Alin Călin, Constantin Mihai Banu, Daniel-Mihail Şandru**, *„National Report: Romania"*, în volumul **Laurence Burgorgue-Larsen (dir.)**, „*La Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne saisie par les juges en Europe/ The Charter of Fundamental Rights as apprehended by Judges in Europe*", Cahiers européens nr.10, IREDIES – Institut de recherche en droit international et européen de la Sorbonne, Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne, Pedone, Paris, 2017, p. 599 şi urm.

§13.2. Trimiteri preliminare efectuate de instanţele româneşti. C-434/11, Corpul Național al Poliţiştilor[186]

O trimitere preliminară de la Tribunalul Alba, prin care s-a dispus, într-o cauză având ca obiect reducerile salariale privind funcţionarii publici (de 25 %), sesizarea Curții de Justiție a Uniunii Europene cu întrebarea „Prevederile art. 17 alin. 1, art. 20 şi art. 21 alin. 1 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene trebuie interpretate în sensul că se opun unor reduceri salariale precum cele operate de [s]tatul român prin Legea nr. 118/2010 şi Legea nr. 285/2010", ridică un aspect esențial în privința stabilirii domeniului de aplicare a Cartei drepturilor fundamentale.

Statele membre sunt obligate să aplice dispozițiile cartei *doar* atunci când pun în aplicare dreptul UE; Curtea a precizat că poate interpreta dreptul UE în lumina cartei, în limitele competențelor atribuite ei [Hotărârea din 5 octombrie 2010, cauza C-400/10 PPU, *McB*]. În plus, aceeaşi instanță a arătat şi că limitarea de la art. 51 alin. (1) din cartă nu a fost modificată prin intrarea în vigoare la 1 decembrie 2009 a Tratatului de la Lisabona, moment de la care, în temeiul art. 6 alin. (1) UE (care precizează că dispozițiile cartei nu extind în niciun fel competențele UE definite în tratate), carta a dobândit aceeaşi valoare juridică cu cea a tratatelor [Ordonanța din 1 martie 2011, cauza C-457/09, *Chartry*].

„În cadrul unei trimiteri preliminare în temeiul art. 267 TFUE, Curtea poate interpreta dreptul Uniunii numai în limitele competențelor atribuite Uniunii Europene.[187] În ceea ce priveşte cerințele care rezultă din protecția drepturilor fundamentale, potrivit unei jurisprudențe constante, acestea sunt obligatorii pentru statele membre atunci când pun în aplicare dreptul Uniunii.[188] Cu toate acestea, potrivit art. 51 alin. (1) din cartă, dispozițiile sale se adresează „statelor membre numai în cazul în care acestea pun în aplicare dreptul Uniunii" şi că, potrivit art. 6 alin. (1) TUE, care atribuie valoare obligatorie cartei, aceasta nu creează nicio competență nouă pentru Uniune şi nu modifică competențele acesteia din urmă.[189] Dat fiind că decizia de trimitere nu cuprinde niciun element concret în temeiul căruia să se poată considera că Legea nr. 118/2010 şi Legea nr. 285/2010 urmăresc să pună în aplicare dreptul Uniunii, competența Curții de a răspunde la prezenta cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare nu este demonstrată."

---

[186] C-434/11, Corpul Național al Poliţiştilor, Ordonanța din 14 decembrie 2011, ECR 2011 p. I-196*, Summ.pub., ECLI:EU:C:2011:830.

[187] A se vedea Hotărârea din 5 octombrie 2010, McB., C-400/10 PPU, nepublicată încă în Repertoriu, punctul 51, precum şi Ordonanța din 22 iunie 2011, Vino, C-161/11, punctele 25 şi 37.

[188] A se vedea Hotărârea din 11 octombrie 2007, Möllendorf şi Möllendorf-Niehuus, C-117/06, Rep., p. I-8361, punctul 78, Ordonanța din 12 noiembrie 2010, Asparuhov Estov şi alții, C-339/10, nepublicată. încă în Repertoriu, punctul 13, precum şi Ordonanța din 1 martie 2011, Chartry, C-457/09, nepublicată încă în Repertoriu, punctul 22.

[189] A se vedea Hotărârea McB., punctul 51, şi Ordonanțele Asparuhov Estov şi alții, punctul 12, Chartry, punctele 23 şi 24, precum şi Vino, punctul 24.

13.3. Respingerea formulării trimiterii preliminare

În cadrul unui recurs în fața Înaltei Curți de Casație şi Justiție, una din părți (recurenta-chemată în garanție) a formulat o cerere de sesizare a Curții de Justiție, respinsă printr-o încheiere din 24 februarie 2009. Cele două întrebări preliminare propuse aveau următoarea formulare:

„1. dacă dispozițiile art. 41 şi art. 47 din Carta [d]repturilor [f]undamentale a Uniunii Europene au efect direct în dreptul intern, respectiv dacă resortanții pot invoca, în aceste temeiuri, drepturi pe care instanța națională trebuie să le protejeze; 2. în caz afirmativ, - dacă dispozițiile susmenționate au în vedere şi protejarea dreptului procesual al părții de a stinge raportul litigios prin recunoaşterea pretențiilor care i se opun, - dacă pronunțarea unei hotărâri judecătoreşti, pe fondul dreptului substanțial dedus judecății, fără a fi soluționată, în prealabil, cererea de valorificare a dreptului părții de a recunoaşte pretențiile care i se opun reprezintă o încălcare a principiului aşteptării legitime şi a justului echilibru procesual privind dreptul la apărare".

Înalta Curte de Casație şi Justiție a respins cererea recurentei-chemată în garanție de adresare a unei trimiteri preliminare. „Analizând pertinența întrebării ce se solicită a fi adresată C.E.J., Înalta Curte reține, în primul rând, care este conținutul dispozițiilor care fac obiectul întrebărilor preliminare. Astfel, potrivit art. 41 [alin.] (1) din Carta [d]repturilor [f]undamentale a Uniunii Europene - Dreptul la o bună administrare - „Orice persoană are dreptul de a beneficia, în ce priveşte problemele sale, de un tratament imparțial, echitabil şi într-un termen rezonabil din partea instituțiilor, organelor, oficiilor şi agențiilor Uniunii", iar potrivit art. 47 [alin.] (1) - Dreptul la o cale de atac eficientă şi la un proces echitabil - „Orice persoană ale cărei drepturi şi libertăți garantate de dreptul Uniunii sunt încălcate are dreptul la o cale de atac eficientă în fața unei instanțe judecătoreşti, în conformitate cu condițiile stabilite de prezentul articol." În primul rând,[190] întrucât „[...] art. 41 şi 47 din Carta [d]repturilor [f]undamentale nu au o legătură directă cu cauza, ele conținând reglementări cu caracter foarte general care îşi găsesc corespondent şi aplicabilitate deplină în dreptul intern al României. Aceste reglementări se regăsesc în prevederile legilor române şi sunt aplicate constant şi consecvent de instanțele românești. Ca atare, interpretarea şi aplicarea normelor invocate – art. 41 şi 47 din Carta [d]repturilor [f]undamentale – se poate face în mod corect de instanțele naționale, nelăsând loc nici unei îndoieli rezonabile care să justifice pertinența unei întrebări preliminare cu privire la aceste prevederi.[191]

[190] Al doilea motiv de respingere a cererii a privit aplicarea cartei (atât materială, cât şi temporală) la data soluționării litigiului (înainte de intrarea în vigoare a Cartei, 2009).

[191] Î.C.C.J., secția comercială, dosar nr. 2712/3/2006, încheierea din 24 februarie 2009, nepublicată. A se vedea şi Tribunalul Botoşani, Secția I Civilă, încheierea din 4 noiembrie 2014, dosar nr. 2605/40/2014, nepublicată; Curtea de Apel Bucureşti, Secția a VII-a civilă şi pentru cauze privind conflicte de muncă şi asigurări sociale, încheierea din 25 ianuarie 2012, nepublicată.

§13.4. Efectul direct al CDFUE – Curtea de Apel Bucureşti

La 19 septembrie 2014, în contextul dispunerii unor concedieri colective pentru cazul insolvenței unei societăți [comerciale], Curtea de Apel Bucureşti a pronunțat decizia nr. 1232, decizie în apel. Apelantul a avansat mai multe motive în sensul nulității deciziei de concediere, printre care încălcarea dreptului la informare şi consultare în cazul concedierii colective, instituit la art. 27 din Carta drepturilor fundamentale şi prin Directiva 98/59.

Curtea de apel a analizat hotărârea *Claes şi alții*, invocată de apelant, care a susținut „că ar fi obligatorie interpretarea dată de Curtea de Justiție în sensul că, inclusiv în situația dizolvării sau lichidării societății, prevederile art. 1-3 din Directiva 98/59/CE sunt obligatorii şi trebuie respectate şi de administratorul judiciar"; or, instanța a reținut că, „având în vedere şi hotărârea invocată, dar şi pe cea pronunțată în cauza Mono Car Styling, constatăm că se pune problema posibilității interpretării dreptului național în conformitate cu dispozițiile directivei. Dreptul intern este reprezentat în cauză de norma specială, respectiv art. 86 alin. (6) din Legea nr. 85/2006, în forma în vigoare la data concedierii, care, însă, este foarte clară, în sensul dispensării administratorul judiciar de parcurgerea procedurii de informare şi de consultare, prevăzută de art. 68-72 [din] Codul muncii, care transpun Directiva nr. 98/59, cu excepția acordării de preavizului de 15 zile lucrătoare"

Instanța a tratat argumentul apelantului în sensul „aplicării directe" a art. 27 din Carta drepturilor fundamentale; ea a respins efectul direct orizontal al dispoziției cartei (singură sau coroborată cu dispozițiile directivei), făcând referire la hotărârea *AMS*, iar apoi a precizat că, „referitor la limita interpretării conforme în norma statului, cu importanță în prezentul litigiu, trebuie reținut conținutul categoric, clar al legii interne din prezenta cauză, asemănător sub acest aspect, normei interne franceze din cauza pe rolul Curții Europene". Curtea de apel a considerat că argumentația Curții de Justiție din cauza *AMS* se putea transpune litigiului cu care fusese sesizată. Soluția Curții de Justiție nu poate avea singură un efect direct, dincolo de efectul directivei pe care o interpretează şi dincolo de ceea ce prevede dreptul Uniuni Europene. **Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene nu poate fi aplicată direct dacă directiva nu are efect direct, iar în susținerea acestei concluzii are pertinență hotărârea *AMS*.**[192]

§13. 5. Curtea Constituțională din România şi CDFUE

Legat de aplicarea dispozițiilor Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene de Curtea Constituțională a României, inițial, prin Decizia nr. 871 din 25 iunie 2010, s-a stabilit că prevederile invocate din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene „de principiu, sunt aplicabile în controlul de constituționalitate în măsura în care asigură, garantează şi dezvoltă prevederile constituționale în materia

[192] C-176/12, Association de médiation sociale, hotărârea din 15 ianuarie 2014, ECLI:EU:C:2014:2.

drepturilor fundamentale, cu alte cuvinte, în măsura în care nivelul lor de protecţie este cel puţin la nivelul normelor constituţionale în domeniul drepturilor omului."

Iar normele, aşa cum sunt consacrate în Carta drepturilor fundamentale, „se aplică în egală măsură autorităţilor centrale şi instanţelor regionale sau locale, precum şi organismelor publice, în cazul în care pun în aplicare dreptul Uniunii. Prin urmare, statele membre trebuie, pe cât posibil, să aplice aceste norme în conformitate cu aceste cerinţe. (Hotărârea CJCE din 24 martie 1994 pronunţată în cauza C-2/92, *The Queen and Ministry of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Dennis Clifford Bostock,* pct. 16)" [193]

Mai recent, prin Decizia nr. 64 din 24 februarie 2015 Curtea Constituţională a constatat că „art.153 alin.(1) lit.e) din Tratatul privind funcţionarea Uniunii Europene, art.27 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene şi art.2 şi 3 din 98/59/CE a Consiliului din 20 iulie 1998 privind apropierea legislaţiilor statelor membre cu privire la concedierile colective" au un conţinut suficient de clar, precis şi neechivoc, mai ales prin prisma interpretării date de Curtea de Justiţie a Uniunii Europene prin hotărârea din 3 martie 2011, pronunţată în cauza C-235/10, *David Claes şi alţii împotriva Landsbanki Luxembourg SA*.

„Prin conţinutul lor normativ, actele Uniunii Europene protejează dreptul la *„informarea şi consultarea lucrătorilor",* susţinând şi completând acţiunea statelor membre, aşadar, vizând, în mod direct, dreptul fundamental la protecţia socială a muncii prevăzut de art.41 alin.(2) din Constituţie astfel cum a fost interpretat prin prezenta decizie, text constituţional care asigură un standard de protecţie egal cu cel rezultat din actele Uniunii Europene.[194]

§ 13.6. CDFUE ŞI CEDO în jurisprudenţa naţională

Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie, Secţia I Civilă, prin decizia nr.948 din 31 martie 2015 a reţinut că drepturile prevăzute de Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene „corespund unor drepturi garantate de Convenţia europeană a drepturile omului, *înţelesul şi întinderea lor sunt aceleaşi ca cele definite de convenţie*, deşi legislaţia europeană poate să prevadă o protecţie mai extinsă. […]

---

[193] *Curtea Constituţională a României*, Decizia nr. 871 din 25 iunie 2010 referitoare la obiecţia de neconstituţionalitate a dispoziţiilor Legii privind stabilirea unor măsuri în domeniul pensiilor, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr.433 din 28 iunie 2010. A se vedea şi Decizia nr. 1479 din 8 noiembrie 2011 referitoare la excepţia de neconstituţionalitate a prevederilor art.24 alin.(2) din Legea contenciosului administrativ nr.554/2004, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr.59 din 25 ianuarie 2012, dar şi Decizia nr. 244 din 29 aprilie 2014 referitoare la excepţia de neconstituţionalitate a dispoziţiilor art. 9 din Ordonanţa de urgenţă a Guvernului nr. 84/2012 privind stabilirea salariilor personalului din sectorul bugetar în anul 2013, prorogarea unor termene din acte normative, precum şi unele măsuri fiscal-bugetare, cu referire la art. II art. 18 din Ordonanţa de urgenţă a Guvernului nr. 80/2010 pentru completarea art. 11 din Ordonanţa de urgenţă a Guvernului nr. 37/2008 privind reglementarea unor măsuri financiare în domeniul bugetar, precum şi pentru instituirea altor măsuri financiare în domeniul bugetar, aprobată cu modificări şi completări prin Legea nr. 283/2011, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 467 din 25 iunie 2014.

[194] *Curtea Constituţională a României*, Decizia nr. 64 din 24 februarie 2015 referitoare la excepţia de neconstituţionalitate a prevederilor art.86 alin.(6) din Legea nr.85/2006 privind procedura insolvenţei, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 286 din 28 aprilie 2015.

Dreptul prevăzut de art.17 din Cartă are acelaşi înţeles şi acelaşi domeniu de aplicare ca şi cel garantat prin Convenţia europeană a drepturilor omului, iar restrângerile prevăzute de aceasta nu pot fi depăşite."

Într-o altă cauză, Curtea de Apel Cluj, Secţia I Civilă, prin încheierea din 16 septembrie 2014, a reţinut că apelanta a solicitat sesizarea CJUE cu următoarea întrebare preliminară: „În vederea aplicării şi interpretării prevederilor art.17 alin.1 teza a II-a coroborate cu cele ale art. 47 ale Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, care este momentul la care se consideră finalizată o procedură de expropriere pentru cauză de utilitate publică, care respecta exigenţele celor două texte normative mai sus invocate? Faţă de acest moment, în aplicare dispoziţiilor art. 17 alin.1 teza a II-a şi ale art. 47 ale Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, comunicarea actului administrativ prin care se stabilesc despăgubirile cuvenite expropriatului, face parte din procedura exproprierii sau, dimpotrivă, reprezintă o etapă ulterioară finalizării acesteia?"

Curtea de Apel Cluj a constatat că articolele invocate de apelantă cuprind dispoziţii generale, de principiu, privind garantarea dreptului de proprietate şi dreptul de acces liber la justiţie, fără a cuprinde vreo dispoziţie particulară privind procedura de expropriere. Mai mult, dispoziţii de natura şi sensul celor prevăzute de art. 17 din Carta drepturilor fundamentale, referitoare la dreptul de proprietate, se regăsesc şi în legislaţia naţională, anume în cuprinsul art. 44 şi art. 136 din Constituţia României, revizuită în anul 2003.

§13.7. Concluzii

În volumul semnat de Sergio Carrera[195] se arată că jurisprudenţa Curţii de Justiţie oferă variate exemple în care se referă la viaţa de familie ca la un drept fundamental. Autorul citează în continuarea cauza *Wachauf*[196] *în care se arată că drepturile fundamentale au o interpretare limitată de funcţia socială.* Aceeaşi este situaţia în materia ordinului de protecţie, care nu poate institui restricţii ale unor drepturi în afara cadrului legal, şi într-un sens mai larg, într-un mod disproporţionat. Pentru toate acestea judecătorul naţional este singurul care va trebui să decidă, întrucât eventuala trimitere preliminară la Curtea de Justiţie va soluţiona doar probleme de drept. Iar în aplicarea principiilor Cartei, în litigiul din faţa instanţei naţionale, va trebui să se aibă în vedere, întotdeauna, limitele art. 51-53 din Cartă.

---

[195] **Sergio Carrera**, *In Search of the Perfect Citizen? The Intersection between Integration, Immigration and Nationality in the EU*, Brill, 2009, p. 380-381.

[196] Cauza 5/88, *Wachauf / Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft*, hotărârea din 13 iulie 1989, ECR 1989 p. 2609, ECLI:EU:C:1989:321, pct. 18.

TEMA NR. 6

REFERINȚE SINTETICE DE SOCIOLOGIE. SOCIOLOGIA DREPTULUI: PERSPECTIVE, METODE, INSTRUMENTE DE CERCETARE. SOCIETĂȚILE CONTEMPORANE: REGLEMENTĂRI LEGALE ŞI DIVERSE GRUPURI SOCIALE

6.1. Considerații generale

Asocierea considerațiilor sociologice analizei juridice a temei *Drepturile civile ale cetățenilor europeni - măsurile de protecție în materie civilă* este o întreprindere dificilă, în primul rând din cauza noutății temei.

Dificultatea acestui tip de analiză derivă şi din complexitatea proceselor implicate de proiectul Europei unite, context al obiectivelor proiectului în care este elaborată această lucrare. Construcția europeană presupune, printre alte elemente, o schimbare paradigmatică de esență în definirea a ceea ce indivizii numesc *spațiul nostru*: cetățenia europeană are drept referențial spațiul celor 28 de state membre, suprapus spațiului din interiorul frontierelor naționale.

6.2. Considerații metodologice

Conceptele şi categoriile juridice nu sunt altceva decât abstractizări ale regulilor comportamentelor umane cotidiene; faptul că normele juridice au anumite caracteristici care le diferențiază de celelalte norme sociale (mod de adoptare, structură, garantarea executării prin forța coercitivă a statului în cazul nesupunerii voluntare), nu le face mai puțin sociale, în sensul sociologic al termenului. Ele sunt create în cursul interacțiunii sociale; sunt utilizate de indivizi şi grupuri în situații sociale concrete; sunt interiorizate subiectiv şi utilizate în câmpul social în maniere asemănătoare şi în acelaşi timp diferite, în funcție de poziția ocupată de indivizi în structura socială (poziție determinată de naşterea într-o anumită zonă socială, de achizițiile educaționale, ocupație, venituri etc.).

Modul în care indivizii se raportează la dispozițiile legale, dincolo de imperativul general al normei juridice, este condiționat în bună măsură de elemente exterioare legii. Pentru un practician al dreptului ar putea fi importante aceste elemente: chiar dacă pot părea cumva exterioare procesului judiciar de exemplu, ele reprezintă, de fapt, contextul care condiționează raportul juridic, în sens sociologic: diversitatea raportărilor indivizilor la dispozițiile legale, supunerea la normă sau dimpotrivă, încălcarea acesteia, ca şi utilizarea diversă a reglementărilor

juridice se explică prin diversitatea de poziţii sociale şi de reprezentări asupra lumii, specifice indivizilor din societăţile contemporane.

Această lucrare îmbracă forma unui ghid, destinat profesioniştilor dreptului, în principal judecătorilor învestiţi cu soluţionarea unor spețe concrete, pe baza reglementărilor legale naţionale şi europene. Un ghid este, într-o definiţie minimală, un instrument care orientează o anumită activitate; în măsura în care orientează, îndrumă şi/sau sfătuieşte. Astfel conceput, un asemenea produs trebuie să fie caracterizat prin simplitate şi claritate: funcţia instrumentală trebuie să fie, aşadar, cea predominantă. Introducerea referenţialului sociologic trebuie să răspundă acestor exigenţe.

Principala consecinţă a acestui fapt constă în alegerea perspectivei de analiză: nefiind nici un manual introductiv şi nici o lucrare academică extinsă, am încercat să selectez teme şi abordări care pot servi beneficiarilor drept elemente ale unui context mai larg în care sunt plasate problemele aparent exclusiv propriu - zis juridice.

Pentru exemplificarea modului în care sociologia şi sociologii tratează dreptul am ales prezentarea perspectivei lui Emile Durkheim. Această perspectivă sociologică clasică, pe lângă contribuţia fondatoare la naşterea sociologiei ca ştiinţă (inclusiv sub aspect metodologic), a sociologiei dreptului, ca ramură a sociologiei, influenţează major gândirea sociologică contemporană. Modelul durkheimian de analiză a solidarităţii sociale poate fi replicat, într-o altă cheie, asupra analizei solidarităţii sociale implicată în construcţia europeană: Prin ce mecanisme o simplă adunare de indivizi devine o societate ? Care sunt elementele esenţiale ale acestui proces? Ce tipuri de solidaritate sunt specifice societăţilor simple, cu grad de diferenţiere redus? Dar celor complexe, în care diferenţierea internă este din ce în ce mai accentuată? Care sunt caracteristicile indivizilor şi raporturile dintre aceştia, în funcţie de tipul de societate? În ce manieră chestionarea instituţiilor juridice poate indica tipurile de solidaritate socială şi, prin aceasta, mecanismele prin care o societate funcţionează şi se conservă?

6.3. Perspectiva durkheimiană asupra dreptului. Relaţia încălcarea normei - sancţiune

În lucrările lui Emile Durkheim, unul dintre clasicii sociologiei, analiza dreptului ocupă un loc central. Conform principiilor sale metodologice, dreptul este tratat ca un fapt social[197], în sensul că este exterior indivizilor şi se impune acestora cu o forţă constrângătoare[198]. Acest principiu metodologic e aplicat în analiza

[197] Emile Durkheim, *Regulile metodei sociologice,* Editura Antet, Bucureşti, 1895/2004.

[198] Conceptul de fapt social şi principiul metodologic potrivit căruia faptele social trebuie tratate ca lucruri aveau drept funcţie obţinerea ştiinţificităţii rezultatelor analizei sociologice. În acest sens, E. Durkheim recomanda o atitudine asemănătoare aceleia utilizate de practicanţii ştiinţelor deja mature: înlăturarea prenoţiunilor, considerarea faptelor din societate ca nefiind cunoscute în sensul propriu-zis ştiinţific al termenului, metoda observaţiei, utilizarea metodei comparative. Tot Emile Durkheim utilizează statisticile care încep să fie disponibile în a doua jumătate a secolului XIX (vezi lucrarea *Le suicide. Etude sociologique*, apărută în 1897).

evoluției diviziunii muncii sociale, una dintre analizele sale fundamentale[199]. Regulile juridice sunt utilizate aici ca semne/expresii exterioare ale solidarității sociale. Analizând trecerea de la societățile simple către societățile complexe, Durkheim observă ca acest proces este marcat de o evoluție a regulilor juridice, corespunzător tipului de solidaritate socială dominant. Prin urmare, regulile juridice exprimă relațiile dintre indivizii şi grupurile care formează societatea: în societățile simple, principiul constitutiv al societății este asemănarea indivizilor; în cele complexe (tipul societăților contemporane), principiul este cel al diferențelor dintre indivizi, diferențe ce reclamă complementaritatea acestora (termenul de organic ilustrează tocmai diferențierea internă şi specializarea indivizilor, prin analogie cu lumea biologică).

Participarea la viața socială poartă marca tipului de societate în care acesta trăieşte: în societățile simple, bazate pe solidaritatea mecanică (societățile arhaice), omul, pentru a fi om, trebuie să semene celorlalți, să realizeze în sine toate trăsăturile tipului colectiv; pe măsură ce diviziunea muncii sociale se dezvoltă, solidaritatea organică tinde să devină dominantă, tipul colectiv se estompează, iar individul devine din ce în ce mai mult *persoană*, în sensul de „... sursă autonomă de acțiune", în „...măsura în care există în el ceva care este al lui şi numai al lui şi care îl individualizează, în care este mai mult decât o simplă încarnare a tipului generic al rasei şi al grupului său[200]".

Fiecare tip de solidaritate socială îşi găseşte exprimarea în regulile juridice: solidaritatea mecanică are drept expresie exterioară dreptul represiv, cea organică dreptul restitutiv.

Una dintre cele mai semnificative ilustrări a perspectivei sociologice asupra dreptului este analiza durkheimiană a două instituții centrale din dreptul penal: crima (încălcarea normei, în sens sociologic) şi sancțiunea juridică (pedeapsa).[201]

Perspectiva lui Durkheim asupra crimei constituie una dintre concepțiile teoretice care au influențat în mod decisiv arhitectonica discursului sociologic despre crimă şi criminalitate. În centrul acestei perspective se află ideea de „conştiință colectivă". Conştiința colectivă este definită de către Durkheim în următoarea manieră: "Ansamblul credințelor şi sentimentelor comune majorității membrilor unei aceleiaşi societăți formează un sistem determinat, care are viața sa proprie; putem să-l numim conştiință colectivă sau comună."[202] Forța şi întinderea conştiinței colective variază în funcție de tipul de solidaritate dominant. În societățile fundamentate pe solidaritatea mecanică conştiința colectivă acoperă cea mai mare parte a conştiințelor individuale; sentimentele împărtăşite în comun de către membrii colectivității au o forță extremă, care se manifestă în atitudinea față de crimă şi criminal. În schimb, în societățile al căror principiu constitutiv este

[199] Emile Durkheim, *De la division du travail social*, Edition F. Alcan, Paris, 1893/1991.
[200] Idem, p. 399.
[201] Evident că este numai una din perspectivele sociologiei dreptului. Cum spațiul alocat acestei teme în cadrul ghidului este unul limitat, opțiunea a fost determinată, în principal, de ideea centrală a înțelegerii dreptului ca fapt social şi, în acelaşi timp, de influența perspectivei durkheimiene asupra sociologiei contemporane
[202] E. Durkheim, *Diviziunea muncii sociale*, Ed. Albatros Bucureşti, 1922/2001, p. 97.

solidaritatea organică, sfera de existență acoperită de conştiința colectivă este mai redusă; reacțiile colective față de încălcarea regulilor sunt mai slabe, marja interpretărilor individuale a imperativelor colective fiind mai largă.[203] În alți termeni, legăturilor de solidaritate mecanică le corespunde dreptul represiv, în vreme ce dreptul restitutiv corespunde legăturilor de solidaritate organică. Fiecare tip de drept dispune de un anumit tip de sancțiune: dreptului represiv îi sunt caracteristice sancțiunile represive iar dreptului restitutiv sancțiunile restitutive: "Sancțiunile sunt de două feluri. Unele constau în mod esențial într-o durere sau, cel puțin, o scădere aplicată agentului; ele au ca obiect a-l atinge pe acesta în destinul sau în onoarea sa, în viața sau în libertatea sa, a-l priva de ceva de care se bucura. Să le numi represive; este cazul dreptului penal. […] Cât despre celălalt tip, el nu implică o suferință a agentului, ci constă numai într-o restabilire sub forma normală a raporturilor tulburate, fie că actul incriminat este adus cu forța la tipul de la care a deviat, fie că este anulat, adică privat de orice valoare socială. Trebuie deci să repartizăm regulile juridice în două mari specii, după cum conțin sancțiuni represive organizate sau numai sancțiuni restitutive. Prima specie cuprinde întreg dreptul penal; cea de a doua, dreptul civil, dreptul comercial, dreptul de procedură, dreptul administrativ şi constituțional, abstracție făcând de regulile penale care pot fi ataşate acestora din urmă.[204]

Crima reprezintă o ruptură a texturii solidarității sociale, a acelor credințe şi sentimente comune majorității membrilor unei societăți. Mai exact a acelor sentimente care au ca proprietăți distinctive o anumită intensitate medie şi un anumit grad de precizie. Legătura dintre cele două elemente, crima şi sentimentele pe care le afectează, este esențială; ea determină caracteristica variabilității actelor considerate drept criminale şi imprimă noțiunii de crimă marca unei anumite relativități. „Dacă sentimentele corespunzătoare sunt abolite, actul cel mai funest pentru societate va putea fi nu numai tolerat, ci onorat şi propus ca exemplu.[205]...Sentimentele colective cărora le corespunde crima trebuie deci să se singularizeze de celelalte printr-o proprietate distinctivă: trebuie să aibă o anumită intensitate medie. Ele nu numai că sunt gravate în toate conştiințele, dar sunt puternic întipărite acolo. Nu sunt deloc veleități ezitante şi superficiale, ci emoții şi tendințe puternic înrădăcinate în noi. Proba acestui lucru este extrema lentoare cu care dreptul penal evoluează. Nu numai că el se modifică mai greu decât moravurile, dar este partea dreptului pozitiv cea mai refractară la schimbare. Să observăm, de exemplu, ce a făcut legislatorul de la începutul secolului în diferitele sfere ale vieții juridice; inovațiile în materie de drept penal sunt extrem de rare, în timp ce, dimpotrivă, o mulțime de dispoziții noi au fost introduse în dreptul civil, dreptul comercial, dreptul administrativ şi constituțional.[...] Această rigiditate a dreptului penal mărturiseşte forța de rezistență a sentimentelor colective cărora le corespunde".[206]... Nu este suficient deci ca sentimentele să fie puternice, trebuie să fie şi precise. Într-adevăr, fiecare dintre ele ține de o practică foarte clară. Această

[203] Raymond Aron, Les etapes de la pensee sociologique, Ed. Gallimard, Paris, 1967, p. 323.
[204] E. Durkheim, *Diviziunea muncii sociale*, Ed. Albatros, Bucureşti, 1922/2001, p. 86.
[205] Idem, p. 99.
[206] Idem, p. 95.

practică poate fi simplă sau complexă, pozitivă sau negativă, adică poate consta într-o acțiune sau într-o abținere, dar e mereu determinată. Este vorba de a face sau de a nu face ceva sau altceva, de a nu ucide sau a nu răni, de a pronunța cutare formulă, de a îndeplini cutare rit. [207]

Aşadar, ce este crima? Poate fi definită crima prin calitățile intrinseci ale actelor pe care le considerăm ca atare? Ar fi greşit, spune Durkheim, pentru simplul motiv că numărul de acte care au fost considerate întotdeauna şi pretutindeni drept crime este redus (toate crimele au un caracter constant, care „... nu este o proprietate intrinsecă a actelor impuse sau prohibite prin reguli penale, dată fiind diversitatea lor[208]. Nici antagonismul dintre „marile interese sociale" şi anumite comportamente nu dezvăluie adevărata natură a crimei, pentru motivul că există un număr însemnat de acte care în ele însele nu sunt dăunătoare, fără ca asta să împiedice societatea să le considere drept crime. După Durkheim, esențial în înțelegerea crimei este opoziția dintre aceasta şi societate: „Un act este criminal când ofensează stările puternice şi definite ale conştiinței colective.[...] Această opoziție deci este cea care naşte crima, nu derivă din ea. Cu alte cuvinte, nu trebuie spus că un act ofensează conştiința comună pentru că este criminal, ci că este criminal pentru că ofensează conştiința comună. Nu respingem un act pentru că este o crimă, ci este o crimă pentru că îl respingem". [209]

Caracteristica esențială a crimei rezidă aşadar în faptul că actele considerate astfel determină din partea societății o anumită reacție, denumită pedeapsă. Definirea crimei prin extragerea caracterului comun al actelor care compun varietatea comportamentului criminal reprezintă ilustrarea principiilor sale metodologice fundamentale: „A nu lua niciodată ca obiect de cercetare decât un grup de fenomene definite mai înainte prin anumite caractere exterioare care le sunt comune şi a cuprinde în aceeaşi cercetare pe toate cele care răspund la această definiție. De pildă, constatăm existența unui număr oarecare de acte care prezintă toate acest caracter exterior că, odată săvârşite, determină din partea societății acea reacțiune particulară care se numeşte pedeapsă. Facem din ele un grup sui-generis, căruia îi impunem o rubrică comună; dăm denumirea de crimă oricărui act pedepsit...[210]

Esența crimei rezidă aşadar în două elemente fundamentale: lezarea conştiinței colective şi reacția socială determinată de ruptura produsă prin actul criminal, concretizată în forma pedepsei. Modul în care Durkheim defineşte pedeapsa derivă logic din concepția acestuia despre crimă. Orice act criminal afectează nu doar victima propriu-zisă (viața sau integritatea sa fizică, dreptul de proprietate etc.); mai important, crima lezează însăşi societatea, prin faptul că se împotriveşte sentimentelor colective care, deşi există prin intermediul indivizilor, au ca fundament o realitate superioară acestora. Aşadar, putem spune că suferința victimei nu este decât una dintre consecințele crimei, formă exterioară şi imediat perceptibilă a consecințelor acesteia. Oricât ar putea părea de îngrozitor, ne putem

[207] Idem, p. 97.
[208] Idem, p. 89.
[209] Idem, p. 99.
[210] Emile Durkheim, op. cit, p. 87.

întreba, împreună cu Durkheim: „Ce înseamnă un om mai puțin într-o societate? Ce reprezintă o celulă mai puțin în organism? Să zicem că securitatea generală ar fi amenințată pentru viitor dacă actul ar rămâne nepedepsit; dar să comparăm importanța acestui pericol, cât ar fi el de real, cu cea a pedepsei; disproporția este frapantă." [211] Principala „victimă" a criminalului este societatea însăşi; crima afectează textura sa cea mai intimă, rețeaua de sentimente colective care-i determină existența, legăturile de solidaritate cele mai profunde. Crima amenință existența societății: „Ceea ce face indubitabil caracterul social al pedepsei este că, o dată pronunțată, ea nu mai poate fi ridicată decât de guvernământ în numele societății". Dacă pedeapsa ar fi o satisfacție acordată particularilor, aceştia ar putea oricând să treacă la grațiere; nu poate fi conceput un privilegiu recunoscut la care beneficiarul să renunțe. Singură societatea dispune de puterea reprimării, pentru că ea este lovită atunci când indivizii sunt loviți, iar ceea ce reprimă cu ajutorul pedepsei este atentatul îndreptat împotriva ei. [212]

Consecințele crimei explică trăsăturile reacției sociale în forma pedepsei. În mod firesc, aceasta este modelată de trăsăturile societății; nici n-ar putea fi altfel, de vreme ce consecințele crimei sunt condiționate de tipul de societate în care aceasta se produce. Dincolo de diferențe, pedeapsa are un număr de trăsături care rămân aproape neschimbate; constanța lor este expresia faptului că, indiferent de formele particulare pe care le prezintă, societățile umane au un fundament comun.

Ce este aşadar pedeapsa? După Durkheim ea este în primul rând o reacție pasională care urmăreşte răzbunarea; formele sale exterioare arată că ceea ce se urmăreşte prin pedeapsă este provocarea suferinței. [213] Legea talionului este expresia tip a modului de a atinge acest scop (legea talionului nu este altceva decât „repetarea delictului": ceea ce criminalul a făcut este reprodus acum de către societate; puterea de care dispune îi permite însă acesteia să realizeze o substituire a rolurilor; „victima" este acum criminalul; societatea este acoperită de o „haină morală" care o face intangibilă; deşi actul este identic, el îşi schimbă natura, în funcție de calitatea autorului). Fiind expresia pasiunii, pedeapsa tinde să îmbrace forme maxime, atât ca intensitate cât şi ca orizont. În formele sale inițiale, ea avea două trăsături esențiale: răzbunarea şi suferința; mai exact, producând suferință se împlinea răzbunarea. Discursul durkheimian lasă însă să se întrevadă şi o altă dimensiune: suferința nu era doar mijloc ci un fapt solidar cu scopul (suferința oferă prin ea însăşi satisfacție) . Fapt explicit în societățile cu diferențiere internă redusă, el persistă, în forme atenuate, în societățile moderne. Moralitatea societății noastre justifică pedeapsa cu alte argumente: nevoia de apărare ia locul dorinței de răzbunare; furia este înlocuită de spiritul de prevedere; suferința a părăsit corpul pedepsei. În realitate, după Durkheim, aceste mutații compun un model care exprimă mai degrabă cum ar trebui să fie pedeapsa decât cum este aceasta în realitate. De fapt, „...între pedeapsa de astăzi şi cea de altădată nu există o prăpastie […] Structura internă a fenomenelor rămâne aceeaşi, fie că sunt conştiente sau nu.

[211] Idem, p. 89.
[212] Idem, p. 108.
[213] Idem, p. 103.

Putem să ne aşteptăm, prin urmare, ca elementele esenţiale ale pedepsei să fie aceleaşi ca altădată."[214]

Că natura pedepsei a rămas aproape aceeaşi este demonstrat de faptul că unul dintre principiile fundamentale care guvernează acţiunea tribunalului este acela al proporţionalităţii pedepsei. Acest principiu îl obligă pe judecător să pronunţe o sentinţă pe baza unor informaţii şi criterii prevăzute prin lege; dintre acestea, cel mai important este gravitatea faptei (în enumerările din codurile penale şi din legile care reglementează executarea pedepselor, întotdeauna primul element se referă la gravitatea faptei, gradul de pericol etc; fapta şi autorul sunt solidare iar atitudinea magistratului este fundamentată pe această solidaritate). Această preocupare de a proporţiona pedeapsa cu gravitatea crimei este considerată de către Durkheim o dovadă a faptului că pedeapsa este considerată ispăşire; cu alte cuvinte, suferinţa condamnatului este modelată urmărind suferinţa produsă: […] chiar când e dovedit că un vinovat este definitiv irecuperabil, ne simţim obligaţi să nu-i aplicăm o pedeapsă excesivă. Este proba că am rămas fideli principiului talionului, chiar dacă-l înţelegem într-un sens mai elevat decât altădată. Nu mai măsurăm de o manieră atât de evidentă şi de grosolană nici mărimea greşelii, nici pe aceea a sancţiunii, dar gândim mereu că trebuie să avem o ecuaţie între aceşti doi termeni, chiar dacă am avea sau nu un avantaj din stabilirea acestei balanţe. Sancţiunea a rămas deci pentru noi ceea ce era pentru părinţii noştri. Este încă un act de răzbunare, fiindcă este o expiaţie. Ceea ce răzbunăm, ceea ce criminalul ispăşeşte este ultragiul adus moralei". [215]

Aşadar natura pedepsei nu suferă modificări esenţiale; justificările teoretice şi morale au devenit mult mai elaborate, aparatele sociale însărcinate să stabilească şi să aplice pedeapsa mai complexe şi profesionalizate, formele pedepsei au suferit modificări; toate acestea nu ating însă fundamentele acesteia: „Astfel, natura pedepsei nu s-a schimbat esenţial. Tot ce putem spune este că nevoia de răzbunare e mai bune dirijată astăzi ca altădată. Spiritul de prevedere care s-a trezit nu mai lasă spaţiu liber acţiunii oarbe a pasiunii; el o conduce între anumite limite, se opune violenţelor absurde, ravagiilor nemotivate. Mult mai clarificată, pasiunea se răspândeşte mai puţin la întâmplare, n-o mai vedem întorcându-se împotriva celor nevinovaţi, chiar când acţionează pentru a se satisface. Ea rămâne cu toate acestea sufletul penalităţii. Putem deci să spunem că pedeapsa constă într-o reacţie pasională de intensitate graduală".[216]

În concepţia lui Durkheim faptul că societatea pedepseşte criminalul nu este fundamentat pe existenţa unei „delegări" primite din partea particularului, victimă a crimei; dimpotrivă, este expresia că societatea întreagă este victima crimei, suferinţa unuia sau altuia dintre particularii vătămaţi nefiind altceva decât forma sau faptul exterior al unei suferinţe mai profunde, cea a corpului social. Faptul că anumite crime, cum sunt cele împotriva autorităţii, sunt pedepsite mai aspru nu constituie nicidecum un argument că societatea ca atare ar fi lezată doar în aceste

[214] Idem, p. 105.
[215] Idem, p. 106.
[216] Idem, p. 107.

cazuri; dimpotrivă, am spune că uneori îşi ia doar măsuri suplimentare de a asigura anumite zone fundamentale ale existentei sale (în trecut delictele contra religiei, astăzi, îndeosebi împotriva autorității); aşadar, după Durkheim, orice crimă afectează societatea.[217] Trecerea de la răzbunarea personală la pedeapsa publică „... nu este decât o suită continuă de uzurpări ale individului de către societate sau, mai degrabă, de către grupurile elementare pe care aceasta le conținea, iar rezultatul acestor uzurpări este de a pune, din ce în ce mai mult, în locul drepturilor particularilor pe cel al societății."[218]

Care sunt caracteristicile care disting represiunea penală de simpla răzbunare? Prima asemenea caracteristică este caracterul ei organizat, care constă nu în faptul că pedepsele sunt determinate (că aceasta nu este constitutivă pedepsei este demonstrat de faptul că în multe sisteme sociale anumite fapte au caracter penal dar pedeapsa nu este formulată, cum este cazul interdicțiilor din Biblie) ci la faptul existenței unui agent social care stabileşte şi aplică pedeapsa. „Singura organizare care se întâlneşte peste tot unde există pedeapsă propriu-zisă se reduce deci la stabilirea unui tribunal."[219] ...Oricum ar fi compus, fie că el cuprinde întregul popor sau numai o elită, fie că urmează sau nu o procedură stabilită-atât în organizarea anchetei cât şi în aplicarea pedepsei -, prin aceea că infracțiunea, în loc de a fi judecată de fiecare, este supusă unui corp constituit şi prin aceea că reacția colectivă are ca intermediar un organ definit, aceasta încetează de a fi difuză: ea este organizată."[220]

La capătul acestei demonstrații Durkheim dă definiția pedepsei: "Pedeapsa constă deci în mod esențial într-o reacție pasională, de intensitate graduală, pe care societatea o exercită, prin intermediul unui corp constituit, asupra acelora dintre membrii săi care au violat anumite reguli de conduită"[221]. Raționamentul lui Durkheim ajunge la concluzia că ceea ce este fundamental în faptul de a pedepsi nu este satisfacția personală acordată victimei (satisfacția personală nu este altceva decât o simplă iluzie) ci un element mult mai important, şi anume acela că prin pedeapsă reafirmăm puterea sentimentelor colective şi astfel refacem conştiința colectivă, rănită prin crimă: „În ceea ce priveşte caracterul social al acestei reacțiuni, el derivă din natura socială a sentimentelor ofensate. Datorită originii lor colective, universalității lor, permanenței lor în timp, intensității intrinseci, aceste sentimente au o forță excepțională şi se separă radical de restul conştiinței noastre, ale cărei stări sunt mai slabe. Astfel de sentimente colective ne domină, au, pentru a spune astfel, ceva supraomenesc şi, în acelaşi timp, ne leagă de obiecte aflate în afara vieții noastre temporale. Ele ne apar deci ca un ecou în noi al unei forțe ce ne este străină şi care, în plus, este superioară propriei noastre forțe. Suntem astfel obligați să le protejăm dincolo de noi, legând de un obiect exterior cele ce țin de ele.[…] Acest miraj este atât de inevitabil încât, sub o formă sau alta, el se va produce atâta timp cât va exista un sistem represiv. Căci, pentru a fi altfel, ar fi fost

[217] Idem, p.108-111.
[218] Idem, p.112.
[219] Idem, p.113.
[220] Idem, p.114.
[221] Ibidem.

necesar ca în noi să nu fie decât sentimente colective de o intensitate mediocră, iar în acest caz n-ar mai fi existat pedeapsă.[…] Cum aceste sentimente sunt colective, nu pe noi ne reprezintă, ci societatea. Deci, răzbunându-le, nu pe noi, ci pe ea o răzbunăm şi, pe de altă parte, ea e ceva superior individului."[222]

Natura pedepsei este determinată, aşadar, de natura crimei; caracteristicile reacţiei sociale care este pedeapsa sunt determinate de „criza" produsă în societate de actul crimei. Acest fapt explică diversitatea pedepsei, gradele diferite ale intensităţii sale; ispăşirea, ca element integrant al pedepsei, este cerută de către societate în funcţie de intensitatea sentimentelor colective afectate de către criminal şi a gravităţii ofensei. Cum nu toate sentimentele colective sunt la fel de "vii" (sensul este acela de intensitate), este firesc ca pedepsele să fie diferite. "Deoarece gravitatea actului criminal variază în funcţie de aceiaşi factori, proporţionalitatea pe care o observăm peste tot între crimă şi pedeapsă se stabileşte deci cu o spontaneitate mecanică…Ceea ce determină gradarea crimelor este de asemenea ceea ce o determină şi pe aceea a pedepselor; cele două scări nu pot, în consecinţă, să nu corespundă, iar această corespondentă, fiind necesară, este în acelaşi timp şi utilă."[223]

De unde vine necesitatea de a pedepsi crima? Am fi ispitiţi să recurgem la cea mai simplă formulă de răspuns: din moment ce crima produce victimei o suferinţă, este absolut firesc ca acesta să fie pedepsit. Societatea este obligată să reacţioneze, atât pentru a pedepsi pe criminal cât şi pentru a arăta tuturor că asemenea fapte vor fi întotdeauna condamnate. Explicaţia propusă de către Durkheim are însă o altă dimensiune, mult mai subtilă. Reacţia faţă de crimă este o condiţie a fiinţării corpului social; pedeapsa este mijlocul prin care sunt reafirmate sentimentele colective lezate de către criminal: « Cum condiţia existenţei crimei este că sentimentele comune nu sunt universal respectate, nu este mai puţin adevărat că existenţa societăţii nu este posibilă decât dacă conştiinţele individuale se reunesc în a afirma credinţa în aceste sentimente comune. Dacă deci, când se produce crima,conştiinţele ce sunt atinse nu se unesc pentru a-şi mărturisi unele altora faptul că rămân în continuare în comuniune, că acel caz particular este o anomalie, ele nu vor putea să reziste mult timp fără a fi tulburate. Trebuie ca ele să se întărească, asigurându-se reciproc că sunt mereu la unison; singura modalitate în sensul acesta este de a reacţiona în comun. Într-un cuvânt, deoarece conştiinţa comună este atinsă, trebuie ca ea să fie cea care rezistă şi, în consecinţă, ca rezistenţa să fie colectivă".[224]

Argumentaţia durkheimiană conduce la o concluzie care contravine în mod fundamental modului nostru obişnuit de a privi crima şi criminalul. Orice crimă ne produce oroare; este firesc să fie aşa, pentru că ne simţim noi înşine ameninţaţi; de unde satisfacţia generată de suferinţa criminalului, satisfacţie pe care, chiar dacă morala modernă ne obligă s-o refuzăm ca scop al pedepsei, ne produce o plăcere proporţională cu spaima produsă. Crima declanşează însă şi un mecanism a cărui

[222] Idem, p. 118.
[223] Idem, p. 119.
[224] Idem, p. 120.

finalitate este întărirea solidarității colective. Nu doar că valorile afectate de crimă sunt reafirmate dar reacția împotriva crimei este în primul rând spațiul reafirmării şi întăririi solidarității colective.

*
* *

În fiecare individ există, spune Durkheim, două conştiințe:"[…]una nu conține decât stări care sunt personale fiecăruia dintre noi şi care ne caracterizează, pe când stările pe care le conține cealaltă sunt comune întregii societăți. Prima nu reprezintă şi nu constituie decât personalitatea noastră individuală; cea de a doua reprezintă tipul colectiv şi, prin urmare, societatea, fără de care aceasta nu ar exista.[...] Or, chiar dacă sunt distincte, aceste două conştiințe sunt legate una de cealaltă, fiindcă ele formează un tot, având amândouă acelaşi substrat organic. Ele sunt deci solidare. De aici rezultă o solidaritate sui generis care, născută din asemănări, leagă în mod direct individul de societate..."[225]

Acest tip de solidaritate, în care asemănările dintre indivizi sunt dominante, este exprimat prin dreptul penal. Faptul că regulile penale protejează aşadar societatea nu constituie o simplă abstracție; substanța primă a societății, sentimentele colective, sunt parte a fiecărei conştiințe individuale. Ceea ce este particular fiecărui individ nu ignoră, ci presupune ceea ce este caracteristic tuturor. Dreptul penal protejează tocmai această parte a societății, prezentă în fiecare dintre noi; spre deosebire, regulile dreptului civil reglementează manifestările a ceea ce este particular în conştiințele indivizilor. De aceea dreptul penal refuză negocierea şi contractul, care sunt fundamentul dreptului civil; protejând sentimente care, deşi există prin intermediul indivizilor particulari, au ca fundament o realitate care-l transcende pe acesta, regulile penale protejează în primul rând societatea.

„Tocmai această solidaritate este exprimată de dreptul represiv, cel puțin în ce are el mai important. Actele pe care el le interzice şi le califică drept crime sunt de două feluri: fie că manifestă direct o dizarmonie foarte violentă între agentul care le îndeplineşte şi tipul colectiv, fie ofensează organul conştiinței comune. Atât într-un caz, cât şi în celălalt, forța care este lovită de crimă este aceeaşi, ea este un produs al celor mai importante similitudini sociale şi are ca efect menținerea coeziunii sociale care rezultă din aceste similitudini. Tocmai aceasta este forța care este protejată de dreptul penal împotriva oricărei slăbiri, cerând de la noi un minimum de asemănare, fără de care individul ar fi un pericol pentru unitatea corpului social, şi, impunându-ne în acelaşi timp respectarea simbolului care exprimă, rezumă şi garantează aceste asemănări."[226]

*
* *

[225] Idem, p. 123.
[226] Idem, p. 124.

Regulile dreptului penal corespund aşadar sentimentelor colective; dar nu oricăror sentimente colective, ci celor care sunt „vii şi puternice". Diversitatea sistemelor penale se explică prin circumstanţele diferite în care s-au format tipurile colective; este aşadar firesc ca un anumit act să fie pedepsit într-o societate şi tolerat într-o alta. Acelaşi mecanism reglează evoluţia sistemelor penale; pe măsură ce un anumit sentiment colectiv slăbeşte, acest fapt se reflectă în puterea regulii care îl protejează. Evident că, în mod normal, regula nu este înlăturată dintr-o dată; cum slăbirea unui anumit sentiment are loc treptat, acelaşi lucru se va întâmpla şi cu regula corespunzătoare (din acest motiv observăm persistenţa unor reguli care, deşi există formal în codurile penale, nu sunt aplicate; în primă instanţă, am fi înclinaţi să punem acest fapt pe toleranţa societăţii sau a autorităţilor; rămâne însă de explicat această toleranţă; este ea reflexia scăderii intensităţii sentimentului colectiv protejat prin regulă ?).

„Aceasta nu înseamnă că ar trebui conservată o regulă penală doar pentru că, la un moment dat, ea a corespuns unui sentiment colectiv. Ea nu are motiv de a exista decât dacă acesta din urmă este încă viu şi energic. Dacă a dispărut sau e slăbit, nimic nu e mai rău sau mai inutil decât a o menţine cu forţa, artificial. Se poate chiar întâmpla să fie necesar a combate o practică ce a fost cândva comună, dar care nu mai este şi se opune stabilirii unor noi practici, necesare".[227]

Modul în care Durkheim explică pedeapsa derivă din mecanismul prin care se produce crima; cum crima este actul care ofensează stări puternice ale conştiinţei colective, acest fapt va marca reacţia societăţii. După Durkheim, principalul scop al pedepsei este repararea răului produs de crimă, mai exact refacerea solidarităţii sociale afectată de actul criminal, a acelor sentimente vii şi puternice care leagă indivizii unii de alţii. Suntem obişnuiţi să afirmăm că pedeapsa este destinată îndreptării criminalului şi descurajării celor care i-ar putea urma exemplul. După Durkheim, acestea nu sunt decât scopuri secundare, de fapt mai mult efecte ale funcţiei principale a pedepsei: „La fel este şi cu pedeapsa. Chiar dacă procedează la o reacţie mecanică, cu mişcări pasionale şi în mare parte iraţionale, ea joacă un rol cu totul necesar. Numai că acest rol nu este acolo unde îl vedem noi de obicei. Ea nu serveşte sau serveşte prea puţin la corectarea vinovatului sau la intimidarea celor care l-ar putea eventual imita; din acest punct de vedere, eficacitatea sa este de-a dreptul îndoielnică sau, în tot cazul, mediocră. Adevărata sa funcţie este aceea de a menţine intactă coeziunea socială, menţinând întreagă vitalitatea conştiinţei comune".[228]

Funcţia esenţială a pedepsei este aşadar aceea de refacere a conştiinţei colective; pentru a îndeplini această funcţie, este firesc ca ea să producă o anumită suferinţă, cu alte cuvinte criminalul trebuie să sufere proporţional cu crima sa. Din acest punct de vedere, pedeapsa pare să acţioneze îndeosebi asupra oamenilor oneşti, pentru că prin pedeapsă are loc reafirmarea sentimentelor colective care constituie unul dintre principalii lianţi ai solidarităţii sociale. Funcţia de apărare socială (dimensiunea preventivă a pedepsei) nu este, după Durkheim, decât o

[227] Idem, p.125.
[228] Ibidem.

„contralovitură particulară": „Este cert, într-adevăr, că ea are funcţia de a proteja societatea, dar asta pentru că e o ispăşire, iar, pe de altă parte, dacă trebuie să fie expiatoare, nu este în baza nu ştiu cărei virtuţi mistice care ar face ca durerea să compenseze greşeala, ci pentru că ea nu-şi poate produce efectul social decât cu această condiţie".[229] „Spunând că pedeapsa, aşa cum este, este îndreptăţită a exista, nu înţelegem că ea ar fi perfectă şi n-ar putea fi ameliorată. Este foarte clar, dimpotrivă, că, fiind produsă de cauze în mare parte cu totul mecanice, ea nu poate fi decât cu aproximaţie ajustată rolului său. Nu se pune decât problema unei justificări în mare a ei".[230] Fără a-şi schimba în mod esenţial natura, pedeapsa parcurge un traseu istoric complex, de la legea talionului la reglementările moderne, în care importanţa pedepselor alternative la privarea de libertate este din ce în ce mai important.

6.4. Individul în societatea modernă[231]

Conceptul de anomie a fost utilizat de către Durkheim în partea finală a *Diviziunii muncii sociale* (1893); l-a dezvoltat ulterior în *Le suicide* (1897), sinuciderea anomică fiind unul dintre principalele tipuri de sinucidere (alături de sinuciderea egoistă şi altruistă). Semnificaţia durkheimiană a conceptului este mai largă; anomia semnifică drama omului modern, prizonier al dorinţelor şi pasiunilor împinse către imposibil, al dorinţei de a avea cât mai mult şi mai repede, de a simţi cât mai intens: egoismul, sursă şi scop al eforturilor individului.

Acest concept joacă un rol extrem de important în analiza problemei fundamentale a reflecţiei durkheimiene, relaţia dintre individ şi colectivitate: " Tema acestei prime cărţi (*De la division du travail social*, n.n.) este tema centrală a gândirii durkheimiene, aceea a relaţiei dintre indivizi şi colectivitate. Cum poate constitui o adunare de indivizi o societate? Cum pot aceştia să realizeze această condiţie a existenţei sociale care este consensul?"[232]

Într-un alt tip de lectură, conceptul de anomie nuanţează semnificaţia temei: problema relaţiei dintre *individ şi societate* capătă o formă mai precisă, aceea a *vieţii individului în societate*. Omul este o fiinţă socială în măsura în care participă la viaţa grupurilor din care este compusă societatea; participarea la viaţa acestora presupune limitarea libertăţilor individului. În schimbul acestei cedări, individul primeşte influenţa protectoare a grupului (familial, religios, profesional): scopurile grupului sunt mai înalte decât cele individuale şi datorită acestui fapt omul dispune de reperele şi energia necesare pentru a-şi îndeplini funcţia socială. Omul este moral, spune Durkheim, în măsura în care îşi îndeplineşte funcţia.

---

[229] Idem, p.126.
[230] Ibidem.
[231] Pentru teoriile sociologice prezentate în cadrul acestor teme vezi şi analiza pe larg în Petronel Dobrică, *Normalitate, conformare şi deviantă socială*, Sociologie (coord. Lazăr Vlăsceanu), Ed. Polirom, Iaşi, 2011 p.337-391.
[232] Raymond Aron, op. cit, p. 319.

Participarea la viața socială poartă marca tipului de societate în care acesta trăiește. Spre deosebire de societățile simple, societatea modernă are drept caracteristică estomparea tipului colectiv. Consecința acestui fapt este diversificarea dorințelor şi aspirațiilor indivizilor: dincolo de nevoile fiziologice, relativ uşor de satisfăcut, apar aspirații pe care individul le transformă în scopuri pentru a căror realizare îşi utilizează toată energia. Omul fericit, spune Durkheim, este cel care reuşeşte să pună de acord scopurile spre care tinde cu mijloacele de care dispune. Poate individul singur să realizeze un asemenea acord? Răspunsul lui Durkheim este negativ: „O ființă oarecare nu poate fi fericită sau chiar nu poate trăi decât dacă nevoile sale sunt în raport rezonabil cu mijloacele…Cum poate fi fixată cantitatea de bunăstare, de confort, de lux, pe care o ființă umană o poate căuta în mod legitim? Nu găsim, nici în constituția organică, nici în cea psihologică a omului, nimic care să limiteze aceste înclinații… Atâta vreme cât dorințele depind doar de individ, acestea sunt nelimitate. În ea însăşi, făcând abstracție de orice putere exterioară care să o regleze, sensibilitatea noastră este un abis fără fund, imposibil de împlinit…Pentru că nimic nu le poate opri, ele (dorințele, n.n.) depăşesc întotdeauna şi infinit mijloacele de care individul dispune“[233]. Singura autoritate care poate limita aspirațiile individului este autoritatea societății: **“**Singură societatea, fie direct în ansamblul său, fie prin intermediul unuia dintre organele sale, e în stare să joace acest rol moderator; pentru că ea este singura putere morală superioară individului, şi a cărei autoritate este acceptată de acesta. Singură ea are autoritatea necesară pentru a spune adevărul şi a marca punctul dincolo de care pasiunile nu pot trece”[234].

Există, spune Durkheim, în conştiința morală a oricărei societăți, o anumită ierarhizate a ocupațiilor, profesiilor, o estimare a cantității de bunăstare asociată fiecărei poziții. Această ierarhizare cuprinde praguri minime şi maxime, între care sunt plasate aşteptările indivizilor, după cum presupune acceptarea modului de ocupare a funcțiilor sociale şi a mijloacelor asociate acestora ca fiind juste: „Conform acestor idei preexistente, există, de exemplu, o anumită manieră de a trăi care este privită ca limita superioară pe care şi-o poate propune muncitorul în eforturile pe care le face pentru a-şi îmbunătăți existența, şi o limită inferioară sub care e dificil de tolerat să coboare... Una şi cealaltă sunt diferite pentru muncitorul de la oraş şi pentru cel de la țară, pentru servitor şi pentru lucrătorul cu ziua, pentru angajatul din comerț şi pentru funcționar, etc...” [235]. Sub presiunea societății dorințele indivizilor sunt limitate la ceea ce aceştia pot spera în mod legitim să realizeze; această limitare este relativă sub un dublu aspect, în sensul că granițele ei variază de la individ la individ şi de la o epocă istorică la alta, în funcție de creşterea sau descreşterea venitului colectiv şi de evoluția ideilor morale: definiția luxului ca şi aprecierea a ceea ce este de strictă necesitate pentru o clasă sau alta se schimbă în funcție de schimbările prin care trece societatea.

---

[233] Durkheim, E. (1897/2002). *Le suicide. Etude sociologique*. (Livre deuxieme: Causes sociales et types sociaux). Cegep de Chicoutimi. (ed. electronică , Jean- Marie Tremblay), p. 99-100.
[234] Idem, p. 101.
[235] Idem, p. 101-102.

Evident că individul nu este imobil, nu e un fel de masă inertă asupra căreia se exercită presiunea societății. Dimpotrivă, el caută în permanență să-şi îmbunătățească situația; ceea ce este însă esențial este faptul că aceste căutări sunt limitate între granițele fixate de societate. Moderația impusă pasiunilor şi dorințelor îl fereşte pe individ de decepții catastrofale; fericirea omului, înțeleasă ca mulțumire cu propria soartă, apare ca rezultantă a unui complex format din aspirațiile rezonabile, în raport cu poziția socială, posibilitățile deținute şi eforturile depuse. Fundamentul acestui acord stă în acceptarea de către indivizi a principiilor de clasificare socială, existente în orice societate: naşterea într-o anumită clasă, în societățile trecute, meritul şi calitățile ereditare, în societățile moderne, îndeplinesc aceeaşi funcție, aceea de a indica individului zona socială spre care este îndreptățit să aspire.

Starea normală este, aşadar, starea definită prin adecvarea dorințelor individului la posibilitățile de care acesta dispune; sursa acestui echilibru este societatea, care arată fiecăruia, chiar dacă într-un mod relativ, până unde e rezonabil să-şi proiecteze dorințele. Starea în care societatea nu mai poate îndeplini acest rol este starea de anomie; aceasta apare în cazul transformărilor sociale de anvergură: „ Când societatea este tulburată, fie că este vorba despre o criză dureroasă, fie prin transformări fericite dar prea bruşte, devine temporar incapabilă să exercite această acțiune; şi iată de unde vin aceste creşteri bruşte ale curbei sinuciderilor...” [236].

Ceea ce au în comun crizele economice şi perioadele de creştere rapidă a prosperității colective şi individuale este faptul că şi unele şi altele perturbă ordinea colectivă. Creşterea ratei sinuciderilor în perioadele de declin economic se explică prin faptul că indivizii sunt obligați să coboare sub nivelul cu care fuseseră obişnuiți, să-şi restrângă aspirațiile, să se mulțumească cu mai puțin: cum societatea nu le poate reface educația morală într-un timp scurt, nemulțumirea resimțită de către aceştia generează „...suferințele care îi detaşează de o existență diminuată înainte de a o fi experimentat”[237].

Într-o manieră diferită, dar similară în consecințele sale, creşterea bruscă a bunăstării sociale şi individuale afectează de asemenea echilibrul dintre posibilități, dorințe şi recompensele sociale obținute de către indivizi. În situații normale scala aspirațiilor individului este dependentă de cea a posibilităților de care acesta dispune; creşterea rapidă a bogăției, spune Durkheim, afectează acest echilibru: „ Nu mai ştim ce e posibil şi ce nu, ce e just şi ce e injust, care sunt revendicările şi speranțele legitime, care sunt cele care depăşesc măsura. În consecință, nu mai rămâne nimic care să nu poată fi pretins...e atins chiar principiul care prezidează repartizarea cetățenilor între diferite slujbe. Pentru că raporturile dintre diferitele părți ale societății sunt modificate, ideile care exprimă aceste raporturi nu pot rămâne aceleaşi... Pentru că prosperitatea a crescut, dorințele sunt exaltate. Starea de dereglare sau anomie este, deci, şi mai mult întărită prin faptul că pasiunile sunt mai puțin disciplinate chiar în momentul în care ele ar fi avut nevoie de o disciplină

[236] Idem, p.103.
[237] Idem, p.104.

mai puternică"[238]. Spectacolul bogăției celor favorizați într-o asemenea perioadă stimulează întreaga societate, indiferent de poziția socială şi de posibilitățile asociate; individul are senzația că poate dori orice, că totul este posibil, că regulile sunt relative. Societatea, a cărei autoritate funcționa mai înainte ca *frână morală* în calea extinderii nemăsurate a pasiunilor individului, este acum incapabilă să le tempereze. Ambițiile şi pasiunile umane se împletesc într-o spirală infinită; fiecare plăcere satisfăcută generează o alta, fiecare etapă parcursă înseamnă doar o îndepărtare de momentul inițial, fără a-l apropia pe individ de scopul final. De fapt, acest scop are o existență morganatică: singurul lucru cert este permanenta exaltare a dorințelor. Cum ele nu mai sunt limitate, în mod fatal vor rămâne în urma realizărilor: acest decalaj este sursa nemulțumirilor şi frustrărilor care determină creşterea ratei sinuciderilor o dată cu creşterea prosperității colective.

Starea de anomie, spune Durkheim, nu apare doar în cazul crizelor: există o zonă socială în care anomia este deja o stare cronică, zona comerțului şi a industriei. „De o parte şi de alta, se declară că națiunile trebuie să aibă drept unic sau principal obiectiv să prospere industrial... industria, în loc să continue să fie privită ca un mijloc în vederea unui scop care o depăşeşte, a devenit scopul suprem al indivizilor şi societăților. Dar atunci a apărut situația că dorințele pe care le pune în joc nu mai sunt limitate de nici o autoritate. Această apoteoză a bunăstării, sanctificându-le, pentru a spune astfel, le-a pus deasupra oricărei legi umane. Pare că e un soi de sacrilegiu să le limitezi...În cele din urmă, această dezlănțuire a dorințelor a fost şi mai mult agravată de chiar dezvoltarea industriei şi extinderea aproape nelimitată a pieței...Există o sete de lucruri noi, de plăceri ignorate, de senzații necunoscute, dar care-şi pierd întreaga savoare îndată ce sunt cunoscute"[239]. Această căutare permanentă, *pasiunea pentru infinit,* prezentată în societatea modernă drept calitate morală supremă, este în realitate expresia stării de anomie, stare patologică, sursă de nemulțumire şi disperare. Tradițiile şi practicile sociale sunt incapabile să regleze viața indivizilor; ceea ce trebuie construit este o nouă morală, care să corespundă schimbărilor intervenite la nivel colectiv şi individual[240].

6.5. Reglementări legale şi diverse grupuri sociale

Perspectiva durkheimană este una care se desfăşoară, de cele mai multe ori simultan, la niveluri multiple. Ideea presiunilor exercitate de către societate asupra indivizilor (limitarea relativă a aspirațiilor în funcție de mijloacele rezonabile, disponibile în funcție de poziția individului în ierarhia socială) nu este câtuşi de puțin ireconciliabilă cu ideea autonomiei individului, angajat în activități sociale prin care urmăreşte realizarea scopurilor individuale şi de grup. Structurile sociale sunt preexistente indivizilor; în acelaşi timp, natura socială a omului rezidă în

[238] Idem, p.104.
[239] Idem, p.106.
[240] Idem, p.124.

participarea la viața grupurilor sociale, din ce în ce mai diferite, pe măsură ce diviziunea socială a muncii este mai accentuată.

A înțelege individul *şi* societatea presupune înțelegerea individului *în* societate. Dincolo de un minim de norme şi valori împărtăşite de membrii unei aceleiaşi societăți, fără de care aceasta s-ar dezintegra, lumea modernă este o lume a diferențelor dintre indivizi şi grupuri. Viața socială presupune întâlnirea acestor norme şi valori diferite, a modurilor de a face, simți şi gândi, care tind să devină din ce în ce mai specifice „sub-lumilor" din care este compusă lumea socială: cu excepția unui număr extrem de redus de comportamente, evaluarea îndepărtării de la norme devine din ce în ce mai mult o chestiune care ține de grup.

Societățile contemporane sunt aşadar societăți cu un grad de diferențiere internă extrem de accentuat. Grupurile sociale produc subsisteme normativ - valorice uneori extrem de diferite şi adesea divergente. Iar aceste sisteme normativ - valorice reflectă maniere de a fi, a gândi, a acționa, pentru a relua o formulă durkheimiană clasică; în alți termeni, exprimă o anumită perspectivă asupra societății, asupra comportamentelor umane în societate.

Natura socială a omului constă în participarea acestuia la viața socială; cum această participare se realizează prin intermediul şi în interiorul grupurilor sociale, evident că perspectiva indivizilor asupra societății este derivată din cea a grupurilor din care fac parte. La fel ca şi comportamentele lor în viața cotidiană.

Una dintre consecințele acestei diferențieri interne este utilizarea diferită a normelor sociale, inclusiv a celor legale, în funcție de contextele sociale concrete în care indivizii sunt plasați. În plan legal, diversitatea culturală poate genera un drept nu incorect aplicat, ci divers aplicat. Acesta este subiectul secțiunii următoare.

TEMA NR. 7

LEGEA CA INSTRUMENT DE SCHIMBARE SOCIALĂ. UTILIZAREA LEGII: CONDIȚIONARE CULTURALĂ ŞI APLICARE CONCRETĂ. DEFINIȚII OFICIALE ŞI DEFINIȚII PRACTICE: REGLEMENTĂRI LEGALE ŞI VIAȚA DE ZI CU ZI

7.1. Considerații introductive. Norme şi valori sociale

Potrivit lui Emile Durkheim, trecerea de la societățile simple la societățile complexe este determinată de creşterea volumului societății şi a densității sale morale (frecvența şi intensitatea contactelor dintre indivizi). Sub presiunea acestor doi factori diviziunea muncii sociale devine din ce în ce mai accentuată: indivizii se specializează, legăturile de interdependență devin din ce în ce mai importante.

Diferențierea internă este însoțită de diversificarea normelor şi valorilor sociale; în locul unui sistem de norme şi valori împărtăşit de toți membrii colectivității, societățile contemporane conțin un mare număr de subsisteme normativ-valorice care separă indivizii şi grupurile care compun societatea. Există în continuare un anumit număr de norme şi valori sociale comune tuturor membrilor societății, dar ele reglează doar o parte din rețeaua de interacțiuni sociale; aceste norme şi valori comune (juridice, morale, religioase etc.), permit indivizilor şi grupurilor sociale care formează ceea ce numim *societate* să interacționeze şi să construiască împreună ordinea socială.

În societățile anterioare revoluției industriale diversitatea normativă era mult mai redusă; de asemenea, dinamica normelor şi valorilor era mult mai lentă şi, în consecință, asimilarea normelor sociale mult mai uşoară. Generații întregi se succedau conformându-se aceloraşi prescripții normative: fie că era vorba despre un copil de țăran sau de fiul unui meşteşugar, învățarea rolurilor asociate poziției în structura socială a familiei de origine era suficientă pentru întreaga viață. Revoluția industrială, cu consecințele sale (dezvoltarea urbană rapidă, preeminența industriei şi a muncii salariate, creşterea mobilității sociale atât pe orizontală cât şi pe verticală) a determinat o multiplicare a grupurilor sociale şi a sistemelor normative specifice acestora; spre deosebire de societățile anterioare, individul asimilează neîncetat norme şi valori sociale, pe măsură ce se integrează în diverse grupuri sociale: „Fiecare grup, chiar daca se subordonează aceleiaşi instituții îşi constituie norme proprii sau ierarhii proprii de norme prin care se diferențiază şi se particularizează în câmpul social”[241].

[241]Ioan Mihăilescu, *Sociologie generală: concepte fundamentale şi studii de caz*, Ed. Universității din Bucureşti, Bucureşti, 2000, p. 65.

Există o imensă literatură sociologică pe tema normelor şi valorilor sociale. Natura acestei lucrări obligă la limitarea tratării subiectului, inclusiv sub aspectul spaţiului alocat fiecărei teme; în consecinţă, am ales să indic funcţia integrativă a normelor şi valorilor sociale, precum şi rolul acestora în individualizarea grupurilor sociale în cuprinsul aceleiaşi societăţi. În fine, consider utilă menţionarea câtorva definiţii simple ale normelor şi valorilor sociale în general, a normelor juridice în particular.

Forţa constrângătoare a normelor sociale ne permite să participăm la activităţi sociale complexe; ne aşteptăm ca şi ceilalţi membri ai societăţii să respecte cel puţin într-o măsură rezonabilă aceleaşi norme sociale. Normele sociale constituie repere obligatorii în orientarea acţiunilor noastre; ele reprezintă, cu alte cuvinte, adevărate coduri care permit participarea la viaţa socială: „Normele sunt reguli sociale care specifică comportamentele de adoptat în situaţiile date. Ele sunt convenţii sociale, stabilite mai mult sau mai puţin arbitrar”[242]. Acţiunea normelor generează caracterul repetitiv şi uniform al faptelor sociale.

Orice normă socială, fie că este juridică, morală, religioasă, estetică etc, exprimă o anumită valoare. „Valorile sunt idei abstracte despre ceea ce este dezirabil, corect şi bine să urmărească majoritatea membrilor unei societăţi. Valoarea reprezintă ceea ce este demn să fie dorit, ceea ce merită în sine să fie apreciat sau căutat. În această categorie poate să intre un obiect, un mod de a fi, de a spune, de a acţiona. Pot fi astfel deosebite valori economice, logice, estetice şi practice”[243]. Într-o altă definiţie, valorile (ca elemente ale culturii) „...orientează într-o manieră difuză activitatea indivizilor, fumizându-le un ansamblu de referinţe ideale şi în acelaşi timp o varietate de simboluri de identificare care-i ajută să se situeze pe ei înşişi şi pe ceilalţi în raport cu acest ideal[244]”.

Normele juridice sunt un tip particular de norme sociale: principalele caracteristici sunt generalitatea şi obligativitatea; în alţi termeni, sunt singurele norme sociale extensibile la scara întregii societăţi iar respectarea lor este garantată, în cazul nesupunerii voluntare, de forţa coercitivă a statului. Ideea de *obligaţie raţională* este utilizată drept element de definire a acestui tip de norme: o perspectivă aflată la intersecţia sociologiei şi dreptului este perspectiva lui Mircea Djuvara, după care normele sociale pot fi clasificate în două mari categorii: norme condiţionate şi norme necondiţionate[245]. Clasificarea are drept criteriu aprecierea raţională asupra realităţii de fapt, apreciere care cuprinde ideea de obligaţie. Normele morale şi cele juridice fac parte din categoria normelor necondiţionate, pe când cele religioase, tehnice, cele care ţin de buna cuviinţă etc. aparţin categoriei normelor condiţionate; diferenţa esenţială între normele juridice şi cele morale este că primele reglementează *faptele externe*, în vreme ce regulile morale au drept obiect *faptele interne*.

---

[242] Ioan Mihăilescu, op.cit, p.65.
[243] Idem, p. 65.
[244] Raymond Boudon, Francois Bourricaud, *Dictionaire Critique de la Sociologie*, Ed. Puf, Paris, 1982, p. 68.
[245] Mircea Djuvara, *Teoria generală a dreptului. Drept raţional, izvoare şi drept pozitiv*, Ed. All, Bucureşti, 1995.

O caracteristică specifică societăţilor în care trăim este aceea că reglementarea juridică a pătruns în toate domeniile vieţii sociale, inclusiv în zone care tradiţional erau reglementate prin instrumente non - juridice. Dorinţa de raţionalizare a vieţii sociale prin intermediul reglementărilor juridice poate conduce la o inflaţie normativă: supra - abundenţa normelor juridice poate genera dificultăţi majore în cunoaşterea prescripţiilor normative de către destinatarii acestora. E vorba, în alţi termeni, de ceea ce în sociologie este desemnat prin conceptul de *efect pervers*[246]: o specie a efectului de agregare, un efect neaşteptat, neintenţionat, care produce consecinţe opuse celor scontate prin intenţia normei. Supra-reglementarea juridică poate fi însoţită de paralelisme, suprapuneri sau chiar contradicţii între dispoziţiile normative, astfel încât, pe lângă imposibilitatea cunoaşterii tuturor obligaţiilor legale, apare riscul ca respectarea unei norme să contrazică, cel puţin parţial, o altă prescripţie legală; această incertitudine juridică poate avea drept consecinţă şi definirea de către agenţiile de aplicare a legii a unor comportamente drept ilegale (şi, implicit, aplicarea unor sancţiuni), în pofida dorinţei indivizilor de conformare la lege. Dificultăţile de cunoaştere şi raportare la prescripţiile normativ juridice sunt resimţite nu doar de indivizii obişnuiţi (realizarea drepturilor şi desfăşurarea multor activităţi reclamă din ce în ce mai mult suportul profesioniştilor din domeniul juridic), ci şi de personajele profesionale calificate şi învestite cu aplicarea legii (judecători, procurori, avocaţi, notari, poliţişti etc).

Normele şi valorile sociale variază din punct de vedere cultural şi istoric: sistemul de valori al culturii europene (puternic influenţat de sistemul civilizaţiei nord-americane) este foarte diferit de cel al orientului; legăturile de vasalitate, specifice evului mediu, contrastează puternic cu valorile egalităţii şi libertăţii, specifice societăţilor din Europa contemporană.

Variabilitatea culturală a normelor sociale este un fapt imediat observabil pentru oricine călătoreşte într-o ţară străină; cu cât mai îndepărtată este destinaţia, cu atât mai mare este distanţa dintre normele şi valorile proprii şi cele practicate de către localnici; distanţele spaţiale sunt, în acelaşi timp, distanţe culturale. Pe de altă parte, această observaţie trebuie nuanţată: epoca în care trăim permite tehnologic reducerea spaţiului; nu acelaşi lucru e valabil în privinţa distanţei culturale, a cărei reducere presupune ajustări şi adaptări mult mai dificil de realizat. Europeanul care călătoreşte în alte culturi va observa cu uşurinţă că normele cu care este obişnuit nu-i sunt aproape de nici un folos în interacţiunile cu localnicii; diferenţele sunt semnificative, de la formulele de salut la maniera în care se desfăşoară cele mai simple tranzacţii comerciale; pentru a putea interacţiona cu localnicii va trebui să deprindă rapid semnificaţia unui minim de norme.

Ceea ce pare simplu în cazul călătoriilor turistice devine mult mai complicat în situaţia în care mase mari de oameni sunt dislocate în spaţii culturale total diferite, într-o perioadă scurtă de timp. Actuala problemă europeană a refugiaţilor este un exemplu de acest tip: dificultăţile de integrare a acestora şi comportamentele care au generat îngrijorarea şi pe alocuri revolta cetăţenilor unor

[246] Raymond Boudon, *Effets pervers et ordre social*, Ed. Quadrige/PUF, Paris, 1977.

oraşe europene împotriva acceptării migranţilor nu sunt altceva decât expresia dezacordului existent între normele şi valorile europene şi cele ale nou - veniţilor. Integrarea economică a acestora din urmă este, în principal, o problemă de resurse; integrarea culturală este un proces mult mai complex, desfăşurat în spaţiul simbolurilor, proces care presupune, pe lângă ajustări şi acomodări, renunţarea la anumite maniere de a face, de a simţi şi de a gândi; un asemenea rezultat nu poate fi obţinut rapid, în interiorul unei singure generaţii.

Exemplul analizat mai sus este unul extrem, pentru că se referă la diferenţele fundamentale existente între cultura europeană şi cea a migranţilor proveniţi din zone culturale total diferite; semnificaţia acestui exemplu constă în faptul că ilustrează într-o manieră extrem de evidentă importanţa normelor şi valorilor pe baza cărora indivizii îşi proiectează comportamentele şi activităţile. La o altă scară, probleme de adaptare culturală apar şi în interiorul aceleiaşi zone culturale: dincolo de apartenenţa la spaţiul culturii europene, există diferenţe culturale sensibile între cetăţenii celor 28 de state (încă) care formează Uniunea Europeană: construcţia identităţii europene presupune armonizarea acestor culturi concomitent cu conservarea identităţilor locale; în alţi termeni, moduri comune de a fi, a simţi, a gândi, suprapuse celor naţionale, rezultat care presupune ajustări şi acomodări culturale extrem de sensibile.

7.2. Utilizarea socială a legii.

Cum sunt create normele sociale, inclusiv cele legale? Prin ce mecanisme sunt aplicate şi care sunt tipurile de raportare la exigenţele lor? Cum funcţionează agenţiile de aplicare a legii? Cum sunt e sancţionată încălcarea legii? Este aplicarea sancţiunii independentă de contextul social şi de persoana care o încalcă? Sunt numai câteva dintre temele unei lucrări sociologice clasice (*Outsiders*, 1963) elaborată de unul dintre cei mai importanţi reprezentanţi ai curentului interacţionist, Howard Becker.

Punctul de plecare al analizei sale este observaţia diversităţii surselor de producere a nomelor sociale, trăsătură specifică societăţilor moderne: „Toate grupurile sociale instituie norme şi se străduie să le aplice, cel puţin în anumite momente şi anumite circumstanţe. Normele sociale definesc situaţii şi moduri de comportament adecvate acestora: anumite acţiuni sunt prescrise (ceea ce este *bine*), altele sunt interzise (ceea ce este *rău*)[247].

Plecând de la această observaţie, Becker remarcă faptul că generalitatea şi acordul indivizilor asupra normelor sociale constituie o idee extrem de chestionabilă, atât sub aspectul definirii, al înţelegerii lor, cât şi sub cel al modului în care acestea sunt aplicate. Perspectiva propusă de către autorul american asupra societăţii contrastează puternic cu ceea ce am putea denumi *perspectiva monocromă* asupra realităţii sociale, perspectivă care ar putea fi rezumată prin ideea că orice societate produce un sistem normativ- valoric iar ordinea socială

[247] Howard Becker, *Outsiders. Etudes de la sociologie de la deviance*, Ed. Metailie, Paris (traducere realizată de J.-P. Briand şi J.-M. Chapoulie), 1963/1985, p. 25.

rezultă din ataşamentul indivizilor faţă de conţinutul acestuia (încălcarea normelor, îndeosebi a celor juridice, fiind un soi de criză punctuală, o ruptură a ţesutului social).

Dimpotrivă, imaginea propusă de către Becker este aceea a unei lumi sociale compusă din sub-lumi populate de indivizi şi grupuri sociale aflate în competiţie, dotate cu sisteme de norme şi valori specifice; definirea normelor şi a manierei de aplicare a acestora poate constitui în egală măsură subiect de dezacorduri între diverşii actori sociali: „ Normele sociale sunt create de către grupuri sociale specifice. […] Nu e deloc necesar ca toate aceste grupuri să împărtăşească aceleaşi norme şi, în realitate, e rareori cazul. Totul le conduce spre dezvoltarea sistemelor de norme diferite, atât problemele ridicate de mediul lor cât şi istoria şi tradiţiile lor.[…] Imigranţii italieni care continuă să fabrice vin pentru ei înşişi în timpul prohibiţiei acţionează conform normelor imigranţilor italieni, dar încalcă legea noii ţări.[...] Delincventul din clasa populară care se luptă pentru a apăra teritoriul bandei sale nu face altceva decât ceea ce consideră necesar şi just, dar educatorii, asistenţii sociali şi poliţia sunt de altă părere [...] Chiar dacă unii pot susţine că o mare parte, chiar cea mai mare parte a normelor dintr-o societate, sunt de obicei admise de către toţi indivizii, cercetările empirice consacrate normelor concret determinate relevă în general atitudini variabile faţă de ele”[248].

Aşa cum arătam într-o secţiune anterioară, elementul care distinge normele juridice de celelalte norme sociale este faptul obligativităţii lor pentru toţi membrii societăţii (evident, în măsura în care sunt vizaţi de o normă juridică sau alta), obligativitate garantată suplimentar, în comparaţie cu celelalte norme sociale, de posibilitatea intervenţiei agenţiilor de aplicare a legii. Ce se întâmplă cu aceste norme? Mai exact, dincolo de această diversitate normativă, expresie oarecum naturală a diversităţii sociale, normele juridice implică, presupun, prin însăşi existenţa lor, o mecanică a supunerii? Răspunsul lui Becker la această chestiune (subînţeleasă, în lectura mea) este negativ. În pofida existenţei sancţiunii, modul în care indivizii se raportează la prescripţiile normative, fie ele şi juridice, este extrem de variabil. Această variabilitate, aşa cum vom vedea mai jos, derivă în principal din modul de adoptare a normelor: „Normele oficiale, aplicate de grupuri special constituite în acest sens, pot diferi de cele pe care majoritatea oamenilor le consideră potrivite. Într-un grup, anumite facţiuni pot fi în dezacord asupra ceea ce numim norme efectiv în uzaj. Dar ceea ce este cel mai important în studiul comportamentelor desemnate în mod obişnuit drept deviante este că perspectiva indivizilor care adoptă aceste comportamente poate fi total diferită de cea a oamenilor care le condamnă. Într-adevăr, un individ poate estima că este judecat după norme la a căror elaborare n-a contribuit şi pe care nu le acceptă, care-i sunt impuse prin forţă de către <<străini>> (outsiders, n.n.)”[249].

[248] Idem, p. 38-39.
[249] Idem, p. 39-40.

Elaborarea normelor sociale, îndeosebi a celor juridice, este un fapt de o importanţă crucială. Conform ideologiei societăţilor în care trăim, normele juridice reflectă şi ocrotesc interesul general; în termeni simpli, interesul ocrotit de norma juridică pare că/ pretinde că serveşte tuturor cetăţenilor şi fiecăruia dintre ei. O aserţiune uşor de acceptat în cazul cetăţii antice, dificil de admis în societăţile în care trăim: de la diferenţele de mod de adoptare (consultarea cetăţii în trecut, delegarea puterii legislative în prezent) până la heterogenitatea accentuată a societăţilor noastre, comparativ cu relativa omogenitate a celor care au furnizat matricea originară a democraţiei, o serie de alte elemente fac extrem de chestionabilă această teză. Asupra acestei teme voi reveni însă într-una din secţiunile următoare.

Revenind la analiza lui H. Becker, acesta observă o altă trăsătură importantă a societăţilor contemporane: capacitatea, inegal distribuită în societate, de a impune norme sociale. Această distribuţie marchează contextele în care indivizii şi grupurile care deţin această capacitate imaginează ce este bine pentru grupuri, sau, la un nivel mai general, pentru societate; pornind de la această proiecţie, ceilalţi indivizi sunt obligaţi să adopte anumite comportamente şi nu altele, considerate dăunătoare şi periculoase atât pentru indivizi cât şi pentru desfăşurarea vieţii sociale.

În general, efortul de a impune norme şi modelele de comportament asociate caracterizează viaţa tuturor grupurilor din care este compusă societatea: bărbaţii caută să impună anumite norme femeilor, adulţii - tinerilor, albii - minorităţilor etnice, clasa medie - clasei de jos etc.: „Diferenţele în capacitatea de a stabili normele şi de a le face să fie aplicate altor indivizi sunt în mod esenţial diferenţe de putere (legală sau extralegală). Grupurile cele mai capabile să impună propriile norme sunt cele a căror poziţie socială le dă instrumentele şi puterea. Diferenţele de vârstă, de sex, de clasă şi de origine etnică sunt toate legate de diferenţe de putere.[…] ...trebuie să păstrăm în minte, de asemenea, că normele create şi conservate prin această desemnare, departe de a fi unanim acceptate, fac obiectul dezacordurilor şi conflictelor, pentru că rezultă din procesele de tip politic din interiorul societăţii”.[250].

Diferenţele dintre indivizii şi grupurile care compun societatea nu se manifestă doar în procesul de elaborare a normelor sociale; maniera în care este sancţionată îndepărtarea de la norme, inclusiv şi poate îndeosebi faţă de cele legale, este condiţionată social, în pofida ideologiilor construite în jurul ideii aplicării necondiţionate a sancţiunii. Reacţia societăţii în raport cu comportamentul delincvent nu este de tip mecanic: aceasta este diferită, putând varia în funcţie de o multitudine de factori, cum ar fi momentul comiterii actului (în perioada campaniilor sociale împotriva anumitor comportamente, şansa de a fi prins şi pedepsit mai aspru este mai ridicată decât în perioadele obişnuite), statutul persoanei care a comis actul (legea e aplicată diferit celor din clasa medie faţă de cei din cartierele sărace, albilor faţă de negri, etc.), victima actului (poziţia socială şi resursele acesteia), consecinţele comportamentului etc. Acest tip de observaţii

[250] Becker, op. cit, p.41.

conduce la concluzia că devianța/ delincvența nu este o calitate intrinsecă actului deviant: „ Acelaşi comportament poate constitui o transgresare a normelor dacă este comis la un anumit moment sau de către o anumită persoană, sau poate să nu constituie o încălcare a normei dacă este comis la un alt moment sau de către o altă persoană; anumite norme - dar nu toate - sunt încălcate fără a atrage o pedeapsă. Pe scurt, caracterul deviant sau non-deviant al unui act depinde în parte de natura actului - adică de faptul de a fi încălcat sau nu o normă - şi în parte de reacția celorlalți"[251]. Existența sau inexistența reacției grupului în raport cu încălcarea normei constituie un argument pentru rafinarea termenilor utilizați în cele două tipuri de situații: comportament deviant (*deviant behavior*) şi comportament care încalcă o normă (*rule-breaking behavior*). Pe baza acestor observații, Becker utilizează criteriile *respectarea/transgresarea normei* şi *etichetarea/absența etichetării ca deviant* pentru a construi o tipologie a comportamentului deviant[252]: cei care încalcă norma şi sunt percepuți ca devianți, cei care nu încalcă norma dar sunt considerați devianți (erorile în etichetare sunt probabil mai numeroase în situațiile extra-judiciare decât în spațiul tribunalelor) şi cei care încalcă norma fără a fi desemnați drept devianți (fie pentru că actul nu este cunoscut de către ceilalți, fie pentru că, datorită unor circumstanțe - momentul acțiunii, tipul normei încălcate, poziția autorului etc. - comportamentul nu determină nici o reacție din partea celorlalți). În anumite cazuri, observă Becker, încălcarea normei nu are nici o însemnătate: anumiți indivizi (cum sunt cei din categoria *gulerelor albe*) pot încălca normele legale fără a risca (sau cu riscuri minime) să fie desemnați drept devianți.

Această idee este centrală într-o altă perspectivă sociologică americană, cea formulată de către Edwin Sutherland în analiza criminalității gulerelor albe. *White collar criminality* desemnează criminalitatea specialiştilor din diverse domenii, a oamenilor de afaceri, a oamenilor politici, a înalților funcționari în administrația publică etc., pe scurt, a indivizilor *respectabili şi respectați.* Criminalitatea *gulerelor albe* este concentrată în domenii extrem de diverse: afaceri imobiliare, căi ferate, asigurări, armament, bănci, utilități publice, industria petrolului, reorganizarea firmelor şi politică etc. Ea are o existență mai mult sau mai puțin difuză în toate domeniile şi tipurile de profesii: „ Criminalitatea gulerelor albe există în fiecare ocupație şi poate fi descoperită uşor în conversații obişnuite cu reprezentanți ai acestora, prin răspunsul la întrebarea: Care sunt practicile necinstite în ocupația dumneavoastră?"[253] De ce nu apar - sau apar în mică măsură - „gulerele albe" în statisticile oficiale privind criminalitatea? După Sutherland, explicația stă în modul de implementare a dreptului penal, care conduce la *segregarea administrativă* a criminalilor. Spre deosebire de infracțiunile indivizilor din zonele defavorizate ale societății, cercetate de polițişti, procurori şi judecate de instanțele de drept penal, faptele *gulerelor albe* sunt

[251] Idem, p. 37.
[252] Idem, p. 43-45.
[253] Edwin Sutherland Sutherland, E.H. (1940). White Collar Criminality. *American Sociological Review*, 5:1-12, reprintat în Cressey, D.R, Ward, D.A. (1969). (426-432) *Delinquency, Crime and Social Process*. New York: Harper & Row, p. 350-351.

analizate preponderent de inspectori şi comisii de tip administrativ sau de instanţe de drept civil. În cazul indivizilor care fac parte din *low class*, sancţiunile aplicate sunt îndeosebi de natură penală (forma tip a acestora este pedeapsa cu închisoarea); pentru indivizii din *upper class*, sancţiunile sunt de regulă de natură civilă sau administrativă (avertismente, ordine de încetare a activităţii, amenzi, în mod excepţional sancţiuni privative de libertate): „Astfel, criminalii din categoria gulerelor albe sunt segregaţi administrativ de ceilalţi criminali şi, în bună măsură, consecinţa acestei segregări este că nu apar drept criminali în sensul propriu al termenului nici pentru ei înşişi, nici pentru publicul general sau pentru criminologi”[254].Care sunt cauzele modului diferit de implementare a dreptului penal, reflectat în această *segregare administrativă* a criminalilor? Aplicarea legii este condiţionată, spune Sutherland, de poziţia socială a celui vizat: spre deosebire de indivizii cu statut socio-economic scăzut, „gulerele albe” deţin resursele necesare pentru a face să treacă neobservate comportamentele susceptibile de a fi calificate ca fiind infracţiuni; în situaţia în care acest lucru nu e posibil, poziţia lor socială le furnizează mijloacele de a determina calificarea acestor comportamente drept contravenţii sau delicte civile. Pe de altă parte, poziţia „gulerelor albe” în structura socială afectează nu numai modul în care este aplicată legea (faptul că frecvent anchetele judiciare care-i privesc se limitează la un singur vinovat este semnificativ); poate mai important, ea influenţează conţinutul legii, în sensul că reprezentanţii *upper class* (în legislativ şi agenţiile de implementare a legii) sunt cei care stabilesc care sunt comportamentele permise sau interzise, calificarea juridică a acestora (contravenţii, infracţiuni, delicte civile etc.) precum şi tipurile de sancţiuni aplicabile: m*odelarea dreptului şi sistemului juridic* este marcată de interesele celor care elaborează şi controlează implementarea legii[255].

Diferenţierea societăţii şi diversitatea normativă (legală şi extra-legală) care-i este consecutivă impun analizarea rolului jucat de *interesele* indivizilor în utilizarea legii. Tipologia pe care o propun este formată din trei elemente: *interesul de a se raporta* la o anumită normă legală, *interesul de a interpreta* într-un anumit fel norma legală, *interesul de a susţine adoptarea* unei anumite norme legale. Primele două elemente se referă la ceea ce Sutherland numeşte „segregarea administrativă a criminalilor” , generată de poziţia socială a celor din *upper class*: „...criminalii din categoria gulerelor albe sunt relativ imuni din cauza influenţei clasei din care fac parte asupra instanţelor de judecată şi a puterii de a orienta implementarea şi administrarea legii. Această influenţă afectează nu numai activitatea curentă a curţilor de judecată ci, mai important, marchează activitatea anterioară a acestora, în cadrul căreia au fost stabilite precedentele judiciare şi procedurile după care funcţionează astăzi”[256]. Spre deosebire de primele două tipuri de interes, care se referă îndeosebi la implicarea indivizilor (efectivă sau potenţială) în mecanismul judiciar, *interesul de a adopta o anumită normă legală* este legat predominant de protejarea anumitor poziţii. *Posibilitatea de a realiza acest interes*

[254] Idem, p. 356.
[255] Idem, p. 357.
[256] Idem, p. 355.

nu este egal distribuită în societate ci variază în funcție de poziția indivizilor şi grupurilor în structura socială. Anumite interese, la origine individuale sau de grup, sunt transformate, prin utilizarea mecanismelor legale (legislative şi de administrare a justiției), în *interese supra-individuale*, despre care se afirmă că sunt importante pentru *toți* membrii societății.

Într-o lucrare celebră (*Law, order and power*, 1971), W. Chambliss susține ideea potrivit căreia noțiunea statului înțeles în sensul de cadru neutru din punct de vedere valoric este în mod evident cel mai puternic legitimat mit pe care îl putem imagina. A afirma că dreptul emerge din societate presupune a accepta foarte discutabila idee că un anumit grup social ar acționa în favoarea intereselor societății: poate fi adevărat că *ceea ce este bun pentru General Motors este bun şi pentru societate*, cu condiția ca toți membrii acesteia sa beneficieze din triumful intereselor speciale ale concernului; rareori însă se întâmplă acest lucru, notează criminologul american.

Aceasta puternică nevoie de legitimare este absolut naturală; fie şi pentru motivul că în situația în care statul ar fi perceput ca aparținând celor puternici, care-l utilizează predominant pentru propriile interese, costurile menținerii sale ar fi imense iar riscurile pe măsură. Dacă suntem de acord asupra acestui fapt, în mod evident conținutul sistemului legal reflectă anumite sisteme de valori şi exclude altele.

Teoretic, centrul de greutate al legitimității acțiunii statului se plasează în jurul ideii de interes public. Acest interes public are un conținut de o eterogenitate evidentă, câtă vreme include elemente foarte diferite ca esență, de la dreptul la o viața decentă până la garantarea libertăților cetățeneşti. Elementele care compun categoria interesului public sunt, în marea lor majoritate, dificil de definit. Astfel, dacă luăm exemplul ideii de „drept la o viața decentă", idee care este inclusă în constituția oricărui stat democratic, putem observa ambiguitatea conținutului său. Câtă vreme nu este precizat minimul de la care putem vorbi despre o viața decenta, principiul rămâne o simplă afirmație. Mai mult, nicăieri nu sunt precizate obligații clare ale societății în sensul asigurării efective a exercițiului acestui drept; cu toate astea, principiul este utilizat ca instrument de legitimizare pentru o gamă foarte largă de decizii ale statului.

Şi, în ultimă instanță, care este fundamentul pe care se construieşte aceasta lista a „interesului public"? Inconstanța conținutului său reflectă, în cele din urmă, setul de valori al celor care, în anumite momente, au posibilitatea de a hotărî în această chestiune. Ideea interesului public în prezervarea instituțiilor legitime în scopul rezolvării neconflictuale a problemelor sociale va rămâne în contradicție cu ideea dreptului la o viață decentă pentru fiecare cetățean cât timp vor exista ghetouri, sărăcie, excluderea unor grupuri importante de la posibilitatea de a lua decizii[257].

Concluzia acestei perspective extrem de critice este aceea că normele de drept reflectă setul de valori al celor care le edictează; sistemul legal, comandând

[257] Chambliss,W,J,Seidman,R,B. (1971). *Law, Order and Power*. Massachutes: Addison-Wesley Publishing Company, p. 58-75.

ceea ce trebuie sa fie, favorizează anumite grupuri sociale în detrimentul altora; în orice societate, cei care deţin controlul instituţiilor economice şi politice influenţează elaborarea normelor juridice şi aplicarea acestora, prin intermediul sistemului legal. În orice societate există un mare număr de comportamente care pot sau nu să fie definite şi tratate drept criminale. Definirea şi tratarea unui act drept criminal depinde de interesele persoanelor care au suficientă putere politică şi/sau economică pentru a impune propriile interese. Mai mult sau mai puţin evident, incriminarea legală reflectă şi protejează uneori interesele şi setul de valori al grupului/ grupurilor care deţin puterea. Teoretic, grupurile care deţin puterea în stat edictează norme juridice care au drept funcţie obţinerea binelui pentru toţi. Dar "toţi" în societate nu înseamnă fiecare; dimpotrivă, în mod necesar înseamnă excluderea anumitor grupuri pe care sistemul legal intenţionează să le ţină sub control. În mod inevitabil dreptul serveşte interesele anumitor grupuri sociale, în detrimentul altora: „Legislativul nu poate fi, prin natura sa, un cadru neutru. Ca oricare organizaţie birocratică, el răspunde la presiunea celor puternici şi privilegiaţi. Este o armă în lupta acestora pentru exercitarea dominaţiei... Noţiunea statului, înţeles în sensul de cadru neutru din punct de vedere valoric, este în mod evident cel mai puternic legitimat mit pe care îl putem imagina"[258].

Tema intereselor urmărite de către indivizi şi grupuri în competiţia socială este prezentă şi în analiza lui Howard Becker: plasat într-un raport de putere defavorabil, orice individ este *prezumtiv deviant*: urmărind realizarea unui interes oarecare, se poate „transforma" în obiect al acţiunii celor care deţin puterea-legală sau extra-legală - în efortul de a-şi impune propriile reprezentări asupra lumii sociale: „Teoriile interacţioniste asupra devianţei, ca toate teoriile interacţioniste în general, insistă asupra manierei în care actorii sociali se definesc mutual şi definesc ceea ce este în jurul lor. Ele acordă o atenţie deosebită diferenţelor în puterea de a defini, manierei în care un grup dobândeşte şi utilizează puterea de a determina modul în care alte grupuri trebuie considerate, înţelese şi tratate. Elitele, clasele conducătoare, patronii, adulţii, bărbaţii, albii, pe scurt grupurile cu statut superior, îşi menţin puterea atât prin controlul reprezentărilor asupra lumii sociale cât şi prin utilizarea formelor mai rudimentare de control. Poate că utilizează şi mijloace mai rudimentare pentru a-şi stabili hegemonia. Dar controlul bazat pe manipularea definiţiilor şi etichetelor acţionează cu mai multă finețe şi cu costuri mai mici, şi acesta e preferat de către grupurile cu statut superior[259]".

Perspectiva interacţionistă introduce în ecuaţia utilizării dreptului şi sistemului legal un personaj nou, *antreprenorul moral:* cel care are iniţiativa adoptării normei (pentru că în societăţile contemporane normele nu se creează de la sine) şi care, pentru obţinerea conformităţii, se adresează unor indivizi pe care îi putem numi, în spiritul analizei lui Becker, *antreprenori derivaţi*: poliţişti, procurori, judecători, membri ai agenţiilor guvernamentale de aplicare a legii. Teoretic, sarcina acestora este de *a-i urmări şi pedepsi pe toţi devianţii.* În realitate, resursele limitate (insuficiente pentru a urmări şi pedepsi toţi delincvenţii),

[258] Chambliss, op. cit, p.54.
[259] Becker, op. cit, p. 229.

interesele personale şi de grup (care-i determină uneori *să privească în altă parte decât spre locul în care se desfăşoară infracţiunea*), puterea anumitor *devianţi prezumtivi* sau pur şi simplu dezacordurile existente în câmpul birocratic asupra a ceea ce constituie comportament deviant, toate acestea sunt elemente esenţiale în înţelegerea modului în care normele juridice şi sistemul legal funcţionează în societăţile contemporane.

7.3. Obiective culturale şi mijloace legitime. Forme de adaptare la starea animică în societăţile contemporane

Viaţa indivizilor în societăţile contemporane este reglată, aşa cum am arătat în secţiunile anterioare, de o multitudine de norme şi valori sociale. Societatea le propune acestora anumite obiective, precum şi mijloacele legitime sau legale de a le atinge. Starea ideală este aceea a congruenţei dintre ceea ce aşteaptă societatea de la indivizi şi căile instituţionale de atingere a acestor aşteptări. Oficial, societăţile în care trăim sunt fundamentate pe ideea egalităţii şanselor indivizilor angajaţi în competiţia socială. În realitate, poziţia ocupată de aceştia în structura socială condiţionează reuşita lor socială. O analiză clasică a acestei probleme este cea realizată de către americanul R.K. Merton, analiză cunoscută în sociologie sub denumirea de *teoria anomiei*.

Analizând elementele structurii sociale şi culturale ale societăţii americane, Merton reţine două care i se par fundamentale: obiectivele definite cultural ca legitime şi mijloacele sau modurile acceptate social de a atinge aceste obiective.

În funcţie de societate, obiectivele legitime sunt comune tuturor membrilor societăţii sau sunt specifice diverselor straturi din care aceasta este compusă: ele furnizează cadrul de referinţă pentru aspiraţiile indivizilor, sunt lucrurile pentru care „merită să te lupţi". În unele societăţi, cum este societatea americană, aceste obiective sunt comune tuturor indivizilor, indiferent de zona socială în care sunt plasaţi; în alte societăţi, în care mobilitatea socială pe verticală este limitată (cum este cazul extrem al societăţilor bazate pe caste), obiectivele sunt diferite, fiind specifice diverselor zone sociale şi indivizilor care le populează.

Indiferent de tipul de societate, atingerea obiectivelor este condiţionată de utilizarea anumitor mijloace, acceptate şi promovate social; normele sociale limitează opţiunile indivizilor privind căile de a atinge obiectivele legitime, excluzându-le pe unele care, din punct de vedere individual, pot părea mai eficiente (forţă, fraudă, putere). Cu alte cuvinte, orice grup social elaborează definiţii a ceea ce este permis, interzis, obligatoriu sau preferat.

Cuplul obiective-mijloace generează practicile dominante în societate; la modul ideal, între aceste două elemente ar trebui să existe o relaţie constantă: societatea trebuie să accentueze nu numai importanţa atingerii unui anumit obiectiv ci în egală măsură obligaţia de a utiliza mijloacele instituţionalizate (legale, legitime, practici instituţionalizate); pe de altă parte, accentuarea exclusivă sau exagerată a mijloacelor în raport cu scopurile propuse indivizilor poate conduce la „uitarea" scopurilor pentru care au fost create. Atunci când accentul este pus îndeosebi pe obiective, in sensul ca orice mijloc e permis pentru atingerea

scopurilor, societatea este slab integrată; atunci când mijloacele sunt ritualizate, conformitatea devine valoarea cea mai importantă, societatea devine închisă, incapabilă de schimbare. Între aceste tipuri polare, se plasează societăţile care păstrează un anumit echilibru în raportul obiective - mijloace: sunt societăţile integrate şi relativ stabile, care în acelaşi timp permit schimbarea (Merton,1957/ 1969, 257). Echilibrul dintre obiective şi mijloace este realizat în măsura în care indivizii reuşesc atingerea obiectivelor promovate de către societate prin utilizarea mijloacelor instituţionalizate; dacă obiectivele nu pot fi atinse prin utilizarea mijloacelor legitime, unii indivizi pot opta pentru comportamente de tip deviant: „... comportamentul aberant poate fi privit sociologic ca simptom al disocierii dintre aspiraţiile fixate cultural şi modurile structurate social de a realiza aceste aspiraţii"[260].

Nu există societate fără norme care să reglementeze comportamentele indivizilor; în acelaşi timp societăţile diferă în funcţie de gradul de adecvare a mijloacelor legitime la scopurile aflate în vârful ierarhiei culturale. Pentru Merton, alegerea *mijlocului* este elementul central în definirea comportamentului indivizilor. Din această perspectivă, modul în care Merton defineşte conceptul de *anomie* este fundamental diferit de semnificaţia durkheimiană a conceptului: la Durkheim, conceptul este construit prin raportare predominantă la dorinţele nelimitate ale individului, pe când la Merton, *comportamentul inovator*, principala reacţie adaptativă de tip deviant, priveşte exclusiv *mijloacele* alese de către indivizi. Faptul că putem vorbi despre două sensuri ale conceptului de *anomie*, marcate îndeosebi de diferenţe şi mai puţin de asemănări, este ilustrat suplimentar de observaţia că analiza lui Merton conţine o singură referire la Durkheim, şi aceea extrem de lapidară: „ Datorită acestui accent diferit asupra scopurilor şi mijloacelor instituţionale, ultimele pot fi atât de afectate de accentul pe scopuri încât comportamentul multor indivizi va fi limitat doar de consideraţii de eficienţă tehnică. În acest context, întrebarea fundamentală devine: care dintre procedurile disponibile e mai eficientă în obţinerea valorii recunoscute social? Procedura cea mai eficientă din punct de vedere tehnic, legitimă sau nu din punct de vedere cultural, devine preferată în raport cu comportamentul prescris instituţional. Pe măsură ce acest proces de atenuare continuă, societatea devine instabilă şi dezvoltă ceea ce Durkheim numeşte anomie sau lipsă de norme".

După Merton, societatea americană pare să se apropie de tipul polar în care există un accent ridicat asupra anumitor obiective de succes, fără insistenţa corespondentă asupra mijloacelor instituţionale. Acumularea bogăţiei, banul, ca valoare în sine, constituie semnul reuşitei sociale: americanul este „... bombardat din toate părţile cu precepte care afirmă dreptul, sau adesea, datoria, de a lupta pentru acest scop (succesul financiar, n.n.) chiar şi în faţa frustrărilor repetate" (Merton, 1957/1969, 260). Familia, şcoala şi instituţiile de muncă sunt principalii agenţi ai procesului prin care indivizii sunt presaţi în permanenţă să participe la

[260] Merton, R.K.(1957). „Social structure and anomie" în *Social Theory and Social Structure.* New York: Free Press (131-160), reprintat în Cressey, D.R, Ward, D.A. (1969). *Delinquency, Crime and Social Process*. New York: Harper & Row. (254-285).

competiția socială; păcatul fundamental nu este eşecul, ci renunțarea şi lipsa dorinței de a urma visul succesului. Competiția este deschisă tuturor, indiferent de poziția deținută în structura socială: orice individ poate ajunge în vârful ierarhiei sociale, cu condiția să-şi dorească şi să depună eforturi continue în acest sens. Semnificațiile sociologice ale acestei perspective rezidă în: reducerea capacității critice a indivizilor lipsiți de oportunități reale de a reuşi, conservarea structurii puterii sociale (indivizii din straturile dezavantajate se identifică nu cu cei din aceeaşi zonă ci cu cei aflați în vârful societății americane), presiunea în sensul conformării la valorile societății americane (Merton, 1957/1969,263). Societatea americană este, aşadar, caracterizată prin decalajul dintre accentul pus pe bogăție, ca principal simbol al succesului, şi modurile legitime de a urmări atingerea acestui scop: accentul asupra scopurilor de succes tinde să fie lipsit de echivalentul asupra procedurilor instituționale.

Conceptul de anomie poate fi definit în două maniere. Pe de o parte, ceea ce presupune, într-o anumită măsură, simplificarea analizei mertoniene, ca decalaj între obiectivele promovate de către societate şi mijloacele legitime de a le atinge. Pe de altă parte, dacă plecăm de la observația că obiectivele şi mijloacele aparțin unor structuri diferite (care nu sunt interşanjabile), anomia apare ca discordanță între structura culturală şi structura socială. Din perspectiva structurii culturale, aceleaşi obiective sunt propuse tuturor indivizilor, indiferent de poziția lor socială; din perspectiva structurii sociale, accesul la mijloace este însă condiționat de dispunerea neuniformă a resurselor în structura socială[261].

Contradicția dintre structura culturală şi cea socială configurează tipologia adaptărilor individuale, după cum individul acceptă, respinge sau înlocuieşte scopurile şi mijloacele instituționalizate: conformitate, inovare, ritualism, retragere şi rebeliune. Merton atrage atenția asupra faptului că aceste reacții de adaptare nu sunt tipuri de organizare a personalității ci tipuri de răspuns ale indivizilor la starea anomică a societății; adoptarea unei anumite reacții de adaptare este în mare măsură determinată de poziția ocupată de către individ în structura socială. Analiza este centrată pe activitatea economică (producție, schimb, distribuție şi consum de bunuri şi servicii); în acelaşi timp, indivizii pot trece de la o formă de adaptare la alta, în funcție de tipul de activitate socială în care sunt angajați[262] (Merton, 1957/ 1969, 264).

Conformitatea este definită ca acceptare deopotrivă a scopurilor culturale şi a mijloacelor instituționale; este comportamentul cel mai răspândit, care conferă societății stabilitate şi continuitate: putem vorbi despre societate doar în măsura în care comportamentele majorității indivizilor sunt orientate către valorile fundamentale.

Inovarea constituie modul de adaptare specific indivizilor care acceptă scopurile propuse de către societate dar utilizează mijloace interzise instituțional. *Presiunea către inovare* se exercită în maniere diferite, în funcție de diferențele

[261] Besnard,P. (1978). „Merton a la recherche de l'anomie". *Revue francaise de sociologie* 19 (1): 3-38.
[262] Merton, op. cit, p. 264.

existente între straturile din care este compusă structura socială. La nivelurile economice înalte, distincția dintre mijloacele legitime şi cele ilegitime (sau nelegale) este adesea greu de realizat: istoria marilor averi americane, realizate de indivizi *iscusiți, deştepți, de succes*, este marcată de *inovații*, cu un statut legal mai mult sau mai puțin incert; în pofida acestei incertitudini, toleranța şi respectul cu care cei care reuşesc sunt tratați de către ceilalți constituie un indicator al accentului disproporționat pus de către societate pe scopuri, comparativ cu accentul pus pe mijloace: importantă este reuşita, mai puțin modul în care este realizată. În acelaşi timp, succesul financiar al indivizilor „plecați de jos" stimulează imaginația şi eforturile celor plasați în condiții dezavantajoase: oricine, indiferent de poziția inițială ocupată în societate, poate ajunge în vârful piramidei sociale[263].

Deşi frecvența comportamentelor deviante în zonele superioare ale ierarhiei sociale - ceea ce Sutherland numeşte *white collar criminality* - este mai ridicată decât arată statisticile penale, cea mai puternică presiune către devianță se manifestă în straturile de jos ale structurii sociale. Această zonă socială, caracterizată prin ceea ce Merton numeşte „inconsistență structurală"[264], prezintă o rată ridicată a comportamentelor deviante datorită faptului că indivizii au interiorizat scopurile asupra cărora insistă societatea americană, dar sunt privați de mijloacele legitime de a le atinge: „Multe cercetări au demonstrat că zonele specializate în viciu şi crimă constituie un răspuns normal la situația în care accentul cultural pe succesul financiar a fost asimilat, dar accesul la mijloacele legitime şi convenționale necesare pentru a reuşi este limitat[265]" . Imposibilitatea de a reuşi social pentru cei cu educație formală scăzută, ocupații manuale şi resurse economice limitate, pune sub semnul întrebării *ideologia claselor deschise*: mobilitatea socială pe verticală este teoretică, câtă vreme majoritatea indivizilor nu dispun de posibilități reale de a accede la straturi superioare ale societății.

Privită din această perspectivă, sărăcia nu constituie, în ea însăşi, o sursă de devianță. Comportamentul deviant apare pe scară largă doar în situația în care toți indivizii, indiferent de poziția în structura socială, sunt orientați spre aceleaşi scopuri, dar o parte însemnată dintre ei beneficiază în mică măsură sau sunt complet excluşi de la modurile legitime de a le atinge: „Altfel spus, societatea noastră neagă prin implicație existența indivizilor sau grupurilor care nu participă la competiția pentru obținerea succesului financiar. Într-adevăr, acelaşi corp de simboluri ale succesului este aplicat tuturor. Scopurile depăşesc liniile de clasă, nu sunt limitate de către acestea, deşi actuala organizare socială este astfel construită încât există diferențe între clase în privința accesibilității la ele. În această situație, una dintre virtuțile americane cardinale, <<ambiția>>, promovează un viciu cardinal - <<comportamentul deviant>>"[266].

Evident că indivizii plasați în acest tip de situație nu elaborează analize prin referire la inconsistența structurii culturale şi sociale; în general, ei tind să atribuie dificultățile pe care le resimt în viața socială unor *cauze mistice*. Una dintre cele

[263] Idem, p. 266-268.
[264] Idem, p. 270.
[265] Merton, op. cit, p. 269.
[266] Idem, p. 270.

mai frecvente explicații de acest tip, identificată de către Merton, este *doctrina norocului*[267]: la fel cum în orice reuşită şansa joacă un rol important, eşecul este explicat prin lipsa de şansă (această doctrină explică şi apetența indivizilor din anumite straturi sociale pentru jocurile de noroc de toate tipurile). Norocul sau lipsa de şansă sunt utilizate diferit, în funcție de situația individului. Cel care reuşeşte, îl invocă aproape întotdeauna, mascând astfel discrepanța dintre eforturile depuse şi recompensele sociale obținute ; pe de altă parte, dacă reuşita ține în bună măsură *şi* de noroc, asta înseamnă că nu structura socială este cauza eşecului, pentru că norocul sau lipsa de şansă pot apărea în orice zonă a societății. Cel care eşuează invocă lipsa de şansă pentru a-şi conserva stima de sine şi capacitatea de a încerca din nou să obțină succesul; conform modelului *visului american*, eşecul nu este altceva decât o etapă a drumului către reuşită.

Dacă *inovarea* demonstrează o socializare imperfectă (devianța se manifestă prin utilizarea de mijloace interzise), *ritualismul* presupune, dimpotrivă, o internalizare perfectă a mijloacelor instituționale: indivizii îşi reduc aspirațiile până la punctul în care acestea pot fi satisfăcute; renunțarea la visul reuşitei financiare şi la lupta pentru ascensiune socială reprezintă în mod cert o îndepărtare de la modelul cultural american. Individul care adoptă această strategie este caracterizat de *frica de acțiune*, frică generată de intensitatea luptei pentru obținerea reuşitei: ambițiile înalte pot genera frustrări şi presupun pericole, pe când aspirațiile scăzute produc satisfacție şi securitate[268].

Retragerea este, în analiza mertoniană, tipul de adaptare cel mai puțin frecvent: individul care adoptă această strategie renunță atât la scopul reuşitei sociale cât şi la mijloacele instituționale. Vagabonzii, cerşetorii, dependenții de alcool şi droguri etc. fac parte din societate la modul teoretic; în realitate, existența lor, de regulă solitară, se desfăşoară în margini atât de îndepărtate de centrul vieții sociale, încât nu putem vorbi despre ei ca despre nişte membri veritabili ai colectivității. Perdanți în lupta pentru reuşita socială, cei care adoptă acest tip de adaptare rezolvă conflictul dintre cele două elemente ale structurii culturale şi sociale într-o manieră dramatică: individul se *asocializează*, rămâne membru al societății exclusiv în măsura în care constituie o problemă socială.

Spre deosebire de tipul anterior, *rebeliunea* este un tip de *adaptare colectivă* care presupune, ca şi *retragerea*, îndepărtarea de valorile societății. Spre deosebire de tipul anterior, individul *nu pleacă din societate*, ci propune un program: lipsa echilibrului dintre obiective şi practicile instituționale trebuie rezolvată nu prin ajustări parțiale şi succesive ale sistemului social (perspectiva doctrinei conservatoare), ci prin transformarea integrală a sistemului. Acest tip de adaptare vizează atât structura socială cât şi structura culturală: noi obiective *pentru care merită să lupți*, o nouă structură socială caracterizată prin armonia dintre *eforturi, merite şi recompense sociale*[269] (Merton, 1957/1969, 279-281).

---

[267] Idem, p. 272-273.
[268] Idem, p. 274.
[269] Merton, op. cit, p. 279-281.

Teza lui Merton constă în ideea ca structura socială şi culturală generează o anumită presiune către anomie şi comportamente deviante, presiune resimțită diferit de către indivizi, în funcție de zona socială în care sunt plasați. Pentru simplificarea problemei, analiza a fost centrată pe mijloacele legitime sau nelegitime utilizate în competiția pentru succesul financiar, considerat obiectivul cultural cel mai important. În acelaşi timp, Merton menționează faptul că există şi alte scopuri alternative: „Domeniul creației intelectuale şi artistice, de exemplu, furnizează modele alternative de carieră care nu atrag recompense financiare deosebite. În măsura în care structura culturală oferă prestigiu acestor alternative iar structura socială permite accesul la ele, sistemul este cumva stabilizat...Dar tendința centrală către anomie rămâne..." (Merton, 1957/1969, 282).

În pofida faptului că priveşte societatea americană a anilor '50, actualitatea analizei mertoniene este surprinzătoare, după cum surprinzătoare este şi relevanța conceptului de *anomie* pentru studiul devianței şi criminalității în societățile europene. Această situație se explică, în bună măsură, prin faptul că Statele Unite reprezintă cel mai important exportator de modele culturale. Una dintre consecințele adoptării acestor modele este tendința criminalității internaționale de a îmbrăca formele criminalității nord-americane[270] (Pinatel, 1971).

Conceptul de *anomie*, definit ca stare de contradicție între structura culturală şi structura socială (contradicție pusă în lumină de dezechilibrul dintre obiectivele sociale şi practicile legitime), permite surprinderea unor caracteristici majore ale societăților contemporane: prin intermediul publicității, indivizii sunt îndemnați în permanență spre obținerea de bunuri şi servicii din ce în ce mai puțin legate de satisfacerea nevoilor biologice. Semnificația lor a fost redusa la aceea de *indicatori de status*. Paradoxal, aceştia nu au corespondență, sau au o legătură extrem de slabă, cu pătura socială din care indivizii fac parte: sunt mai de grabă indicatori ai *statusului de om care a reuşit*. Uneori între aceşti indicatori (autoturism, locuință, îmbrăcăminte, diverse accesorii) există o incongruență evidentă, cum este cazul, de exemplu, al maşinilor de lux prezente în cartierele sărace de la periferia marilor oraşe. Două elemente sunt importante: ca obiectele deținute să indice cât mai evident reuşita socială şi ca dobândirea lor să fie cât mai rapidă. Aceste condiții presupun ignorarea, în bună măsură, a legalității mijloacelor: orice mijloc e bun, în măsura în care conduce la atingerea scopului. Această atitudine e întărită - în pofida lipsei căilor sociale legitime pentru o mare parte a societății - de mediatizarea stilului de viață şi a averilor fabuloase obținute de personaje cu un trecut mai mult sau mai puțin chestionabil. Doctrina *meritului* (definit ca rezultat al educației, eforturilor şi utilizării mijloacelor legale) tinde să fie înlocuită în bună măsură de doctrina cinică a *spiritului descurcăreț*. Această substituire este atât de avansată încât, frecvent, în măsura în care reuşita datorată meritului nu este suspectată de nesinceritate, constituie obiect de ironie şi dispreț.

[270]Jean Pinatel, *La societe criminogene*, Ed. Calman- Levy, Paris, 1971.

TEMA NR. 8

PROTECȚIA DREPTURILOR CIVILE ALE CETĂȚENILOR ÎN SPAȚIUL EUROPEAN DIN PERSPECTIVĂ SOCIOLOGICĂ

Perspectiva sociologică asupra drepturilor cetățenilor în spațiul european este una complementară celei juridice. Dată fiind structura lucrării, scopul acestei secțiuni este de a indica perspectiva abordărilor sociologice asupra acestei probleme precum şi câteva sub-teme de reflecție sociologică.

Prima parte a ghidului cuprinde analiza juridică a unor acte normative care vizează tocmai acest referențial spațial comun: Regulamentului (UE) nr. 606/2013, Regulamentul (UE) nr. 606/2013 al Parlamentului European şi al Consiliului privind recunoaşterea reciprocă a măsurilor de protecție în materie civilă, adoptat la Strasbourg la 12 iunie 2013, Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European şi a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație şi şedere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii şi membrii familiilor acestora, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 şi de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE şi 93/96/CEE; Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.

Arătam, la începutul analizei faptul că proiectul european presupune, printre alte elemente, o schimbare paradigmatică de esență în definirea a ceea ce indivizii numesc *spațiul nostru:* cetățenia europeană are drept referențial spațiul celor 28 de state membre, suprapus spațiului din interiorul frontierelor naționale.

Sociologii tratează probleme de tipul celor analizate în primele cinci teme ale lucrării în cercetări arondate sociologiei migrației. Dintr-o asemenea perspectivă, R. Delgado Wise afirmă că migrația este legată de „diferențele de dezvoltare economică iar abordarea lor inter-relată e abordată dintr-o perspectivă multidimensională care cuprinde factori economici, politici, sociali, de mediu, culturali, rasiali, etnici, geografici şi demografici”[271]; temele tratate se referă la diferențele de dezvoltare economică, migrația forțată determinată de violența, conflicte sau catastrofe, trafic de persoane, excluziune socială şi şomaj. Analizând relațiile dintre dezvoltarea economică şi drepturile omului, autorul citat analizează drepturi cum ar fi dreptul de a nu migra (constând în beneficiul condițiilor de viață decentă în țările de origine), dreptul la liberă circulație (definit ca liberă decizie şi

[271] Raul Delgado Wise, Humberto marques Covarrubias, Ruben Puentes, *Reframing the Debate on Migration, Development and Human Rights*, în Population, Space and Place, Published online in Wiley Online Library (wileyonlinelibrary.com) DOI: 10.1002/psp.1783.

nu ca necesitate) precum şi drepturile migranţilor şi familiilor lor în a se stabili sau tranzita alte spaţii precum şi de a se întoarce în ţările de origine, drept care trebuie asigurat de către guverne şi instituţiile internaţionale.

În acelaşi timp, specificitatea extremă a chestiunilor legate de reglementarea legală a libertăţii de circulaţie şi ordinului de protecţie impune derularea unor cercetări sociologice centrate pe aceste chestiuni specifice, suplimentar analizei sociologice a reglementărilor juridice naţionale şi europene incidente în materia migraţiei.

În lucrările destinate sociologiei drepturilor omului [272] principalele teme abordate sunt condiţionarea socială a drepturilor omului, relaţia dintre drepturile omului şi nevoile sociale şi individuale, relaţia individ-societate şi acţiunea socială, fenomenele sociale anomice, instituţiile şi organizaţiile sociale, etc.

Dimensiunea culturală a libertăţii de circulaţie în contextul integrării europene, conservarea identităţilor naţionale şi participarea acestora la construcţia identităţii europene generează întrebări fundamentale. Prin ce mecanisme indivizii celor douăzeci şi opt de state sunt/pot fi integraţi într-o aceeaşi societate? Cum arată şi cum va evolua referenţialul normativ-valoric comun care să permită compatibilizarea comportamentelor indivizilor într-o ordine socială europeană coerentă? Cum poate fi creată solidaritatea europeană? Care este raportul optim între autonomia societăţilor naţionale şi ordinea socială europeană?

Tipurile de răspuns la aceste întrebări separă adepţii convinşi ai Uniunii Europene de cei care privesc cu scepticism viitorul acesteia. Dincolo de această separaţie a poziţiilor, în opinia mea un fapt este central: producţia legislativă europeană, transpusă în legislaţiile naţionale, are drept principală funcţie acoperirea, cel puţin parţială, a diferenţelor culturale dintre ţările membre. Este probabil cel mai complex experiment de inginerie socială, în care normele şi instituţiile juridice, dreptul într-un cuvânt, joacă rolul de instrument cheie.

Principala presupoziţie teoretică a acestei întreprinderi contrazice perspectiva tradiţională asupra dreptului. Tradiţional, dreptul era privit ca rezultat specific vieţii unei societăţi, al interacţiunilor dintre membrii acesteia; normele juridice exprimă viaţa socială însăşi şi în consecinţă poartă marca - şi în acelaşi timp o exprimă - societăţii din care rezultă; în acest sens fiecare societate are un drept care-i este caracteristic, cu alte cuvinte diferenţele culturale se exprimă în diferenţe la nivelul instituţiilor juridice.

Proiectul european modifică substanţial această perspectivă: dreptul este utilizat ca instrument al schimbării sociale; producţia legislativă europeană şi derivarea acesteia la nivelul legislaţiei statelor membre are rolul, prin intermediul instituţiilor europene şi naţionale, dacă nu de a unifica, cel puţin de a compatibiliza practici culturale uneori extrem de diferite. Rezistenţele culturale locale constituie una dintre problemele importante ale acestui proces. Aceasta ar putea fi, de asemenea, o temă importantă pentru cercetările sociologice de teren, în scopul evaluării eficienţei şi eficacităţii instrumentelor normative europene.

[272] Maria Voinea, Carmen Bulzan, *Sociologia drepturilor omului*, Editura Universităţii din Bucureşti, 2004.

TEMA NR. 9

APLICAREA METODELOR SOCIOLOGICE LA REALITATEA JURIDICĂ

De la naşterea sociologiei, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, sociologia a dezvoltat o serie de metode, instrumente şi tehnici de cercetare, al căror scop este obţinerea de cunoştinţe propriu-zis ştiinţifice despre viaţa socială.

Ca orice ştiinţă, sociologia se defineşte prin obiect şi metodă. După o perioadă în care, din dorinţa de a se întemeia ca ştiinţă, a împrumutat metodologii din ştiinţele deja mature (curente sociologice ca fizica socială, mecanica socială, perspectiva organicistă din biologie), sociologia a acumulat propriile metode de investigaţie.

Dacă obiectul său - societatea sau interacţiunile dintre indivizi şi grupuri în câmpul social - este împărţit cu alte ştiinţe (cum ar fi psihologia socială, istoria, îndeosebi istoria duratei lungi, practicată de Şcoala de la Annales), instrumentarul tehnic este specific sociologiei.

Voi expune sintetic fazele procesului de cercetare sociologică precum şi principalele metode, urmărind perspectiva lui Anthony Giddens, autorul unuia dintre cele mai uzitate manuale de sociologie[273], atât în universităţile din România cât şi în cele din Europa occidentală. În sinteză, procesul de cercetare sociologică începe cu stabilirea şi *definirea problemei de cercetare*; următoarea etapă este *revizuirea dovezilor*, consultarea datelor existente, a cercetărilor întreprinse deja pe tema aleasă; al treilea pas este *clarificarea problemei*, fază în care, pe baza informaţiilor culese sau a imaginaţiei sociologice a cercetătorului, acesta elaborează ipotezele sau întrebările de cercetare; alegerea *metodei de cercetare* este următoarea etapă a procesului (în funcţie de tema studiată, sociologul poate alege metode cantitative, calitative sau le poate îmbina); *efectuarea cercetării* de teren în scopul culegerii datelor este unul dintre momentele cruciale ale procesului de cercetare, în care formarea teoretică şi metodologică a acestuia sunt esenţiale, de nivelul acestora depinzând calitatea datelor care urmează să fie analizate; în fine, *interpretarea datelor* şi *elaborarea raportului de cercetare* constituie momentul final al procesului: concluziile cercetării sunt aduse la cunoştinţa publicului; acestea pot funcţiona ca suport pentru alte cercetări sau pot chiar genera întrebări noi, sursă pentru alte investigaţii sociologice.

Principalele metode de cercetare sunt *observaţia participativă* (metodă prin excelenţă calitativă, care presupune contactul direct cu viaţa cotidiană sau

[273] Anthony Giddens, *Sociologie*, Ed. ALL, Bucureşti,1989/2000, p. 577-592.

fragmente de viaţa cotidiană a grupurilor sociale investigate), *ancheta sociologică* (în care sunt utilizate *chestionare standardizate şi chestionare cu întrebări deschise*), *experimentele* (unul dintre cele mai celebre este experimentul Zimbardo, referitor la interacţiunile dintre deţinuţi şi gardieni), *istoria vieţii* sau *metoda biografiei sociale* (investigarea memoriei colective prin intermediul memoriei subiectului care are informaţii despre trecutul recent sau mai îndepărtat). Adăugăm la lista metodelor prezentate de autorul menţionat analiza *documentelor sociale*, metoda *focus grup*[274], *analiza datelor statistice*.

Sociologia juridică sau sociologia dreptului este una dintre sociologiile de ramură; aşa fiind, metodele şi instrumentarul sociologic utilizat în celelalte sociologii de ramură sunt deplin aplicabile în investigarea fenomenelor juridice. Evident, specificitatea obiectului studiat (dreptul, fenomenele juridice, raportarea indivizilor la normele de drept, efectivitatea acestora, corupţia etc.) determină construirea instrumentelor de cercetare în funcţie de problema investigată.

De exemplu, în cercetarea relaţiei dintre consilierul de probaţiune şi persoana supravegheată, una dintre temele de sociologie juridică extrem de studiată, pot fi îmbinate atât metodele statistice (statisticile judiciare oferă date despre intrările şi ieşirile din sistem, rata recidivei etc.) cât şi metode calitative (interviuri cu persoane supravegheate, cu consilieri de probaţiune, focus grupuri, istorii de viaţă).

Alegerea metodelor de cercetare este condiţionată nu numai de modul de definire a problemei cercetate, ci şi de opţiunile metodologice ale cercetătorului: pregătirea metodologică şi perspectiva teoretică din care priveşte subiectul cercetării poate conduce spre alegerea unor metode sau a altora.

[274] Vezi Richard A. Krueger, Mary Anne Casey, *Metoda focus grup. Ghid practic pentru cercetarea aplicată*, Ed. Polirom, Iaşi, 2005.

TEMA NR. 10

ANALIZA JURISPRUDENȚEI ŞI A LEGISLAȚIEI EUROPENE ŞI DIN PERSPECTIVĂ SOCIOLOGICĂ

Analiza jurisprudenței şi a legislației europene din perspectivă sociologică este un subiect prea puțin cercetat până în acest moment. O asemenea întreprindere presupune echipe multidisciplinare de juriști şi sociologi, care să analizeze nu doar imensa producție legislativă a instituțiilor europene ci şi să desfăşoare ample cercetări de teren.

Unul dintre cele mai importante aspecte care trebuie studiat este cel al măsurii în care nou-veniții în statele bogate ale Europei occidentale (zonele preferate de către migranți, atrași de perspectiva unor condiții de viață mai bune decât cele din țările de origine) au realmente acces la drepturile prevăzute de legislația europeană şi de legislațiile naționale ale țărilor de destinație. Profilul general al nou-venitului include, în general, un nivel de educație precar, care-l plasează în zona ocupațiilor predominant manuale: ori, cunoaşterea drepturilor legale şi accesul la realizarea acestora sunt chestiuni condiționate, în societățile noastre, de nivelul de pregătire şi, uneori, de cel al veniturilor. Nu întâmplător mass media relatează frecvent cazuri în care persoane provenite din statele estice sunt traficate sau exploatate de grupuri infracționale; sclavia modernă este, din păcate, o realitate a vremurilor pe care le trăim.

Aşa cum arătam într-una din secțiunile anterioare, una din marile provocări ale proiectului european rezidă în deplasarea a meri grupuri de oameni din țările de origine către statele bogate din vestul Europei. Libertatea de mişcare în spațiul european presupune integrarea nou-veniților în culturi diferite, caracterizate de obiceiuri, tradiții şi modele comportamentale uneori foarte diferite. În general, cei care vizează stabilirea în aceste țări au, în principal, motivații predominant economice; locurile de muncă accesibile sunt de regulă de tip manual, plătite sub venitul minim pe economie.

Chestiunile referitoare la rolul legislației europene au fost deja analizate în conținutul secțiunilor precedente. Menționez afirmația unui judecător german, notată în cursul unui seminar de pregătire din cadrul proiectului: „La mai bine de 10 ani încă există obstacole în calea exercitării dreptului la liberă circulație”. Este, în opinia mea, un semn evident, cu valoare de diagnostic: simpla adoptare a legislației europene nu este suficientă pentru modificarea realității sociale. În alți termeni, pentru ca instrumentele legale să funcționeze ca agenți ai schimbării sociale este nevoie de o practică îndelungată. Rezistențele locale, determinate cultural, sunt obstacole în cadrul acestui proces de inginerie socială, analizat pe scurt într-una din secțiunile anterioare.

O altă observație notată în timpul seminariilor de lucru desfăşurate în cadrul proiectului a fost aceea a diferențelor de perspectivă în analiza speţelor propuse spre analiză ; aceste diferențe nu marcau doar modurile diferite de a privi lucrurile de către magistrații români, croați şi germani ci, uneori, erau diferențe de fond în raport cu soluțiile pronunțate de instanțele de judecată europene.

Nimic surprinzător în această constatare: practica judiciară nu este altceva decât o practică socială; ca orice practică socială, ea exprimă moduri de a fi, gândi şi simți ; faptul că e vorba aici despre raționamente profesionale de tip juridic nu schimbă în mod fundamental datele problemei: experiențele culturale diferite se reflectă în raționamente juridice particulare.

"Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE)[275] reglementează, în titlul V, Spațiul de libertate, securitate şi justiție. Ce este şi prin ce se realizează acesta? Răspunsurile care interesează materia noastră se regăsesc chiar în textul art.67[276], în conformitate cu care spațiul de libertate, securitate şi justiție este constituit cu respectarea drepturilor fundamentale, a sistemelor de drept şi al tradițiilor juridice ale statelor membre, pentru a se asigura un înalt nivel de securitate în satele membre, precum şi libera circulație a persoanelor".

Extrasul de mai sus, cu care începe expunerea primei teme, conține referirea la sistemele de drept şi tradițiile juridice ale statelor membre: această mențiune, dacă nu cu intenție în orice caz cu nuanță sociologică, exprimă una dintre chestiunile analizate în cadrul temei privind perspectiva sociologică asupra dreptului: dreptul reflectă trăsăturile societății în care se naşte iar tradiția juridică este manierea rațională în care aceste trăsături se exprimă. Pe de altă parte, proiectul european propune şi presupune obținerea, dacă nu a unei uniformizări în practica judiciară, cel puțin a unui minim acord asupra unor chestiuni fundamentale, care țin de drepturile civile ale cetățenilor europeni.

Punctul de pornire în acest proces este diametral opus celui tradițional, intern: regulile edictate de instituțiile europene, aplicate de către acestea în mod

---

[275] **Versiunea consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană şi a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene, Protocoalele, Anexele, Declarațiile anexate la Actul final al Conferinței interguvernamentale care a adoptat Tratatul de la Lisabona, semnat la 13 decembrie 2007 şi Tabele de corespondență sunt publicate în JO** *C 326 din 26.10.2012, p. 0001 – 0390, şi sunt* disponibile la adresa http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT.

[276] Articolul 67 (ex-articolul 61 TCE şi ex-articolul 29 TUE): „*(1) Uniunea constituie un spațiu de libertate, securitate şi justiție, cu respectarea drepturilor fundamentale şi a diferitelor sisteme de drept şi tradiții juridice ale statelor membre. (2) Uniunea asigură absența controalelor asupra persoanelor la frontierele interne şi dezvoltă o politică comună în domeniul dreptului de azil, al imigrării şi al controlului la frontierele externe care este întemeiată pe solidaritatea între statele membre şi care este echitabilă față de resortisanții țărilor terțe. În înțelesul prezentului titlu, apatrizii sunt asimilați resortisanților țărilor terțe. (3) Uniunea acționează pentru a asigura un înalt nivel de securitate prin măsuri de prevenire a criminalității, a rasismului şi a xenofobiei, precum şi de combatere a acestora, prin măsuri de coordonare şi de cooperare între autoritățile polițieneşti şi judiciare şi alte autorități competente, precum şi prin recunoaşterea reciprocă a deciziilor judiciare în materie penală şi, după caz, prin apropierea legislațiilor penale. (4) Uniunea facilitează accesul la justiție, în special pe baza principiului recunoaşterii reciproce a deciziilor judiciare şi extrajudiciare în materie civilă."*

direct sau prin intermediul instituțiilor şi agențiilor naționale au drept scop reunirea indivizilor din această zonă în jurul aceloraşi valori. Cu alte cuvinte se porneşte de *sus în jos* pentru impunerea unor practici sociale; traseul tradițional avea un sens diferit, unele practici sociale repetitive sfârşeau prin a deveni normă. Astfel cum au precizat magistrații prezenți la întâlnirile proiectului, în judecarea unei spețe de multe ori nu este nevoie de recursul la legislația europeană, dat fiind faptul că principiile au fost deja implementate în dreptul intern, soluțiile existând deci în legislațiile naționale; diferențele apar din modul de interpretare diferit

Succesul acestui tip de inginerie socială este deja evident, în pofida euroscepticilor. Pentru a da numai un exemplu, fără a intra în detalii, soluțiile pronunțate de către CEDO au schimbat în bună măsură percepția şi atitudinea statului român asupra a două probleme, lăsate în bună măsură nesoluționate de mai bine de două decenii: problema proprietății şi a condițiilor de detenție din penitenciare; stări de fapt care păreau absolut fireşti în urmă cu nici zece ani sunt definite acum, din ce în ce mai mult, drept intolerabile şi inacceptabile.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Suzan van der Aa, Johanna Niemi, Lorena Sosa, Ana Ferreira, Anna Baldry, *Mapping the legislation and assessing the impact of protection orders in the European Member States*, Wolf Legal Publishers, 2015; studiul, realizat cu sprijinul Programului Daphne al UE, este disponibil la http://poems-project.com/wp-content/uploads/2015/04/Intervict-Poems-digi-1.pdf.

Irina Alexe, Constantin Mihai Banu, *Transpunerea directivei prin ordonanță de urgență. Exemple recente din dreptul român şi aspecte comparate*, pp.132 – 136, în volumul Directiva – act de dreptul Uniunii Europene – şi dreptul român, coordonatori: Daniel-Mihail Şandru, Constantin Mihai Banu, Dragoş Călin, Editura Universitară, Bucureşti, 2016.

Constantin Mihai Banu, *Introducere. Directiva – act de dreptul Uniunii Europene*, pp. 15–32 în volumul Directiva – act de dreptul Uniunii Europene – şi dreptul român, coordonatori: **Daniel-Mihail Şandru, Constantin Mihai Banu, Dragoş Călin**, Editura Universitară, Bucureşti, 2016.

Constantin Mihai Banu, Daniel Mihail Şandru, Dragoş Alin Călin, *Trends and patterns in preliminary references in courts of Romania. Issues related to the charter of fundamental rights of the European Union and the European convention on human rights*, Law Review, Volume VI, Issue 2, July - December 2016, p. 97-124.

Maria Bergström, *Mutual Recognition in Civil and Criminal Justice: Towards Order and Method?*, în vol **Burkhard Hess, Maria Bergström, Eva Storskrubb**, *EU Civil Justice Current Issues and Future Outlook*, Bloomsbury, 2016.

Michael Bogdan, *Some reflections on the scope of application of the EU Regulation no 606/2013 on mutual recognition of protection measures in civil matters*, Yearbook of Private International Law, vol. 16/2014-2015.

Laurence Burgorgue-Larsen (dir.), „*La Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne saisie par les juges en Europe/ The Charter of Fundamental Rights as apprehended by Judges in Europe*", Cahiers européens nr.10, IREDIES – Institut de recherche en droit international et européen de la Sorbonne, Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne, Pedone, Paris, 2017.

Evelien Brouwer, Damien Gerard, *Mapping mutual trust: understanding and framing the role of mutual trust in EU law*, EUI MWP; 2016/13, disponibil la adresa http://cadmus.eui.eu/handle/1814/41486.

Geert van Calster, *European Private International Law*, Hart Publishing, Oxford, 2016.

Sergio Carrera, *In Search of the Perfect Citizen? The Intersection between Integration, Immigration and Nationality in the EU*, Brill, 2009.

Dragoş Călin, Roxana-Maria Călin, Alina Ciolofan, Irina Cioponea, Paula-Andrada Coţovanu, Nina-Paraschiva Gogescu, Anamaria Groza, Andrei Iacuba, Sanda Elena Lungu, Lucia Zaharia, Dorina Zeca, *Cooperarea judiciară în materie civilă şi comercială în Uniunea Europeană. Regulamente adnotate*, Editura C. H. Beck, 2014.

Wing-Cheong Chan, *A Review of Civil Protection Orders in Six Jurisdictions*, Statute Law Review, vol. 38 1/2017.

Anatol Dutta, *Cross-border protection measures in the European Union,* Journal of Private International Law, vol. 12, nr. 1/2016.

Agnieszka Frackowiak-Adamska, *Time for a European "full faith and credit clause"*,*Common Market Law Review*, Issue 1, 2015, Vol. 52.

Marie-Pierre Granger, Orsolya Salat*, Report on mechanisms transposing and enforcing civil rights aiming at identifying barriers that EU citizens and third-country nationals face in gaining (cross-border) access to justice in selected EU Member States*, http://beucitizen.eu/wp-content/uploads/ D7.2 Report final.pdf.

Helen Hartnell, *Judicial Cooperation in Civil Matters' (EUstitia): The Politics of Civil Justice under the EU's Area of Freedom, Security and Justice (AFSJ)*, EUSA Conference Papers, 2015: EUSA Fourteenth Biennial Conference www.eustudies.org.

Helen Hartnell, *A Bird's-Eye View of the EU's Civil Justice Policy Field: Discursive and Institutional Dimensions*, EUSA Conference Papers, 2015: EUSA Fourteenth Biennial Conference www.eustudies.org

Monique Hazelhorst, *The ECtHR's Decision in Povse: Guidance for the Future of the Abolition of Exequatur for Civil Judgments in the European Union. European Court of Human Rights 18 June 2013, Decision on Admissibility, Appl. No. 3890/11 (Povse v. Austria)*, în Nederlands Internationaal Privaatrecht 2014 (1) p. 27-33. Articolul este disponibil la SSRN: https://ssrn.com/abstract=2553110.

Călina Jugastru, *Competența internațională a instanțelor române*, în **Ioan Leş (coordonator), Călina Jugastru, Verginel Lozneanu, Adrian Circa, Eugen Hurubă, Sebastian Spinei**, *Tratat de drept procesual civil*. Volumul II. *Căile de atac. Procedurile speciale. Executarea silită. Procesul civil internațional. Conform Codului de procedură civilă republicat*, Editura Universul Juridic, Bucureşi, 2015.

Dr.iur Inga Kačevska, Dr.iur Baiba Rudevska, Dr.iur Arnis Buka, Mg.iur Mārtiņš Dambergs, LL.M Aleksandrs Fillers, *The Court of Justice of the European Union and the impact of its case law in the area of civil justice on national judicial and administrative authorities (Latvia, Hungary, Germany, Sweden and the United Kingdom)*, Riga, 2015.

Libor Klimek, *Mutual recognition of judicial decisions in European Criminal Law*, Springer, 2016.

Xandra E.Kramer, *Cross-Border Enforcement in the EU: Mutual Trust Versus Fair Trial? Towards Principles of European Civil Procedure*, International Journal of Procedural Law, Vol. 2, p. 202-230, 2011 disponibil la SSRN: https://ssrn.com/abstract=1995682.

Dorothea Van Iterson, *Recognition and enforcement of foreign civil protection orders: a topic for the Hague Conference?* În vol. *A commitment to private international law: essays in honour of Hans van Loon*, Intersetia, 2013.

Ruth Lamont, *Response to the Call for Evidence: Civil Judicial Cooperation,* https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/279291/dr-lamont-evidence.pdf

Vesna Lazic, *Procedural Justice for 'Weaker Parties' in Cross-Border Litigation under the EU Regulatory Scheme*, Utrecht Law Review, Vol. 10, No. 4, p. 100-117, November 2014. Disponibil la SSRN: https://ssrn.com/abstract=2529971.

Juliette Lelieur, Laurence Sinopoli, *La reconnaissance mutuelle à l'épreuve de la coopération judiciaire*, cejec-wp, n° 2009/6

http://cejec.u-paris10.fr/wp-content/uploads/2009/11/wp-2009_6-j-lelieur-l-sinopoli-rce-mutuelle.pdf

Codrin Macovei, *Unificarea dreptului contractelor - O perspectivă europeană*, Ed. Junimea, Iaşi, 2005.

Valsamis Mitsilegas, *EU Criminal Law after Lisbon. Rights, Trust and the Transformation of Justice in Europe*, Hart Publishing, 2016.

Guillaume Payan, *Le règlement européen n°606/2013 du 12 juin 2013 relatif à la reconnaissance mutuelle des mesures de protection en matière civile: Entrée en application d'un règlement passé quasiment inaperçu*. Lexbase Hebdo édition privée, 2015, Lexbase Hebdo n°603, édition privée. <halshs-01476766>, disponibil aici https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01476766.

Neus Oliveras, Raquel Vano (coord.), *The European protection order – Its application to the victims of gender violence,* Layout: Grupo Anaya, Madrid, 2015, realizat în cadrul Programului Daphne al Comisiei Europene, disponibil la http://158.109.137.58/epogender2/images/news/Libro/EUROPEAN_PROTECTION_ORDER.pdf

Beatriz Pérez de las Heras, *The Charter of Fundamental Rights as a New Element of European Identity and Beyond* în vol. **Beatriz Pérez de las Heras (Ed.)**, *Democratic Legitimacy in the European Union and Global Governance. Building a European Demos*, Palgrave, 2017.

Norbert Reich, *Principii generale ale dreptului civil al Uniunii Europene*, (trad. Constantin Mihai Banu), Editura Universitară, Bucureşti, 2013.

Marta Requejo Isidro, *The Enforcement of Monetary Final Judgments Under the Brussels Ibis Regulation (A Critical Assessment)* în vol. **Vesna Lazić, Steven Stuij, (Eds.)**, *Brussels Ibis Regulation. Changes and Challenges of the Renewed Procedural Scheme*, Springer, 2017.

Robert Schütze, *Dreptul Constituțional al Uniunii Europene* (trad. Mihai Banu, Mihaela Banu), Editura Universitară, Bucureşti, 2012.

Jens M. Scherpe (ed), *European Family Law Volume I. The Impact of Institutions and Organisations on European Family Law*, Edward Elgar, 2016.

Anna Sievälä, *Mutual recognition of protection measures in the European Union: Equal protection to all EU citizens?*, Master Thesis, 2016, disponibilă aici

http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20140819/urn_nbn_fi_uef-20140819.pdf

Al.-Ş. Stănescu, *Cooperarea judiciară în materie civilă şi comercială: jurisprudența CJUE privind competența, recunoaşterea şi executarea hotărârilor*, Ed. Hamangiu, Bucureşti, 2011.

Peter Stone, Youseph Farah (eds.), *Research handbook on EU Private International Law,* Edward Elgar, Cheltenham, 2015.

Mihai Şandru, Mihai Banu, Dragos Călin, *Procedura trimiterii preliminare. Principii de drept al Uniunii Europene şi experiențe ale sistemului român de drept*, Editura C.H. Beck, 2013.

Camelia Toader, *Cooperarea judiciară în materie civilă şi comercială în cadrul Uniunii Europene*, în Analele Universității din Bucureşti, seria Drept, anul 2005, aprilie-iunie.

Anamaria Toma-Bianov, *Aplicarea privată a regulilor concurenței în Uniunea Europeană. Acțiunile în despăgubire promovate în fața instanțelor naționale şi tribunalelor arbitrale*, Editura Universitară, 2016.

Begona Vidal Fernandez, *Victims as Individuals with Rights in the European Union: Their Protection and their Legal Standing* în vol. **Joanna Beata Banach-Gutierrez and Christopher Harding** (eds), *EU Criminal Law and Policy. Values, Principles and Methods*, Routledge, 2016.

Anne Weyembergh, Zlata Durdevic, *Judicial control in cooperation in criminal matters. The evolution from judicial cooperation to mutual recognition* în vol. **Katalin Ligeti (ed)**, *Toward a Prosecutor for the European Union, Volume 1, A Comparative Analysis*, Hart/Beck Publishing, 2012.

Aron, R. (1967). *Les etapes de la pensee sociologiques.* Paris: Gallimard.

Becker, H.S. (1963/1985). *Outsiders. Etudes de la sociologie de la deviance.* Paris: Metailie (traducere realizată de J.-P. Briand şi J.-M. Chapoulie).

Besnard, P. (1978). „Merton a la recherche de l'anomie". Revue francaise de sociologie 19 (1): 3-38.

Raymond Boudon (1977), *Effets pervers et ordre social, Ed. Quadrige/PUF,* Paris

Raymond Boudon, Francois Bourricaud (1982) Dictionaire Critique de la Sociologie, Ed. Puf, Paris

Chambliss, W.J. Seidman, R.B. (1971). *Law, Order and Power.* Massachutes: Addison-Wesley Publishing Company.

Raul Delgado Wise, *Humberto marques Covarrubias, Ruben Puentes, Reframing the Debate on Migration, Development and Human Rights, în Population, Space and Place,* Published online in Wiley Online Library (wileyonlinelibrary.com) DOI: 10.1002/psp.1783.

Mircea Djuvara (1995), *Teoria generală a dreptului. Drept rațional, izvoare şi drept pozitiv,* Ed. All, Bucureşti.

Durkheim, E. (1893/1991). *De la division du travail social. Paris: Quadrige/ PUF; Diviziunea muncii sociale,* Ed. Albatros, Bucureşti, 1922/2001.

Durkheim, E. (1895/ 2004). *Regulile metodei sociologice.* Bucureşti: Antet.

Durkheim, E. (1897/2002). *Le suicide. Etude sociologique.* (Livre deuxieme: Causes sociales et types sociaux). Cegep de Chicoutimi. (ed. electronică , Jean- Marie Tremblay).

Anthony Giddens (1989/2000), *Sociologie,* Ed. ALL, Bucureşti.

Richard A. Krueger, Mary Anne Casey (2005), Metoda focus grup. Ghid practic pentru cercetarea aplicată, Ed.Polirom, Iaşi

Merton, R.K. (1957). *„Social structure and anomie" în Social Theory and Social Structure.* New York: Free Press (131-160), reprintat în Cressey, D.R, Ward, D.A. (1969). Delinquency, Crime and Social Process. New York: Harper & Row.(254-285).

Pinatel, J. (1971). *La societe criminogene.* Paris: Calman- Levy.

Ioan Mihailescu (2000), Sociologie generală: concepte fundamentale şi studii de caz, Ed. Universităţii din Bucureşti, Bucureşti.

Sutherland, E.H. (1940). *White Collar Criminality.* American Sociological Review, 5:1-12, reprintat în Cressey, D.R, Ward, D.A. (1969). (426-432) Delinquency, Crime and Social Process. New York: Harper & Row.(349-361).

Sutherland E.H., Cressey D.R. (1966) *Principles of Crimnology.* Philadelphia: J.B. Lippincot Co (77-83), reprintat în Cressey, D.R, Ward, D.A. (1969). Delinquency, Crime and Social Process. New York: Harper & Row.(426-433).

Maria Voinea, Carmen Bulzan (2004) *Sociologia drepturilor omului,* Editura Universităţii din Bucureşti.

Titlul proiectului: Protecting the Civil Rights of the European Citizens – Multidisciplinary Approach

Număr de identificare: JUST/2015/JTRA/AG/EJTR/8645

Co-ordonator: - Curtea de Apel Craiova (România)
Parteneri: - Curtea de Apel Suceava (România)
- Fundația Germană pentru Cooperare Judiciară Internațională – IRZ (Germania)
- Tribunalul din Rijeka (Croația)

Obiectivele proiectului:
Principalul obiectiv al proiectului este acela de a asigura magistraților participanți o pregătire multidisciplinară în domeniul protecției drepturilor civile ale cetățenilor prin prisma celor mai recente instrumente legislative europene adoptate în domeniu.
Proiectul urmăreşte creşterea nivelului de cunoaştere a legislației europene în materia protecției drepturilor civile ale cetățenilor, identificarea eventualelor dificultăți de ordin practic în procesul de punere în aplicare, dezvoltarea de mecanisme de cooperare eficiente între autoritățile statelor membre ale UE şi prevenirea încălcărilor sub orice formă a liberei circulații a cetățenilor Uniunii Europene, abordate şi din perspectiva sociologiei juridice.
Acesta propune o abordare practică a diferitelor ipostaze ale cooperării judiciare în materie civilă cu incidență transfrontalieră, abordare care să transpună concret dispozițiile teoretice în realitate şi crearea premiselor stabilirii unei jurisprudențe europene comune generată de punerea în aplicare şi executarea măsurilor de protecție în materie civilă cu implicații transfrontaliere prevăzute de Regulamentul (UE) nr. 606/2013.

Perioada de implementare a proiectului este de 12 luni, 01.06.2016 – 31.05.2017.

Bugetul total al proiectului este de 210.946 euro (TVA nu este inclusă), din care Comisia Europeană va contribui cu 168.757,10 euro, reprezentând 80 % din valoarea totala eligibilă a proiectului.

Grupul țintă al proiectului: 75 magistrați din România, Germania şi Croația.

Activitățile proiectului:
În concret, programul constă în organizarea a trei sesiuni de pregătire intensivă a magistraților, în România, Germania şi Croația, cu scopul de asigura pe de o parte, pregătire juridică de specialitate în domeniul măsurilor de protecție în materie civilă, în special Regulamentul (UE) nr. 606/2013, dar şi a celor mai recente instrumente europene în domeniul cooperării judiciare în materie civilă, iar pe de altă parte, pregătire în domeniul sociologiei juridice, astfel încât magistrații să beneficieze de o instruire multidisciplinară în domeniul protecției drepturilor civile ale cetățenilor în spațiul european.
Scopul unui astfel de demers profesional, ce implică un schimb de experiență între judecătorii statelor membre ale Uniunii Europene, constituie premisele îmbunătățirii calității actului de justiție.
Produsul final al proiectului constă în prezentul ghid cu tema „Studiu legislativ şi sociologic privind măsurile de protecție în materie civilă".

ISBN 978-606-28-0599-9
9 786062 805999
www.editurauniversitara.ro